

Ужгородський національний університет
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління
Науково-практична проблемна група
здобувачів освіти зі спеціальності
«Публічне управління та адміністрування» в УжНУ
Науково-дослідний інститут
політичної регіоналістики УжНУ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ **публічного управління** **в регіоні**

Випуск 1

Ужгород – 2023

Актуальні питання публічного управління в регіоні: зб. наук. праць аспірантів, викладачів, стейкхолдерів; Відп. ред.: Маріан Токар; Ред. колег.: М. Токар, В. Пересоляк, Ю. Остапець, Ю. Ковач, Г. Кумар, П. Габрин / УжНУ; Каф. політ. і держ. упр.; Наук.-прак. група здобув. осв. зі спец. ПУА; НДІ політичної регіоналістики. Вип. 1. Ужгород, 2023. 200 с.

Пропонований збірник наукових праць містить науково-практичні напрацювання у вигляді тез молодих науковців та їхніх наставників, викладачів, стейкхолдерів, які спеціалізуються на дослідженнях у сфері публічного управління та адміністрування й були озвучені на 77-й підсумковій науковій конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет» в секції кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук 8 березня 2023 року.

Основна мета видання – презентація наукових думок та практико-виробничих орієнтацій, науково-дослідних інтересів авторів. Тематичне спрямування видання – сучасний погляд на розвиток української системи державного управління, публічного управління та адміністрування, історії державного управління, взаємодії публічно-управлінських суб'єктів, вдосконалення державної та публічної служби, еволюції громадянського суспільства, а також – на дослідження багатогранної регіональної специфіки названої сфери.

Видання стане в нагоді здобувачам різних рівнів вищої освіти, науковцям, викладачам, теоретикам та управлінцям-практикам, державним службовцям і службовцям органів місцевого самоврядування, представникам публічної влади, активістам неурядових організацій та іншим зацікавленим особам.

Рецензенти:

Ольга Федорчак, доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного управління та публічної служби Навчально-наукового інституту державного управління Національного університету «Львівська політехніка»;

Стеллас Асланов, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук Ужгородського національного університету.

Рекомендовано до друку на засіданні Науково-методичної комісії факультету суспільних наук ДВНЗ "Ужгородський національний університет" (протокол № 7 від 31 травня 2023 р.) та засіданні Вченої ради факультету суспільних наук ДВНЗ "Ужгородський національний університет" (протокол № 10 від 6 червня 2023 р.)

© Науково-практична проблемна група здобувачів освіти і спеціальності «Публічне управління та адміністрування» в УжНУ, 2023
© НДІ політичної регіоналістики, 2023

ЗМІСТ

Вступне слово	7
Маріан ТОКАР. Актуальні проблеми публічного управління та адміністрування в сучасній Україні	9
Владислав ПЕРЕСОЛЯК. Формування механізму державного управління земельними ресурсами населених пунктів у довоєнній Україні	14
Іван ЧЕРЛЕНЯК. Управління процесами суспільної консолідації в умовах російсько-української війни	19
Кристина КИРЛИК. Кордон України у поствоєнний період: проблеми демаркації та делімітації державного кордону	31
Ірина ЦОГЛА. Пріоритетність розбудови меж територіальних громад у процесі модернізації повоєнної України	36
Мирослав ТОКАР. Цифрова комунікація і розвиток територіальних громад як один із пріоритетів розвитку повоєнної України	41
Віктор СЕНГЕТОВСЬКИЙ. Організаційно-управлінські особливості права спільної комунальної власності в умовах воєнного стану в Україні	48
Орест ГЕЧА. Роль внутрішнього туризму як ефективного інструменту в боротьбі України проти російської пропаганди	53

Юрій ОСТАПЕЦЬ, Олександр КЕМЕНЯШ. Повоєнний партійний ландшафт України: окреслення контурів та характеристика майбутніх акторів вітчизняної партійної системи	60
Федір ЩУРЕНКО. Основні проблеми публічного врядування в угорськомовних територіальних громадах Закарпаття в період повномасштабної російської агресії в Україні	67
Мирослав ГОРВАТ. Особливості громадської самоорганізації ромів в умовах російсько-української війни	72
Віталій ГАНИЧ. Вплив на управлінську культуру суб'єктів публічного адміністрування з урахуванням умов розвитку полікультурного регіону	91
Петро ГАБРИН. Практика управління ромськими громадами: досвід суміжних регіонів України та Словацької Республіки	96
Василь КОБА. Службовець місцевого самоврядування як носій новітньої управлінської культури	105
Володимир БІЛОНКА. Трудова активність публічного службовця: понятійно-категоріальний апарат	109
Владислав МАШКАРИНЕЦЬ. Управлінська комунікація – основа успішної діяльності службовців місцевого самоврядування	114

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

Володимир ОЛАШИН. Публічне адміністрування структурних підрозділів місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги	121
Нуцу МІГАЛІ. Місце громадського контролю в системі публічної взаємодії держави і громадянського суспільства	127
Юрій ЛЕВЧУК. Динаміка організаційно-управлінських інновацій у системі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки в Україні	132
Світлана БОКША. Державне управління в системі зміни цільового призначення земельної ділянки	138
Владислав КУШНІР. Деякі питання щодо ведення кадастру рекреаційних територій у контексті державного управління	145
Леонід ШЕВЧУК. Управлінські аспекти з розроблення комплексного плану просторового розвитку територіальної громади	150
Богдан НЕМЕШ. ГІС бази даних містобудівного кадастру в контексті управління земельними ресурсами ОТГ	160
Дмитро ЧОРНИЙ. Проблематика публічного управління та адміністрування щодо ведення кадастру вторинних ресурсів регіону	171

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

Роман ФІЛІПИШИН. Організаційно-управлінська основа ведення моніторингу земель адміністративно-територіальної одиниці	176
Віталій ГУШТАН. Особливості реформування територіальної організації публічної влади в країнах Вишеградської четвірки	183
Василь БАБИДОРИЧ. Еволюція регіональної політики в країнах Центральної Європи	187
Ганна КУМАР. Актуальність реалізації державної соціальної політики в Україні та досвід Євросоюзу	192
Надія ДЕВІЦЬКА. Управління ресурсами територіальної громади як запорука ефективного розвитку	195

ВСТУПНЕ СЛОВО

Збірник наукових праць «Актуальні питання публічного управління в регіоні» засновано при кафедрі політології і державного управління факультету суспільних наук Ужгородського національного університету, де здійснюється відповідна підготовка кадрів у сфері публічного управління та адміністрування на трьох рівнях вищої освіти – бакалавр, магістр, доктор філософії. Тут здобувачі освіти мають змогу реалізувати професійний потенціал у сфері публічного управління та адміністрування, зокрема в аспекті багатьох державотворчих напрямів, децентралізації, розвитку регіонів, орієнтуючись не лише на здобуття теоретичних знань, а й на оволодіння практичними навичками управлінців (службовців).

Публічне управління та адміністрування – це модерна спеціальність в Україні. Це спеціальність для сучасної креативної і відповідальної молоді. Наші освітні програми забезпечують ефективність навчання, модерні методики, якість знань, демократичний стиль, інноваційний підхід, практичну складову, науково-дослідний вишкіл, професійну компетентність, фахову спрямованість, кар'єрну перспективу.

Особливу актуальність набуває спеціальність «Публічне управління та адміністрування» в наші дні, в час боротьби України за свою державну незалежність, територіальну цілісність, європейське майбутнє. Після війни, перемоги над ворогами, саме нове покоління управлінців, публічних, державних службовців має постати в авангарді кардинальних, ефективних та успішних змін у нашій державі.

Даний збірник праць – це спроба реагувати на актуальні виклики, питання і проблеми в сфері публічного управління та адміністрування як в Україні, так і на регіональному, місцевому рівнях. Редакційна колегія видання намагається фокусувати увагу аспірантів, стейкхолдерів, викладачів на синергії новітніх теоретичних (зокрема, методологічних і концептуальних) знань і прикладних (практика, пізнання, досвід) умінь та навичок на шляху формування високопрофесійного

й конкурентоспроможного публічного управлінця (службовця), здобувача наукового ступеня, котрий може вміло поєднати творчі потуги науково-дослідної діяльності з фаховою експертно-практичною роботою, наближеною до кращих стандартів європейського та світового масштабів. Орієнтуємось і на підготовку доброчесного фахівця з високим ступенем розуміння сучасної культури управлінця для виконання державотворчих завдань на всіх рівнях публічної влади і публічної політики, а також умілого використання інноваційних підходів до змісту публічно-управлінських відносин та антикризових аспектів повоєнної доби.

Особливий акцент робиться на підготовку ефективного фахівця у багатонаціональному регіоні зі складним адміністративно-територіальним і публічно-управлінським середовищем, у тому числі з урахуванням антикризових практик управління, пов'язаних із війною та іншими кризами держави і суспільства.

Практичне спрямування – на якість та ефективність управлінських кадрів із особливою увагою на територіальні громади й староства Закарпатської області, у тому числі з компактно проживаючим населенням національних меншин, що потребують інтеграції до українського суспільства, а також із розрахунку на євроінтеграційну специфіку та взаємодію з публічно-управлінськими інституціями суміжних із українським Закарпаттям країн ЄС – Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, що спонукає до вивчення, засвоєння та використання сталих європейських стандартів культури управління, практики публічної взаємодії інституцій держави і громадянського суспільства, специфіки публічно-управлінських відносин між «центром» і «регіонами», принципів міжнаціональної толерантності, демократичного врядування.

*Маріан ТОКАР,
відповідальний редактор видання,
доктор наук з державного управління,
професор кафедри політології і державного управління УЖНУ*

Маріан ТОКАР,

*доктор наук з державного управління, професор
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Ключові слова: *публічне управління, різногалузеве адміністрування, демократичне врядування, цифровізація, професійна доброчесність, культура управлінця, управління ресурсами, антикризове управління, антикорупційна політика, сфера державної безпеки, взаємодія суспільства і держави.*

Актуальність теми. Україна, незважаючи на хід російсько-української війни, залишається демократичною державою, а її євроатлантичні орієнтири та державна політика вселяють віру в незмінність перспектив демократичного вектору її розвитку і в майбутньому. Водночас, для фахівців сфери публічного управління та адміністрування, які усвідомлено працюють або планують працювати у просторі публічної політики в перспективі, важливим завданням є якісний вишкіл ефективного управлінця, публічного службовця, який відповідав би сучасним професійним критеріям. Місію відповідної професійної підготовки виконують різноманітні заклади, основними серед яких залишаються університети. Вища школа сьогодні справді має можливості якісної підготовки фахівців-управлінців для потреб України. Особливо цього потребуватиме післявоєнна Україна. Виходячи з цього, важливо визначити коло найактуальніших проблем, які потребують особливої професійної уваги.

Виклад основного матеріалу. У цьому матеріалі акцентовуємо увагу на актуальних питаннях публічного управління та адміністрування і спробуємо поділитися міркуваннями з приводу тих із них, які потребують особливого вивчення фа-

хівцями, зокрема в змісті освітньо-наукової програми спеціальності «Публічне управління та адміністрування» третього рівня вищої освіти (аспірантура, доктор філософії).

Виходимо також із практичної необхідності розробки відповідного навчального курсу, підготовки до видання навчального посібника і методичних рекомендацій щодо вивчення актуальних проблем публічного управління та адміністрування в сучасному світі та Україні. При цьому вважаємо, що здобувач третього рівня вищої освіти вже повинен володіти достатніми знаннями у даній сфері, мати базові уявлення про процеси державотворення та управління ними. Тому змістовний акцент необхідно фокусувати щоразу на інноваційних актуальних візіях, які допоможуть фахово орієнтуватися в сучасних управлінських проблемах, з урахуванням перспектив європеїзації системи публічного управління, ключових питань сучасного державного управління, процесів державотворення, особливо в умовах воєнного стану та поствоєнного періоду в Україні, а також науково-дослідницької складової, яка й закладена в основу саме третього рівня вищої освіти.

Озвучимо деякі із найактуальніших і найважливіших, на нашу думку, проблем сучасності у сфері публічного управління та адміністрування, беручи до уваги важливість опцій практичного змісту, зокрема для сьогодношньої та майбутньої України. Отже, ми б розмістили їх в межах трьох тематичних блоків:

Перший із них, це «*Система управління та адміністрування*» (I). Цей блок включає такі актуальні тематичні складові (проблеми), як:

1) публічне управління як система організації, супроводу й ефективності послуг та інструмент публічної влади й громадянського суспільства, що забезпечує потреби громадян і реалізацію суспільних інтересів (у тому числі в надзвичайних умовах, воєнного стану тощо);

2) демократичне врядування як суспільне самоврядування, як спосіб розуміння, передачі та реалізації владних пов-

новажень на основі дієвих принципів прозорості, підзвітності, субсидіарності, громадського контролю і широкої участі громадян у прийнятті рішень (як запоруки сталого розвитку);

3) різногалузеве публічне адміністрування як регламентована ефективна діяльність суб'єктів публічного управління, спрямована на прийняття відповідних управлінських рішень та надання якісних послуг у різних сферах людської життєдіяльності (органи державної виконавчої влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування (публічна адміністрація), неурядові організації та заклади).

Другий тематичний блок – це «*Державна і публічна служба*» (II). Він включає такі актуальні складові, як:

1) зміст публічної служби як професійної, політично нейтральної діяльності осіб на адміністративних посадах в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування щодо практичного виконання завдань і функцій держави і суспільства;

2) професійна доброчесність як службова спрямованість, що полягає у діяльності не на себе, а на обслуговування інтересів громадян;

3) культура управлінця/службовця як основа сучасного професійного публічного службовця та управлінця, базована на органічному поєднанні професійних знань та умінь і духовної культури особистості, системи цінностей, правил та норм ділової поведінки, які й визначають характер, зміст і найбільш ефективні засоби, форми і методи його діяльності, утвердження статусу фахівця нового зразка – службовця інтелектуального, креативного, цілеспрямованого, динамічного з високими духовними потребами службовця.

І третій тематичний блок – «*Державна та публічна політика*» (III). Ці актуальні проблеми візуалізують функціональні проблемні маркери в діючій системі публічного управління та адміністрування. Серед них слід назвати:

1) управління ресурсами, зокрема, в змісті контролю й моніторингу змін стану ресурсів громад, узгодження роботи

різних інституцій, виявлення управлінських методів впливу на розвиток ресурсів громад, інноваційних механізмів управління ресурсним потенціалом і таке інше;

2) антикризове управління як професійно організований процес попередження, виявлення і запобігання кризовим явищам, а також мінімізування їх негативного впливу на предметні зони;

3) цифровізація як процес перетворення всіх державних і недержавних послуг на зручні онлайн-сервіси та адаптація організаційно-управлінських інновацій до цифрової трансформації держави;

4) антикорупційна політика як процедура узгоджених дій держави і суспільства щодо усунення (або мінімізації) причин та умов, які породжують корупцію в різних сферах, вироблення дієвих заходів щодо системного й постійного процесу запобігання та протидії корупції в публічно-управлінській сфері;

5) взаємодія інституцій громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування та органів державної влади як ефективна система публічного управління та соціального партнерства всіх суб'єктів публічного управління та адміністрування, формування публічних та контрольованих процедур належного супроводу громадян у процесі державотворення;

6) публічне управління у сфері державної безпеки як новітній інструмент формування дієвих системних заходів реалізації засад державної безпеки й проведення необхідних заходів із охорони громадського порядку з активним залученням до цих процесів громадян, тобто напрацювання комплексу консолідованих суб'єктно-інституційних заходів держави, місцевої влади і громадських інституцій.

7) інші актуальні виклики і проблеми.

Звісно таких проблем є більше. Слід враховувати й регіональну специфіку, скажімо умови розвитку сфери публічного управління в багатонаціональному середовищі, виходячи з інших проблем регіонального розвитку і таке інше.

Висновки. У підсумку, вважаємо, що перелік озвучених проблем є на часі й в умовах воєнного стану, а тим більше – як запорука становлення повоєнної України як демократичної, правової і соціальної держави. У цьому контексті необхідно й зосередити наукові та практичні пошуки відповідей на актуальні виклики й поточні питання у сфері публічного управління та адміністрування на всіх професійних майданчиках. І значна увага в цьому напрямку повинна приділятися кадровому потенціалу практиків-публічних службовців/управлінців, а також науково-дослідним тематикам фахівців-науковців, які здобувають третій рівень вищої освіти в аспірантурі (докторантурі) або ж тим, котрі беруться за дослідження на рівні докторських дисертацій чи в межах інших наукових інтересів.

Marian TOKAR

CURRENT PROBLEMS OF PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION IN MODERN UKRAINE

Key words: *public administration, multi-sectoral administration, democratic governance, digitalization, professional integrity, manager's culture, resource management, anti-crisis management, anti-corruption policy, sphere of state security, interaction of society and the state.*

In this material, we focus attention on current issues of public management and administration and try to share considerations about those that require special study by specialists, in particular in the content of the educational and scientific program of the specialty "Public Management and Administration" that level of higher education.

The list of current problems is timely in the conditions of martial law, and even more so – as a guarantee of the formation of post-war Ukraine as a democratic, legal and social state. In this context, it is necessary to focus the scientific and practical search for answers to current challenges and current issues in the field of public management and administration in all professional areas. And considerable attention in this direction should be paid to the personnel potential of practitioners-public managers, as well as to the research topics of specialists-scientists who obtain the third level of higher education in post-graduate studies (doctoral studies) or those who undertake research at the level of doctoral theses or within other scientific interests.

Владислав ПЕРЕСОЛЯК,

*кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
Ужгородського національного університету*

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ У ДОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Ключові слова: *механізм державного управління, земельні ресурси, населені пункти, територіальні організації, Україна.*

Актуальність теми. Сьогодні й надалі залишаються актуальними питання науково-теоретичного обґрунтування розвитку територіальної організації використання, державного управління, прогнозування і охорони земель населених пунктів. Останніми роками значно поглибилося розуміння суті категорії земель населених пунктів, здійснено класифікацію населених пунктів у контексті розселення, розроблені теоретико-методологічні засади раціонального використання земель населених пунктів, нові підходи до комплексної оцінки територій населених пунктів. Однак варто пам'ятати тенденції у використанні забудованих земель і резервних територій, ринкові механізми продажу, що пропонувалися до російсько-української війни.

У наших авторських дослідженнях сформовано низку висновків, що актуалізують дану проблему в демократичному суспільстві [1]. Зокрема, зважаючи на те, що землекористування населених пунктів категорія комплексна, системна, яка об'єднує в єдине ціле сукупність різних видів використання земель різного функціонального призначення, науково обґрунтовуємо теоретико-методологічні засади організації землекористування населених пунктів, які включають формування землекористування як процес стихійного або цілеспрямованого розподілу на території об'єктів і явищ у

межах поселень, а також розвиток землекористування як процес подальшого удосконалення сформованої системи використання земель населених пунктів.

Виходячи з визначення категорії земель населених пунктів як невід'ємного, просторового базису існування продуктивних сил, здійснювалися їх класифікації залежно від розселення і соціоприродних особливостей території. Це обґрунтовано з огляду розселення як форми просторового розміщення продуктивних сил – *житлові землі*, тобто територія, на якій постійно проживає населення, і *нежитлові землі* як територія, яка використовується для обслуговування населення, а також з огляду соціоприродних особливостей території – *забудована територія* (землі, які використовуються для обслуговування потреб економіки) і *незабудована територія* (землі, не зайняті об'єктами господарського призначення, що перебувають у природному стані).

Раціональне землекористування в населених пунктах – це система використання землі, яка найповніше відповідає соціально-економічним та екологічним законам і базується на принципах оптимального розміщення продуктивних сил, рівномірного розселення населення, збалансованого екологічного стану території, рівноправного функціонування різноманітних форм власності і господарювання на землі, належного ефективного управління органів місцевого самоврядування. Водночас розпочалося наукове обґрунтування доцільності врахування регіональних особливостей землекористування в населених пунктах.

У період децентралізації економіки, розвитку ринкових відносин у землекористуванні населених пунктів відбулися суттєві зміни. Стрімкий розпад державної системи господарювання призвів до збільшення кількості власників землі і землекористувачів, виникнення тисячі нових незалежних підприємств. Однак, децентралізація не стала відповіддю держави на вирішення економічних проблем, а, швидше – результатом стихійного розвитку економічної, зокрема земельної реформи.

Разом із тим, у процесі реформування земельних відносин у напрямку роздержавлення і приватизації земель міст з їх багатофункціональним використанням необхідним було детальне вивчення та аналіз існуючого стану земельного фонду населених пунктів. Приватизаційний процес залишався складним, супроводжувався комплексом землевпорядних та земельно-кадастрових робіт як правового, так і організаційно-господарського, містобудівного та ресурсощадного спрямування. Значна кількість земель сільськогосподарського та лісгосподарського використання, історико-культурного, природоохоронного, рекреаційного призначення, необхідність виділення охоронних, санітарних та захисних зон зумовлювала певні обмеження у приватизаційному процесі. А багатоукладність функціонування міста накладала відповідні сервітути на власників та користувачів землі. Значно погіршився й стан і споживча цінність земель більшості міст і селищ, застарілість та невідповідність планово-картографічної інформації, низький рівень розвитку земельного ринку. Відчувалася стала тенденція до скорочення земель категорій природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого призначення. Недостатня ефективність правових та організаційних механізмів стала причиною зростання рівня забруднення в населених пунктах, розвитку деградаційних процесів у навколишньому середовищі, скорочення природних територій у містах, збільшення антропогенного тиску на земельні ресурси. Причиною нераціонального землекористування, деградації земель досить часто виступали й непродумані адміністративні рішення. Як засвідчила практика, проблема зелених насаджень, їх збереження вирішується за залишковим принципом фінансування. Визрівала необхідність надавати пріоритет охороні навколишнього середовища в населених пунктах, удосконалити економічний механізм регулювання водоохоронних і прибережних територій.

Існуюча система органів управління земельними ресурсами була громіздкою. На всіх рівнях управління спосте-

рігалось дублювання різних адміністративних органів влади у сфері земельних відносин. Натомість органи, які б здійснювали контроль за додержанням положень чинного законодавства та охорони земель були практично відсутніми. У низці випадків спостерігалась конкуренція між різними гілками влади (особливо державними і міськими) у сфері своїх повноважень щодо впливу на земельні відносини, що перешкоджало їх розвитку. Відсутність дієвої і загальнодоступної системи управління в сфері купівлі-продажу земельних ділянок, приватизації землі стали чинником стримування інвестицій у населенні пункти. До певної міри відсутність чітких повноважень місцевих органів влади щодо управління територією населених пунктів значно стримувало розвиток ринку землі.

Виходячи з необхідності переходу на принципи сталого розвитку населених пунктів, нами було запропоновано методикою та визначено сутність зонування земель населених пунктів. Зміст зонування території населених пунктів полягає у розподілі земель населених пунктів на визначену кількість зон відповідного типу на основі визначення системи однорідних планувальних характеристик. Критеріями розподілу території населених пунктів повинні слугувати якісні та кількісні показники освоєння земель і розвитку продуктивних сил у межах поселень.

Існуюча на той час система регулювання, використання та забудови земель населених пунктів визначається складністю й багатоетапністю процедур, однозначністю рішень щодо розміщення та призначення будь-яких об'єктів. Процес надання і одержання дозволу на забудову земельної ділянки налічував понад 20 бюрократичних процедур. Механізм управління земельними ресурсами населених пунктів безнадійно застарів, не відповідав ринковим умовам і гальмував розвиток населених пунктів, що змушує до пошуку інноваційних підходів.

Важливо, щоб новий механізм управління був органічно пов'язаний з ідеєю самоврядування та цілком впливав із

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

місцевих ініціатив. Адже механізм має забезпечувати реалізацію базових управлінських принципів прогнозованості (правової впевненості), відкритості і прозорості, звітності, ефективності та результативності.

Джерело:

1. Пересоляк Владислав Юрійович. Формування механізму державного управління земельними ресурсами населених пунктів: Дис... канд. наук з держ. Упр.: 25.00.01. Львів: 2006.

Vladyslav PERESOLIAK

FORMATION OF THE MECHANISM OF STATE MANAGEMENT OF LAND RESOURCES OF POPULATED POINTS IN PRE-WAR UKRAINE

Key words: *mechanism of state administration, land resources, settlements, territorial organizations, Ukraine.*

Today and in the future, the issues of scientific and theoretical substantiation of the development of the territorial organization of use, state management, forecasting and protection of the lands of settlements remain relevant. In recent years, the understanding of the essence of the land category of settlements has been significantly deepened, the classification of settlements in the context of resettlement has been carried out, the theoretical and methodological principles of the rational use of lands of settlements, new approaches to the comprehensive assessment of the territories of settlements have been developed. However, it is worth remembering the trends in the use of built-up land and reserve territories, the market mechanisms of sale that were offered before the Russian-Ukrainian war.

It is important that the new management mechanism is organically connected with the idea of self-government and fully stems from local initiatives. After all, the mechanism should ensure the implementation of the basic management principles of predictability (legal certainty), openness and transparency, reporting, efficiency and effectiveness.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 316.334.3(477)+351.858:323.1(477)

Іван ЧЕРЛЕНЯК,

*доктор наук з державного управління,
професор Ужгородського національного університету*

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ СУСПІЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: *суспільна консолідація, публічна влада, війна, Києво-руська ідентичність, маніпуляційні технології, ідеологічна сфера.*

Актуальність теми. Страх та ненависть, які намагається щоденно «телепортувати» в свідомість кожного українця та в суспільну свідомість українського народу в цілому Московська імперія, можуть деструктивно впливати на рівень суспільної консолідації в нашій державі. Маніпуляційні технології спецслужб Кремля в ідеологічній сфері направлені на формування ліній розколу платформи суспільної консолідації в Україні. Актуальним завданням є виявлення потенційних ліній розколу та окреслення концепції управління процесами суспільної консолідації в умовах сучасної війни.

Виклад основного матеріалу. Процес розпаду Російської імперії в 1917 року в умовах війни з кайзерівською Німеччиною привів до поетапного відновлення державності України. У березні 1917 році на основі патріотичних політичних партій та громадських рухів було утворено представницький орган українського народу: Українську Центральну Раду. 10 червня 1917 року своїм I-м Універсалом Центральна Рада проголосила автономію України і постановила створити власний виконавчий орган – Генеральний секретаріат. Ради III-й Універсалом УЦР проголосила Українську Народну Республіку. Московія (природною столицею якої 12 березня 2018 року знову стала Москва) відразу розпочала активну фазу війни проти УНР. У відповідь на це IV-м Універсалом УЦР проголосила незалежність Української Народної Республіки [1].

Внаслідок суттєвого зниження рівня суспільної консолідації під тиском більшовицької Московії УНР втратила владу внаслідок перевороту. Заручившись підтримкою німецького військового командування до влади прийшов гетьман П. Скоропадський. «Фактично, в 1918 р. П. Скоропадський був федералістом і вважав, що українська держава може існувати лише як складова частина майбутньої російської федерації. Перекоаний ворог більшовизму, П. Скоропадський прагнув використати національний рух для подолання соціальної анархії» [2].

Така амбівалентна політична позиція П. Скоропадського викликала повстання частини українського народу проти його влади. Після перемоги антигетьманського повстання політичні партії та рухи, які утворили Директорію, були змушені наново обирати шляхи державотворення та його конституційно-правового закріплення. «Можна стверджувати, що на цьому (першому) етапі конституційного будівництва в «другій» УНР здобули перевагу тенденції до побудови соціалізму, державного будівництва на ґрунті класового підходу (хоч і у пом'якшеному, порівняно з більшовицькою, ленінською моделлю, вигляді) над тією, що тяжіла до загальнодемократичного державотворення [3]. Суперечності в розумінні змісту та форми державного розвитку відобразилися і на відносинах між керівними особами УНР. Під натиском військ більшовицької Московії суперечності між політичними силами ще більш посилювалися. Неконсолідоване розуміння інтересів та напрямів розвитку держави соціальними верствами, особистісні аспекти неефективного лідерства керівників Директорії швидко привела до втрати керованості держави. Внаслідок неспроможності забезпечити необхідний рівень суспільної консолідації всіх учасників української революції 1917–1922 років, відновлена звитягою українофільської еліти та героїзмом широких мас українська держава втратила важливі ознаки своєї незалежності. Тим не менше результати боротьби не пропали марно – більшовицька Московія змушена була врахувати

здобутки державотворення новітньої української держави хоча б формально, тобто за формою. Власне таким чином Українська Радянська Соціалістична Республіка була однією з держав, які 30 грудня 1922 року заснували Союз Радянських Соціалістичних Республік.

У більшовицькій УРСР було кілька державних механізмів суспільної консолідації: ідеологія диктатури «пролетарської партії комуністів» та ідеологія «інтернаціоналізму». Зрештою інтернаціоналізм служив ідеологічною платформою русифікації. Незважаючи на «ідеологію інтернаціоналізму» та політику русифікації, патріотичне українське начало продовжувати існувати в свідомості і широкого загалу громадян УРСР, і частини компартійного та державного керівництва УРСР (маркерами латентного існування такого начала і в частини компартійного керівництва УРСР стали О. Шумський, П. Шелест). Русифікація-інтернаціоналізація «лагідно» створила значну частку споживачів російської мови, які покоління за поколінням все більше ідентифікували себе росіянами.

Диктатура «пролетарської партії комуністів» створила кілька жорстоких організаційно-розпорядчих та адміністративних механізмів деформації національно-етнічного складу титульної української нації в Харківській, Київській, Полтавській, Сумській, Черкаській, Дніпропетровській, Житомирській, Вінницькій, Одеській області та Чернігівській області. «Одним із найбільш жадливих механізмів реалізації плану деформації національно-етнічного складу став Голодомор. Донецька область також одна з областей, які найбільше постраждали під час Голодомору і репресій періоду «Великого терору». Задokumentовано, що вимерли десятки сіл від голоду, які потім заселили вихідці з Росії»[4]. «Загалом протягом радянської доби кількість росіян в Україні збільшилася з майже 3 млн у 1926 році до більш ніж 11 млн у 1989 році. Однак на ці цифри не можна повністю покладатися, адже імперія також активно застосовувала паспортизацію як інструмент зросійщення»[5].

Правління М. Хрущова, який добре знав та поважав українську мову привело до певного відновлення можливостей самоідентифікації українського народу. Зокрема, М. Хрущов сприяв обранню на посаду 1-го секретаря ЦК України П. Шелеста [6]. «П. Шелест прихильно ставився до українського національно-культурного відродження. В умовах політики суцільної русифікації вагомими були його виступи, спрямовані на підвищення статусу української мови... поширення української мови у вищій школі, схвалено ініціативу української інтелігенції щодо увічнення пам'ятних місць, пов'язаних з історією запорозького козацтва» [7]. «Після фактичного зміщення П. Шелеста за його українську патріотичну позицію його наступник Щербицький перестав називати український народ власним іменем... З його уст і в публікаціях з'явився новий термін – «народ України». Ніби українська нація розчинилася в загальній масі різних національних груп, що населяють Україну, і перестала існувати як окрема нація. Виходило, що Україна є, а українського народу немає. А якщо його вже немає, то навіщо воскрешати його мову. Термін «народ України» став офіційним» [8]. Не випадково, мабуть, московські технологи гібридної війни назвали жителів Донецької області «народом Донбасса».

Такого роду «лагідні» та жорстокі технології нищення народонаселення та нівелювання національної ідентичності сильно спотворили природний хід формування не тільки національно-етнічної структури України, але і конфігурації фреймів суспільної свідомості громадян України. Проте фундаментальна сила земного та духовного тяжіння до трудової «землеробської душі української землі» поступово «облагородила свідомість» всіх громадян та етносів як жили на землі України: 1 грудня 1991 року в Україні на Всеукраїнському референдумі щодо незалежності України підтверджено народним волевиявленням Акт проголошення незалежності України, ухвалений 24 серпня 1991 року Верховною Радою України.

«Залишковий інтернаціоналізм» після 1991 року на побутовому рівні сформував певний рівень толерантності до культурних та етнічних традицій індивідів, що постійно проживають в Україні на правах громадянства. До гостей та тимчасово проживаючих на легальних підставах теж спостерігається толерантне ставлення з повагою до культурної самобутності. Проте «залишковий інтернаціоналізм» (маркер: «какая разница») сьогодні не може сформувати достатній рівень суспільної консолідації – це може забезпечити тільки ідеологія розбудови політичної нації та політика суспільної консолідації. Певні цілі та завдання формування ідеології розбудови політичної нації та політики суспільної консолідації поступово, проте повільно, частково та суперечливо вирішувалися з 1991 року протягом каденцій 6-ти Президентів України.

Технології гібридної війни сучасної Московії проти України різноманітні. Але найчастіше всі вони спрямовані на насамперед, руйнування взаємопорозуміння та злагоди між етнічними групами, на зниження рівня суспільної консолідації українського народу. Для боротьби з цими наративами необхідно на базі тріадного підходу врахувати ту системотворчу обставину, що: «національну самосвідомість можна визначити як усвідомлення людиною своєї належності до певної національної спільноти, тобто здатність ідентифікувати себе, тобто своє «я» з конкретною спільністю «ми». Починає функціонувати національна самосвідомість з початком розрізнення на «ми – вони»» [9].

Наративи «русского мира» ФСБ, маніпуляції в ЗМІ, в соціальних мережах, «по сарафанному радіо» про переслідування російськомовних та російської мови в цілому були і є засобами спрямованими на руйнування суспільної консолідації в Україні. Проте, засоби маніпулювання «порушенням прав» росіян та російськомовних в Україні не єдині засоби, що спрямовані на знищення суспільної консолідації.

Такого роду засоби складають цілу групу: протиставлення населення та електорату одних регіонів населенню та елек-

торату інших регіонів; насильницькими діями створення потоків внутрішніх переселенців та роздування інформаційними технологіями протиставлення та протистояння між внутрішніми переселенцями та членами територіальних громад що їх прийняла; фінансування колабораціоністських промосковських політичних партій та оснащення їх промосковськими ЗМІ з українськими ліцензіями на діяльність; формування та підтримка корупційних схем заволодіння бюджетними ресурсами, сировинними ресурсам для зниження довіри до соціальної спрямованості державної політики діючої влади України; створення циркуляційних потоків дезінформації з метою руйнування довіри до тих державних діячів та політиків які неухильно дотримуються патріотичної платформи; агентурні технології маніпуляції судочинством та суддями (напр., Окружний адміністративний суд м. Києва (Павло Вовк), суддів які «відпустили» вбивць героїв Революції гідності); підтримка функціональних корупційних мереж в бізнес середовищі України з метою знищення конкурентного потенціалу бізнесменів-патріотів; підкуп депутатів Верховної Ради та депутатів місцевих Рад.

На додачу, потужною ідеологічно-пропагандистською системою спрямованою на руйнування україно-центричної суспільної консолідації усе ще є розгалужена мережа «агенцій» УПЦ МП, які володіють інструментарієм та технологіями психотропного впливу та своїх прихожан.

На тлі масштабності військових дій та обсягів воєнних злочинів та злочинів проти людяності фактори та інструменти ідеологічної та інформаційної експансії служб і агентів кремлівської диктатури в Україні на сьогоднішній день ці загрози здаються не такими вже важливими та значущими. Але, якщо подивитися на ці інструменти та засоби гібридної війни у фокусі небезпеки латентного формування підстав масового невдоволення та масових заворушень, то ідеологічні стержні стійкості держави та методологічні аспекти суспільної консолідації є дуже важливими. Адже «диявол» криється в «дрібницях». А ці дрібниці часто стають три-

герами загрозливих подій в сфері національної безпеки та оборони. В цьому зв'язку актуальною є теза П. Петровського про «світоглядно-методологічну війну Московської федерації як боротьбу за свідомість людей України, як прагнення змінити їх ставлення до дійсності, замінити раціонально обґрунтовані установки діяльності на хибні та безперспективні» [10].

Суспільна консолідація як система-процес має історичний, ідеологічний, філософський, управлінський, соціальний, соціально-психологічний, організаційно-психологічний та особистісно-духовний виміри. В ідеологічному та філософському вимірі система-процес суспільної консолідації тісно пов'язаний з механізмами та чинниками формування української ідентичності.

У цьому зв'язку державним діячам, політикам, ЗМІ та іншим акторам процесу суспільної консолідації треба звернути увагу на одну важливу ідеологему ключового ядра суспільної консолідації пострадянської України. Ця ідеологема системно розробляється в працях С. Пирожкова та Н. Хамітова. Практичне значення розгортання цієї ідеологеми в повноцінну ідеологічну концепцію в тому, що вона доводить: історично сформована киево-руська ідентичність є тією соціально-психологічною реальністю, тим смисловим стержнем навколо якої підсвідомо та інстинктивно формується Європоцентричний режим суспільної консолідації в країні. «Киево-руська ідентичність принципово відрізняється від московсько-російської, адже вона орієнтована не на імперську велич, а на цінності свободи, гідності та персональної самореалізації... Натомість у російській ідентичності будь-яка персональна самореалізація крім самореалізації вождя/імператора приноситься в жертву заради імперської держави... Киево-руська ідентичність відображає, зокрема, буття й світогляд російськомовних громадян нашої країни, які... світоглядно й дієво налаштовані на розвиток цивілізаційної суб'єктності України і здатні захищати її зі зброєю в руках» [11].

Управління процесом суспільної консолідації треба починати з доведення до свідомості як всіх етносів як України, так і до еліти та широких зарубіжних країн, що війна Московії з Україною має джерелом, причиною та формою не «внутрішній» етнічний конфлікт – а конфлікт цивілізаційний. Путін В., Орбан. В., Ле Пен М. та деякі інші політики хотіли б представити причиною як активної гібридної війни (2014 р.), так і повномасштабної війни (з компонентами гібридної війни) (2022 р.) саме етнічне протистояння в Україні. Брехня, що повторена тисячу раз в різних варіаціях, стає відповідно до канонів геббельсівської технології пропаганди правдоподібною інформацією. Тим самим, раз за раз повторюючи компоненти пропагандистських конструкцій Кремля, ці політики виправдовують розпочату Москвою війну як законний «правомірний» захист російсько-мовного, угорсько-мовного, монголо-мовного і т.д. населення від утисків «українських нацистів». Тобто, намагаються комбіновано представити агресію Московії проти українського народу як етнічний конфлікт між українським етносом і «російськомовними трудовими масами» і, одночасно, як миротворчу місію Московії.

Фальшивість такого підходу стала причиною народної ініціативи щодо зміни в офіційних документах України, ЗМІ України та в інших релевантних інформаційних каналах смисловий ідентифікатор Росія (Російська Федерація) на більш адекватний в історичному та логічному плані смисловий ідентифікатор Московія (Московська Федерація). В результаті вона документально виразилася в зборі підписів під петицією до Президента України»[12].

У петиції з посиланням на документальні джерела зазначено. «Назва «Московія» вживалася в європейських і в деяких азійських мовах та, зокрема на історичних мапах XVI–XIX ст., які виготовлялися в Європі до і після перейменування Московського царства на Російську імперію... 22 жовтня 1721 року московський цар Петро I проголосив Московське царство «Российской империей». Лише 301 рік існує «Росія»»,

...Таке рішення розвіє кремлівську пропаганду щодо історичного минулого «великого русського народу» для росіян та громадян інших держав, що вважали Україну і Росію «єдиним цілим» до початку повномасштабної війни країни-агресора проти України»[13].

«У Кремлі розпочалася істерика у зв'язку з пропозицією українського суспільства перейменувати Російську Федерацію на Московію» [14]. Кремль лякає те, що український народ, а за ним поступово і увесь цивілізований світ, все більше починає розуміти: назва імперії Російської (Русской Московской) сфабрикована в процесі ідеологічної спеоператції – крадіжки назви Русь (Київська). Русь Київська була ментально європейська, насамперед, землеробська та ремісничка держава, відмінна від кочової імперії, що орієнтована на загарбання нових територій та поневолення народів.

Для конструювання та реконструювання ідеологічних, «буденно-побутових» та звичаєвих підстав автопоезису суспільної консолідації України та багато етнічного українського народу треба спиратися насамперед на Києво-руську Європоцентричну ментальну складову ідентичності. В цьому зв'язку дуже обережно та виважено треба використовувати терміни (назви) росіянин, російський народ, тощо. Ні в якому випадку ні в ЗМІ, ні на публічних заходах (концертах, виставах) навіть у приступі емоцій не закликати знищувати ворогів словами (термінами), де присутні натяки на етнічні ознаки. Те саме стосується буденного спілкування, як міжособистісного, так і групового.

У фокусі завдань практичної реалізації ідеологічної концепції киево-руської ідентичності дуже виважено треба використовувати назви росіяни та росіянин (руський). Лінгвістичні терміни, які ідентифікують агресорів та окупантів треба свідомо будувати не від етнічної ознаки, а від ідеологічної ознаки: рашизм від фашизм, Московія – феодальна деспотична Азія, тощо. Треба негайно приділити увагу розробці відповідних лінгвістичних категорій які вказують не на ет-

нічну ознаку, а на імперські, диктаторські, антидемократичні, антилюдяні ознаки поведінки, ідеології та практики московського рашизму.

У цьому зв'язку, ще раз відмітимо фундаментальну ідеологічну роль змісту петиції до Президента України, що пропонує замінити терміни «російський» на «московський», а «Російська Федерація» – на «Московська Федерація». Вважаємо, що поступова реалізація Кабінетом Міністрів України хоча б частини практичних кроків та заходів, які передбачені змістом петиції буде мати таке ж потужне ідеологічне значення як IV-й Універсал УЦР, що проголосив незалежність Української Народної Республіки. І щоденно треба та осмислювати урок історії української революції 2017–2022 років про значення та роль консолідації суспільства, згуртування суспільних верств та еліти (влади) для перемоги над імперією в її посяганнях на суверенітет України.

Висновки. В умовах війни необхідно миттєво і системно реагувати на всі фактори, що створюють загрози та ризики для щоденного відтворення необхідного та достатнього рівня стійкості державної української влади. Результативне управління ризиками де-консолідації українського суспільства є настільки ж важливим для оборони та безпеки України як результативне управління військовими операціями. Для того, щоб зберегти та далі розбудувати модерну українську державу необхідно врахувати досвід 1917–1922 років, який стосується проблеми контролю за тенденціями явними та латентними суспільної консолідації.

Організаціям громадянського суспільства, патріотичним політичним партіям, і керівникам державної влади необхідно створювати результативні засоби управління ризиками суспільної де-консолідації відповідно до сфери своєї відповідальності та ресурсних можливостей. Ресурсних можливостей Законами України, передбачених у Президентського Центру влади та в Урядового Центру влади в системі двоїстої структури виконавчої влади України набагато більше ніж у організацій громадянського суспільства. Тому відповідаль-

ність Президентського Центру влади та відповідальність Урядового Центру влади найбільша. Відповідальність Парламенту України теж дуже значима. Важливо, щоб кожен із акторів суспільно-політичного процесу під час війни був на своєму місці і вчасно виконував свою патріотичну державницьку місію.

Джерела:

1. 1918 – проголошення незалежності УНР. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://www.uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/sichen/22/1918-progoloshennya-nezalezhnosti-unr>
2. Гетьман Павло Скоропадський: від самостійності до федерації. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/04/29/152371/>
3. Гай-Нижник П. Державотворчий процес в УНР доби Директорії. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Hai-NyzhnykP_avlo/Derzhavotvorchy_i_protse_v_UNR_doby_Dyrekto_rii.pdf
4. Донбас – справжній український регіон, але у 20-му столітті його масово заселили росіянами – етнограф. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26957848.html>
5. Як Росія русифікувала схід України. *Ukrainer*. URL: <https://ukrainer.net/rusyifikatsiia-skhodu/>
6. Алексієвець Л., Юрій М. Хрущовська «відлига» як відновлення самоідентифікації українського народу. *Україна-Європа-Світ: Міжн. збірник наук. праць*. Серія: : Історія, міжнародні відносини. 2018. Вип. 21. С. 51–60.
7. URL: <https://nsku.org.ua/wp-content/uploads/2021/09>
8. Юхим Лазебник. Щербицький і українська мова. *Historians*. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/ukrayinska-mova/378-yukhym-lazebnyk-shcherbytskyu-i-ukrayinska-mova>
9. Матвієнків, С. М. (2019). Національна свідомість як чинник формування політичної нації. *Scientific bulletin*, 58.
10. Петровський, П. М. (2020). Публічно-управлінський формат сучасної боротьба за українську ідентичність. *Ефективність державного управління*, (62). URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/109>

11. Пирожков, С. І., & Хамітов, Н. В. (2022). Війна і мир в Україні: шляхи до реальної перемоги і розвитку. *Вісник Національної академії наук України*, (9), 38-49.
12. Переменування росії на московію: Зеленський відповів на петицію. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3680982-perejmenuvanna-rosii-na-moskoviu-zelenskij-vidpoviv-na-peticiu.html>
13. Офіційно перейменувати назву "росія" на "московія". Замінити термін "російський" на "московський", "російська федерація" на "московська федерація". *Електронні петиції*. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/170958>
14. Не Росія, а Московія: у Кремлі "лопнули" через нову ініціативу Зеленського. *Уніан*. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/zaharova-vidreaguvala-na-planu-ukrajini-pereymenuvati-rf-na-moskoviyu-12175101.html>.

Ivan CHERLENIAK

MANAGEMENT OF SOCIAL CONSOLIDATION PROCESSES IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Key words: *social consolidation, public power, war, Kyiv-Russian identity, manipulation technologies, ideological sphere.*

Fear and hatred, which the Moscow Empire tries to "teleport" daily into the consciousness of every Ukrainian and into the public consciousness of the Ukrainian people as a whole, can have a destructive effect on the level of social consolidation in our state. The manipulation technologies of the Kremlin's special services in the ideological sphere are aimed at forming the cleavage lines of the social consolidation platform in Ukraine. An urgent task is to identify potential lines of division and outline the concept of managing the processes of social consolidation in the conditions of modern war.

In the conditions of war, it is necessary to immediately and systematically respond to all factors that create threats and risks for the daily reproduction of the necessary and sufficient level of stability of the Ukrainian state power. Effective management of the risks of de-consolidation of Ukrainian society is as important for the defense and security of Ukraine as effective management of military operations. In order to preserve and further develop the modern Ukrainian state, it is necessary to take into account the experience of 1917-1922, which concerns the problem of controlling overt and latent trends of

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

social consolidation. Organizations of civil society, patriotic political parties, and heads of state power need to create effective means of managing the risks of social de-consolidation in accordance with their sphere of responsibility and resource capabilities. It is important that each of the actors of the socio-political process during the war was in his place and fulfilled his patriotic state mission on time.

УДК 341.229(477)«20»

Кристина КИРЛИК,
аспірантка 2-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
Ужгородського національного університету
Владислав ПЕРЕСОЛЯК

КОРДОН УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРОБЛЕМИ ДЕМАРКАЦІЇ ТА ДЕЛІМІТАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Ключові слова: державний кордон, демаркація, делімітація, земельний кадастр, організаційно-управлінські інновації.

Актуальність теми. Із проголошенням Незалежності України однією з найскладніших проблем, яка постала й залишається на часі, є розбудова державного кордону. Становлення Української Держави було тривалим процесом. Утворення української нації, її територіальне поширення, взаємодія з іншими народами впродовж сотень, а можливо, і тисяч років неоднаково трактуються різними вченими. Встановлення останніх меж кордону відбулося в 1991 році. Але враховуючи ситуацію в державі від 24 лютого 2022 року та введення воєнного стану по всій території України, кордони бу-

ли порушені нападом сусідньої держави на суверенну територію України, що спричинило знищення демаркаційних знаків кордону.

Основним завданням після закінчення воєнних дій буде їх чітке геопросторове визначення в натурі (на місцевості). Для збереження недоторканості та цілісності кордону України Державна прикордонна служба проводить контроль на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах, а також Збройними Силами України у повітряному та підводному просторі відповідно до наданих їм повноважень і заходів з метою забезпечення недоторканності державного кордону України, про що нам говорить Стаття 2 Закону України «Про Державний кордон України» [1].

Виклад основного матеріалу. Позначення кордону України визначається демаркацією, яке регулюється Кабінетом Міністрів України, якщо інше уже не було передбачене різними міжнародними договорами, згода на які надається Верховною Радою України.

Усі документи з демаркації Державного кордону України здійснює Державна прикордонна служба України в установленому законодавством України порядку, про що йдеться в Статті 4 Закону України «Про Державний кордон України» [5].

Демаркація проводиться на підставі делімітації, що перекладається із латинського як встановлення меж. Щодо терміну «делімітація кордонів», то воно походить від латинської «Delimitatio» (встановлення меж) як визначення загального положення і напрямів державного кордону між ними державами шляхом переговорів.

Ухвали про делімітацію зазвичай є складовою частиною мирних договорів або спеціальних угод про встановлення або зміну державних кордонів. У ході делімітації договірні сторони складають, як правило, по карті, без проведення робіт на місцевості, опис проходження лінії кордону, який може бути самостійною статтею в самому договорі або в додатку до нього.

При позначенні лінії кордону на місцевості можливі невеликі відхилення від делімітації опису (особливо поблизу населених пунктів). Такі розбіжності вирішують, як правило, змішані комісії, у виняткових випадках – на дипломатичних переговорах. Узгоджений протокол містить детальний опис проходження лінії кордону на місцевості зі схемами, фотографіями й описом кожного прикордонного знака та його характеристик (наприклад, розміри, колір, вогні та інше). У разі виникнення необхідності уточнення кордонів суміжних держав проводять редемаркацію – перевірку раніше демаркованого кордону з відновленням або ремонтом (заміною) прикордонних знаків [2].

Питання делімітації та демаркації державного кордону України завжди було пріоритетним для міждержавних відносин із країнами-сусідами впродовж усіх років Незалежності України. А у спектрі сучасного стану російсько-української війни, міждержавних відносин можна стверджувати про цілковиту непередбачуваність його вирішення в найближчій перспективі.

Разом із тим, договірно-правове оформлення державного кордону є одним із пріоритетних завдань зовнішньої політики України, виконання якого має забезпечувати суверенність та правосуб'єктність України на міжнародній арені, гарантувати її недоторканність і територіальну цілісність. Юридично оформлений державний кордон є однією з основних передумов стабільності у політичних, економічних та військово-оборонних відносинах сусідніх держав [3].

На сьогоднішній день проведення робіт з делімітації і демаркації державного кордону України характеризується використанням різноманітних даних про об'єкти кордону з просторовою базою та інформації про прив'язування до просторових даних. Тобто, мова йде про використання точного місця, в тому числі топографічних карт і планів, морських навігаційних карт, аерофотознімків та космознімків, ортофотопланів, протоколів-описів проходження лінії кордону, протоколів та каталогів координат прикордонних знаків,

таблиць з інформацією про острови та їх належність, списків географічних назв, що зустрічаються в протоколі-описі договірних документів.

Землі в межах кордону на даний час відносяться до земель оборони про що свідчить Земельний кодекс, а саме «стаття 77. Землі оборони», де прописано наступне: «У межах прикордонної смуги з метою забезпечення національної безпеки і оборони, дотримання режиму державного кордону військовим частинам Державної прикордонної служби України для будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій надаються в постійне користування земельні ділянки шириною 30–50 метрів уздовж лінії державного кордону на суші, по берегу української частини прикордонної річки, озера або іншої водойми» [4].

Відомості про Державний кордон України вносяться до Державного земельного кадастру у відповідності до Закону України «Про Державний земельний кадастр» а саме – Статті 12. На місцевості кордон позначають прикордонними знаками двома залізобетонними стовпами на відстані приблизно у 2,5 метра вглиб країни, а в точках повороту кордону встановлюється моноліт із залізобетону.

Висновки. На території України у зв'язку з бойовими діями на територіях самого кордону більшість монолітів із залізобетону буде знищено, як і буде знищено природні орієнтири їх місця розташування. Основним можливим варіантом вирішення проблеми щодо їх чіткого визначення на місцевості залишаться дані внесені до Державного земельного кадастру, а у разі їх відсутності – каталоги координат або інші додатки до міжнародних договорів щодо встановлення Державного кордону України.

Відкритим питанням залишиться повне обстеження кордону по всій території України, проведення редемаркаційних робіт на територіях, де не відбувалися бойові дії та повне відновлення делімітації в областях, суміжних із країнами агресорами. На підставі проведених делімітаційних робіт

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

необхідно буде прокласти демаркаційні знаки за встановленими у законодавстві України зразками. Значне навантаження в цьому контексті покладатиметься й на організаційно-управлінські інновації.

Джерела:

1. Закон України «Про Державний земельний кадастр». *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 8, ст. 61.
2. Демаркація кордонів. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <http://esu.com.ua/article-21389>
3. Концепція державної політики щодо визначення лінії державного кордону у зв'язку з природними змінами русел прикордонних річок Західний Буг і Тиса та врегулювання питання користування територіями, що зазнали змін внаслідок таких явищ. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Земельний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002, № 3-4, ст. 27.
5. Закон України «Про Державний кордон України». *Закони України*. 10.01 2003. № 463-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>

Krystyna KYRLYK

THE BORDER OF UKRAINE DURING THE POST-WAR PERIOD: PROBLEMS OF DEMARCATION AND DELIMITATION OF THE STATE BORDER

Key words: *state border, demarcation, delimitation, land cadastre, organizational and management innovations.*

With the declaration of Ukraine's independence, one of the most difficult problems that arose and remains in time is the development of the state border. The formation of the Ukrainian State was a long process. The formation of the Ukrainian nation, its territorial expansion, interaction with other peoples for hundreds, and perhaps even thousands of years, are interpreted differently by different scientists. The establishment of the last borders of the border took place in 1991. But taking into account the situation in the country as of February 24, 2022 and the introduction of

martial law throughout the territory of Ukraine, the borders were violated by the attack of a neighboring state on the sovereign territory of Ukraine, which caused the destruction of border demarcation signs.

The main task after the end of hostilities will be their clear geospatial determination in kind (on the ground). An open question will remain the complete survey of the border across the entire territory of Ukraine, the conduct of redemarcation works in the territories where hostilities did not take place, and the complete restoration of the delimitation in the regions adjacent to the aggressor countries. On the basis of the delimitation works carried out, it will be necessary to lay demarcation signs according to the samples established in the legislation of Ukraine. A significant burden in this context will also rely on organizational and managerial innovations.

УДК 352.075(477)«20»

Ірина ЦОГЛА,
аспірантка 2-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
Ужгородського національного університету
Владислав ПЕРЕСОЛЯК

ПРІОРИТЕТНІСТЬ РОЗБУДОВИ МЕЖ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Ключові слова: громада, територіальні межі, модернізація.

Актуальність теми. За всіх жахів війни і непередбачуваності майбутнього ходу подій необхідним у сьогоденні є планування відбудови країни після закінчення війни. Одним із основних завдань післявоєнної реконструкції має стати відновлення та створення нової фізичної інфраструктури для забезпечення життєдіяльності суспільства і підтримки довгострокового економічного розвитку. План реконструкції

України повинен скеровуватися не лише на відбудові житлових та громадських центрів, а потребує відновлення промислового виробництва, індустріалізації та масовим впровадженням нових технологій.

Виклад основного матеріалу. Загалом процес відбудови включатиме кілька етапів – фізичний, економічний, соціальний та інституційний. Програми післявоєнної реконструкції, які впроваджувалися в різних країнах в останні десятиріччя, засвідчили, що досягнення позитивних результатів цих програм вимагає наявності, переш за все, безпечного середовища (завершення військових дій), стратегічного бачення тощо.

Особливу увагу при розробці плану реконструкції країни повинна приділятися питанням активізації приватних інвестицій в малі та середні підприємства й створення нових робочих місць для людей, що втратили роботу під час війни, для мігрантів, що повертатимуться, та для демобілізованих військовослужбовців.

У контексті історичного досвіду підготовки програм післявоєнної реконструкції для України є досвід післявоєнної Європи (План Моргентау та План Маршала) та найбільш наближений до сьогодення план відбудови Західних Балкан. План Моргентау був розроблений в 1944 році і отримав схвалення президента США Франкліна Рузвельта та прем'єр-міністра Великобританії Вінстона Черчілля [3]. План Моргентау (розроблений в 1944 році) був спрямований на Німеччину і передбачав перетворення її на аграрну країну. Після закінчення Другої світової війни план Моргентау почали впроваджувати, але було зроблено висновки про катастрофічні наслідки втілення в життя запланованих заходів. І як результат реалізацію плану Моргентау було зупинено [3]. На заміну йому прийшла «Програма відновлення Європи» (відома як план Маршалла), у реалізації якої брали участь 17 європейських держав. Реалізація цієї програми не тільки сприяла відновленню постраждалої економіки, але й

бла передумовою створення об'єднаної Європи із загальним ринком.

У процесі підтримки миру та післявоєнної відбудови Балканських країн основним донором став Європейський Союз, який започаткував Процес Стабілізації та Асоціації з метою досягнення стійкого миру в регіоні та підготовки цих країн до членства в ЄС.

Пріоритетними сферами для зовнішньої підтримки стали публічна інфраструктура, реструктуризація фінансового сектору, місцевий розвиток і розбудова інститутів, включаючи державне управління. Серед галузей інфраструктури, які підлягали відновленню, основне місце посідали транспортна інфраструктура, лінії електропостачання і зв'язок. Значна увага приділялася також проблемам повернення біженців і тимчасово переміщених осіб. Отже, за прикладом відбудови післявоєнних країн Європи відновлення України як у плані економічному, так і соціальному має тісно пов'язуватися із завданнями інтеграції до ЄС. То ж, програма післявоєнної реконструкції для України мала б передбачати застосування спеціальних інструментів відновлення і модернізації промисловості, як ключової сфери для генерування потоку доходів і збільшення зайнятості населення.

Такими інструментами можна вважати інноваційні технології, перехід на нові види сировини, впровадження нових технологій, забезпечення прогресивного розвитку сільського господарства (селекціонування продуктивних високоврожайних сортів, насіння, поголів'я худоби, створення високопродуктивної сільськогосподарської техніки тощо). Саме такий підхід, який передбачає активізацію аграрного сектору економік, реструктуризації підприємств, залучення іноземного капіталу гарантуватиме створення механізмів самопідтримуючого економічного зростання та генерування нових робочих місць у післявоєнній економіці.

Урядом України подано пропозицію Президенту України про створення Фонду відновлення України [2]. План відновлення України та наповнення Фонду відновлення Украї-

ни, який був обговорений Прем'єр-Міністром України з президентом Європейського інвестиційного банку Вернером Хойєром складається з трьох етапів.

Перший етап – це оперативне тимчасове відновлення зруйнованих об'єктів, у деяких містах він уже триває. Другий етап – це швидке відновлення стратегічної інфраструктури (вода, електроенергія, газ тощо) для можливості забезпечити існування населення на зруйнованих територіях. Третім етапом повинно бути повноцінне відновлення наших міст, містечок, будівель, інфраструктури і загалом країни [2].

Висновки. Наразі питання, пов'язані з післявоєнним відновленням та розбудовою територій є дуже актуальними. У процесі відновлення спостерігатимемо внутрішню міграцію населення, у зв'язку із змінами трудових центрів та структурною перебудовою економіки.

Органам виконавчої влади спільно з органами місцевого самоврядування необхідно: виробити стратегію відбудови України за напрямками економіки з урахуванням функціонального використання територій (сільськогосподарські, виробничі, рекреаційні, громадські зони тощо); планування реконструкції та перепланування населених пунктів передбачити з урахуванням релокації виробничих потужностей, зміною територій розселення людей та потребою викликаною післявоєнним станом.

Джерела:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
2. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

Iryna TSOHLA

**THE PRIORITY OF DEVELOPING THE BOUNDARIES OF
TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE PROCESS OF
MODERNIZATION OF POST-WAR UKRAINE**

Key words: *community, territorial boundaries, modernization.*

For all the horrors of the war and the unpredictability of the future course of events, planning for the reconstruction of the country after the end of the war is necessary today. One of the main tasks of post-war reconstruction should be the restoration and creation of a new physical infrastructure to ensure the vitality of society and support long-term economic development. The reconstruction plan of Ukraine should be directed not only at the reconstruction of residential and public centers, but also requires the restoration of industrial production, industrialization and the mass introduction of new technologies.

The problems related to the post-war reconstruction and development of territories are very relevant. In the process of restoration, we will observe internal migration of the population, in connection with changes in labor centers and structural restructuring of the economy. The bodies of the executive power, together with the bodies of local self-government, must: develop a strategy for the reconstruction of Ukraine according to the directions of the economy, taking into account the functional use of territories (agricultural, industrial, recreational, public zones, etc.); the planning of reconstruction and re-planning of populated areas should be foreseen taking into account the relocation of production facilities, changes in the territories of people's settlements and the need caused by the post-war situation.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 352.075(477)«20»:007+004

Мирослав ТОКАР,

*аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Стеллас АСЛАНОВ

ЦИФРОВА КОМУНІКАЦІЯ І РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

***Ключові слова:** цифровізація, цифрові комунікації, територіальна громада, неурядові організації, публічна влада, консолідація інтересів.*

Актуальність теми. Вплив ІТ-технологій, інноваційних підручних програм, накопичення і можливість використання різноманітних інформаційних баз даних значно розширюють спроможність людини оперативної й ефективно реагувати на виклики і потреби сучасного суспільства. Розширивши власний ресурсний потенціал, людина є ключовим комунікатором публічно-управлінських процесів і, відповідно, стає дедалі вибагливішим об'єктом і суб'єктом у системі розвитку публічних послуг, зокрема соціальних, які повинні повноцінно заповнити інтерес буденного її існування, особливо в регіонах із вразливою соціальною інфраструктурою. Тому актуальним постає питання пошуку оптимальних і прагматичних комунікаційних мотивів із використанням цифрових технологій, що сприятимуть консолідації територіальних громад та їх сталому розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація при відповідній взаємодії громадськості та органів самоврядування

повинна стати основою процесів самоорганізації громади. Важливою є й інтенсивність взаємодії та якість управлінської інформативності, що залежить від інноваційного базису комунікації та організаційної культури комунікації сторін. Тому ключовими в нових умовах повинні стати неурядові організації (далі – НУО), органи самоврядування територіальних громад (далі – ТГ), споживачі адміністративних послуг та інвестори. Водночас, вони слугують основою консолідації інтересів усіх представників територіальної громади.

Однією із складових параметрів реалізації сучасних трансформаційних процедур виступають і публічно-управлінські інновації. Надважливим у цьому контексті є усвідомлення інноваційно-організаційної необхідності використання нововведень у системі розвитку публічно-управлінських відносин. Тому й цифровізацію слід розглядати як публічно-управлінську інновацію, яка запроваджена в суспільну практику механізмами інформаційного суспільства. Вона є забезпечувальною складовою всього комплексу публічно-управлінських відносин і виступає основою актуальних комунікаційних підходів до консолідації ТГ в Україні. Це нова, але водночас актуальна проблема, покликана перезавантажити тип публічних відносин усіх зацікавлених сторін і вивести на якісно новий рівень питання задоволення інтересів громадян.

Для ефективного впровадження інноваційно-комунікаційних нововведень потрібна не тільки матеріальна, а й соціально-психологічна підготовка середовища. Адже, коли йдеться про цифровізацію, то часто думки переносять увагу на новітні інформаційні технології і технічні засоби, якими найзручніше користуватися сучасній людині (наприклад, смартфони). В Україні особливо у такому ракурсі на це почали звертати увагу після обрання Президентом України В. Зеленського, котрий заговорив про «державу у смартфоні», що свідчити про стратегічний підхід української влади

до нового бачення механізмів та інструментів публічно-управлінської взаємодії [1].

Такий підхід можна використати для можливостей консультативного та результативного директивного голосування з проблем акумуляції коштів ТГ та вибору інвестиційних проектів. Залучення громадян до безпосереднього прийняття рішень у системі сталого розвитку громади є ефективною інновацією самоорганізації територіального простору, що спрямована на полегшення публічної взаємодії усіх сторін.

Важливим у єднанні комунікаційних підходів і сучасних цифрових технологій є і фокусування уваги на самоврядному управлінському аспекті, де роль публічних консультацій із населенням та їхня співучасть у прийнятті рішень щодо перспективних програм розвитку ТГ змушує до консолідованої дії всіх зацікавлених сторін. Так, наприклад, треба переоцінити рольове значення НУО, які можуть стати консалтинговими посередниками між органами управління-планування розвитком ресурсів та бюджетних ресурсів громад і громадянами, які є «власниками акцій» цих самих територіальних об'єднань. НУО може вдало взяти на озброєння процедурність таких новітніх технологій і презентувати себе сервіс-провайдером таких соціальних послуг, приміряти роль посередника/виконавця замовлень як громадян, зокрема тих, хто потребує таких послуг, наприклад у регіонах із вразливою соціальною інфраструктурою, так і публічної влади [4].

Дослідники Л. Андерссон та Л. Ван дер Гейден у своїх працях, присвячених цифровізації, наголошують на значенні сучасного впровадження цього процесу в бізнес-економічній сфері, тому говорять, що «діджиталізація – це бізнес, а бізнес – це діджиталізація» [5]. Такі підходи впливають на формування нової комунікаційної свідомості та культури надавачів послуг. Адже практика доводить, що керівники організацій необачно недооцінюють можливості управлінських інновацій і, зокрема, цифрових програм. На основі негативних

висновків дослідження вони запропонували покроковий алгоритм вирішення проблем розвитку організацій (компаній), що цілком змінює стратегію, зміст і підхід до використання її функціональних можливостей [5]. У змісті вирішення завдань формування раціонального та результативного управлінського середовища в ТГ можна використати різні підходи для цифровізації складових управління розвитком громад. Зокрема, вони можуть бути вдало використані на рівні взаємин у трикутнику «Влада – НУО – ТГ».

Припускаємо, що стимули діджитал-комунікації є важливими інструментами взаємодії НУО і ТГ в процесі децентралізації. Значний вплив на публічну репутацію НУО має швидкість і якість надання відповідних послуг. Насамперед, за допомогою цифрових технологій можна якнайшвидше полегшити процес участі громадян у прийнятті рішень та управлінні справами громади. НУО можуть виконувати консультативно-просвітницьку та контролюючу функцію у таких випадках, як: проведення і опрацювання даних онлайн-опитувань, що стосуються життєдіяльності громади, проведення та реагування на громадські онлайн-слухання, тематичне анкетування. Крім того, ключовим призначенням є надання адміністративних послуг та формування системи локального електронного врядування, формування електронної системи контролю за розподілом коштів місцевого бюджету, контролю за якісним виконанням управлінцями громади своїх професійних обов'язків, дотриманням ними доброчесності.

Тому цифровізація є об'єктивно позитивним явищем у процесі сталого розвитку громад, а особливо у регіонах із вразливою соціальною інфраструктурою. Треба сміливіше використовувати потенціал НУО для гарантування комфорту замовника і поширення корпоративної культури представників ТГ. Водночас, розуміння явища «діджитал-трансформації» (далі – ДТ) (digitaltransformation – DT) як процесу змін (трансформації) сфери діяльності всіх сторін комунікації через переосмислення стратегії функціонування НУО та

впровадження публічних підходів, моделей і процедур на основі діджитал-технологій сприятиме інтеграції громади до багатьох цільових програм розвитку. ДТ є процесом постійним і динамічним, оскільки змушує НУО постійно моніторити ринок послуг та шукати оптимальні варіанти вдосконалення конкретних запитів громадян у взаємодії з владою.

Сучасні цифрові технології консолідації інтересів ТГ слугують добрим прикладом налагодженої конструктивної комунікації з НУО і публічною владою [3]. Така співпраця повинна принести успіх щонайменше в трьох напрямках: культурно-просвітницькому (сприяння на державному і громадянському рівнях комплексному навчанню комп'ютерної та інформаційно-технологічної грамоти, цифрової компетентності, культури комунікації громадян), соціальному (надання якісних і справедливих, комфортних і доступних послуг, виховання належного рівня публічної активності та соціальної відповідальності громадян), технологічному (гарантія доступності для всіх громадян якісних цифрових технологій) [4].

Висновки. Щоб упевнено говорити про можливість влади сприяти сталому розвитку громад, необхідно вказати на дві важливі переваги процесу діджитал-трансформації і констатувати необхідність готовності посередників (НУО) до непередбачуваності й постійної мінливості умов середовища та його представників – замовників послуг. Процес цифровізації послуг може стати чудовим прикладом синергетичної дії інституцій держави та громадянського суспільства у напрямку державотворення. Зростає і можливість спрощення механізмів комунікації громадян із державними установами, керівниками різних державних і недержавних інституцій, публічними службовцями, соціальними працівниками та ін. Необхідно максимально використовувати іноземний досвід, де розвинуті держави світу вдосконалюють різні програми цифрового соціального забезпечення, запускають амбіційні проекти обслуговування населення, стимулюють публічні

установи та НУО надавати широке коло адміністративних та інших послуг громадянам через електронні засоби комунікації.

Для України цінним досвідом може слугувати Польща, де запроваджено «електронну платформу служб державного управління», свідчить про сприйняття управлінських інновацій та ІТ-технологій на високому державному рівні [2]. Після російсько-української війни вірогідність поширення процесу цифровізації публічних послуг в Україні очевидно висока. Тому, вважаємо, що успішна реалізація сучасних викликів розвитку комунікативних підходів та цифрової трансформації у змісті завдань просторової самоорганізації територіальних громад в Україні є важливою для перспектив їх сталого розвитку і, врешті, є ключовим механізмом соціально ефективною державної політики децентралізації.

Джерела:

1. “Держава у смартфоні”: Зеленський зібрав експертів і намітив план. *Українська правда*. 2019. 13 черв. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/13/7217993>.
2. Євсюкова О. В. Цифрова спроможність територіальних громад в Україні: проблеми та перспективи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 6. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2084>.
3. Литвинов В. Діджиталізація державних послуг на прикладі Польщі. URL: <https://nachasi.com/2018/01/31/digital-poland>.
4. Токар М. Ю. Актуальність сучасної цифрової комунікації для розвитку територіальних громад в Україні. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Вип. 2 (67): у 2 ч. / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2021. С. 92–102.
5. Andersson L., Van der Heyden I. Directing Digitalisation: Guidelines for Boards and Executives. 2017. URL : <http://www.thisfluidworld.com/wp-content/uploads/2017/02/>

Myroslav TOKAR

**DIGITAL COMMUNICATION
AND DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE**

Key words: *digitalization, digital communications, territorial community, non-governmental organizations, public authority, consolidation of interests.*

The impact of IT technologies, innovative handy programs, the accumulation and the possibility of using various information databases significantly expand the ability of a person to quickly and effectively respond to the challenges and needs of modern society. Having expanded one's own resource potential, a person is a key communicator of public management processes and, accordingly, becomes an increasingly demanding object and subject in the system of development of public services, in particular social services, which should fully satisfy the interest of everyday existence, especially in regions with vulnerable social infrastructure.

Therefore, the issue of finding optimal and pragmatic communication motives with the use of digital technologies, which will contribute to the consolidation of territorial communities and their sustainable development in Ukraine, becomes urgent.

After the Russian-Ukrainian war, the probability of spreading the process of digitalization of public services in Ukraine is obviously high. Therefore, we believe that the successful implementation of modern challenges of the development of communicative approaches and digital transformation in the context of the tasks of spatial self-organization of territorial communities in Ukraine is important for the prospects of their sustainable development and, ultimately, is a key mechanism of a socially effective state policy of decentralization.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 347.218.1+342.25:355.01

Віктор СЕНГЕТОВСЬКИЙ,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Маріан ТОКАР

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА СПІЛЬНОЇ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ключові слова: публічне управління, публічна влада, місцеве самоврядування, комунальна власність, воєнний стан.

Актуальність теми. Запровадження режиму воєнного стану на території всієї України внаслідок широкомасштабної агресії Російської Федерації поставило інституції публічної влади, органи місцевого самоврядування в залежність від непередбачуваних обставин, перед фактом потреби у швидких, а подекуди і кардинальних змінах. Разом із тим, ці обставини є новими й раніше не апробованими у порядку діяльності й організації публічної влади у всіх ланках суспільно-політичного життя. Відповідно, від публічних службовців у такій ситуації вимагається неабиякий професіоналізм, що має показати їхню готовність до якісної та ефективно органіційно-управлінської роботи у надзвичайних умовах та, особливо, у відповідності до діючого нормативно-правового поля [1–5].

Для того, щоб зрозуміти особливості розвитку держави в умовах воєнного часу у сфері публічної влади, необхідно проаналізувати зміст правового функціонування цього режиму. А відтак, визначити й специфіку управління багатьма на-

гальними справами, в тому числі й спільною комунальною власністю громад, що є предметом нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Отже, важливо чітко усвідомлювати порядок організації публічної влади загалом саме в умовах воєнного стану. В Україні його зміст і порядок функціонування супроводжує Конституція України. Зокрема, згадка словосполучення «воєнний стан» є у Статті 64 розділу II Основного Закону – «Права, свободи та обов'язки громадянина». Тут ідеться про надзвичайний або воєнний стан як обов'язкову передумову реалізації окремих обмежень прав і свобод людини [7]. Що ж до співвідношення цих норм в умовах застосування воєнного стану, то по відношенню до органів публічної влади та можливостей виконання ними відповідних цільових функцій питання унормування змісту діяльності владних інституцій в умовах воєнного стану транслюється положенням інших предметних (спеціальних) законів України.

Наприклад, безпосередньо цьому присвячений Закон України «Про правовий режим воєнного стану в Україні», що прийнятий 11 червня 2015 року (№ 389-VIII), та врегульовує умови його дії, зміст і масштаби його поширення для різних рівнів влади, зокрема й тих, які відносяться до компетенції місцевого самоврядування [5]. Аналізуючи зміст цієї норми закону, можна констатувати, що він відповідає Конституції України, духу демократизму та розумінню надзвичайних обставин і питань державної безпеки. Зокрема, гарантовано незмінне право на місцеве самоврядування. Тобто правовий статус представницьких органів публічної влади на місцях кардинальним чином не обмежено, що є важливою особливістю для функціонування демократичного політичного режиму в надзвичайних умовах. Водночас, органи місцевого самоврядування підпадають під певні обмеження під час дії воєнного стану, як це стосується й простих громадян. Адже і Стаття 64 Конституції України не передбачає недоторканість місцевого самоврядування [7]. У вище згадуваному Законі України також розглядається можливість адаптації право-

вого статусу органів публічної влади, якщо є така доцільність, із звичайних у тимчасові органи – військові адміністрації [5].

За певною логікою, така трансформація вказує на припинення функціональних повноважень органів місцевого самоврядування, що передбачено й Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Стаття 78) [3], та впливає на функціональну складову подальшої діяльності органів публічної влади.

У даному контексті однією із важливих проблем в умовах воєнного стану постає питання змісту управління об'єктами комунальної власності. Адже це є одним із індикаторів демократичності системи публічної влади та прозорості управління в межах місцевого самоврядування. Вчені-дослідники цієї сфери наголошують, що «ефективне управління комунальним майном та об'єктами комунальної власності зміцнює спроможність територіальних громад, формуючи водночас передумови забезпечення як їх суспільної стабільності, так і досягнення цілей сталого та збалансованого розвитку» [8]. Погоджуємося з цим твердженням, оскільки маємо приклади посиленої уваги до публічних послуг, які надаються в умовах вимушеної міграції в Україні та релокації бізнесу на відповідній території, як це прослідковується в 2022 році в Закарпатській області [6].

На чому слід зробити акцент, виходячи з даної теми? Перш за все, з'являється потреба нормативного та функціонального регулювання повноважень військових адміністрацій у сфері управління об'єктами комунальної власності.

По-друге, виникає потреба застосування адаптивних форм організаційно-управлінських інноваційних способів та інструментів управління об'єктами комунальної власності.

По-третє, там де цього вимагає ситуація, у правовому полі та з відповідними компенсаціями здійснювати примусове відчуження та вилучення комунальної власності для потреб воюючої України.

По-четверте, необхідне застосування гнучких механізмів щодо обґрунтованої передачі та оренди об'єктів комунальної власності (майна) (на воєнні потреби держави та інституцій, які задіяні в цьому процесі, або ж зменшення чи цілковите позбавлення від орендної сплати осіб, організацій та установ, що задіяні в цьому процесі).

По-п'яте, визріває необхідність застосування й інших традиційних та інноваційних способів управління об'єктами комунальної власності на час дії правового режиму воєнного стану [8, с. 59, 63 – 64].

Висновки. Врешті, сьогодні є зрозумілим, що в умовах воєнного стану інструментарій права на управління об'єктами комунальної власності має бути спрямований на якісне та ефективне його використання в напрямку інтересів держави, її безпеки і післявоєнного розвитку. Важливим є суспільне усвідомлення й нормативне регулювання цих дій у правовому полі з метою незаперечного дотримання демократичної орієнтації політичного режиму в Україні. Саме в цьому вбачаємо ключові організаційно-управлінські особливості права спільної комунальної власності в умовах воєнного стану в Україні.

Джерела:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації деяких питань примусового відчуження та вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану» від 15 серпня 2022 р. №7605. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40137>.
2. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 р. № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи

- надзвичайного стану»* від 17 травня 2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.
5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану в Україні» від 11.06.2015. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
 6. Карпенко А. Релокація: як у громадах підтримують бізнес. Досвід Закарпаття. *Мережа правового розвитку*. URL: <https://ldn.org.ua/event/relokatsiia-iak-u-hromadakh-pidtrymuit-biznes-dosvid-zakarpattia/>
 7. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
 8. Шкільняк М. М., Чикало І. В. Особливості управління майном в умовах воєнного стану. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С. 56 – 66.

Viktor SENGETOVSKYI

ORGANIZATIONAL AND ADMINISTRATIVE FEATURES OF THE RIGHT OF JOINT COMMUNAL OWNERSHIP UNDER THE CONDITIONS OF MILITARY STATE IN UKRAINE

Key words: *public administration, public power, local self-government, communal property, martial law.*

The introduction of a martial law regime throughout Ukraine as a result of the large-scale aggression of the Russian Federation made the institutions of public power, local self-government bodies dependent on unforeseen circumstances, faced with the fact of the need for rapid and sometimes drastic changes. At the same time, these circumstances are new and previously untested in the order of activity and organization of public power in all spheres of social and political life. Accordingly, considerable professionalism is required from public servants in such a situation, which should show their readiness for high-quality and effective organizational and managerial work in extraordinary conditions and, especially, in accordance with the current regulatory and legal field

Public awareness and regulatory regulation of these actions in the legal field are important for the purpose of undeniably observing the democratic orientation of the political regime in Ukraine. In this we see the key organizational and managerial features of the right of joint communal ownership in the conditions of martial law in Ukraine.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 338.48(477):316.658.4(470)

Орест ГЕЧА,

*аспірант 2-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Юрій ОСТАПЕЦЬ*

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТУ В БОРОТЬБІ УКРАЇНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

***Ключові слова:** Україна, РФ, туризм, пропаганда, міжкуль-
турна комунікація, соціальний контакт.*

Актуальність теми. Теоретичні аспекти проблематики формування українського громадського суспільства та ролі туризму в цих процесах досліджувались такими українськими вченими, як Т. В. Шелеметьєва, Я. В. Кацемір, Т. В. Гончарук, М. Л. Шумка та іншими. Вони зосередились в своїх роботах на дослідженні проблем цих тематик у контексті євроінтеграції України та економічних реформах в державі, а також вивчені досвіду інших країн Європи, що є надзвичайно важливим для України, проте недостатньо розкритою є тема власне недавніх історичних передумов (широкомасштабного військового російського вторгнення 24.02.2022), ролі пропаганди в контексті агресії, введення інформаційної війни, внутрішньополітичних змінах в Україні в період з 2014 року до 2022 року та причинах цих змін.

Із часу російського вторгнення в Грузію в 2008 році (якщо не раніше) у російському підході до пропаганди відбулася дивовижна еволюція. Цей новий підхід повною мірою проя-

вився під час анексії Кримського півострова 2014 року. Він продовжує демонструватися на підтримку триваючих конфліктів в Україні та Сирії та в переслідуванні довгострокових цілей у «ближньому зарубіжжі» Росії та проти союзників по НАТО.

У певному сенсі нинішній російський підхід до пропаганди ґрунтується на радянських методах часів холодної війни, з наголосом на заплутуванні та спонуканні цілей діяти в інтересах пропагандиста, не усвідомлюючи, що вони це зробили. З іншого боку, він є абсолютно новим і зумовлений характеристиками сучасного інформаційного середовища. Росія скористалася технологіями та наявними медіа такими способами, які були б немислимі під час холодної війни. Пропагандистські інструменти та канали тепер включають Інтернет, соціальні медіа та розвиток професійної та аматорської журналістики та ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Найкраще характеризує сучасну російську модель пропаганди словосполучення «пожежний шланг брехні» через дві її відмінні риси: велику кількість каналів та повідомлень і безсоромну готовність поширювати часткову правду чи відверту вигадку [2].

Особливості сучасної моделі російської пропаганди:

1. Високооб'ємні і багатоканальні джерела інформації.
2. Швидкий, безперервний і повторюваний сюжет.
3. Відсутність прихильності до об'єктивної реальності.
4. Бракує відданості послідовності.

Російська пропаганда виробляється у неймовірно великих обсягах і транслюється або іншим чином поширюється через велику кількість каналів. Ця пропаганда включає текст, відео, аудіо та нерухомі зображення, що поширюються через Інтернет, соціальні мережі, супутникове телебачення та традиційне радіо- та телевізійне мовлення. Виробники та розповсюджувачі включають значну частину платних інтернет-«тролів», які також часто атакують або підривають погляди чи інформацію, що суперечить російській тематиці, роблячи це через онлайн-чати, дискусійні форуми та розділи комен-

тарів на новинах та інших веб-сайтах. Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода повідомляє, що «існують тисячі фейкових акаунтів у Twitter, Facebook, LiveJournal і ВКонтакте», які ведуть російські пропагандисти. За словами колишнього платного російського інтернет-троля, тролі чергують 24 години на добу, в 12-годинну зміну, і кожен має щоденну квоту в 135 опублікованих коментарів не менше 200 символів [2].

RT (раніше Russia Today) є одним із основних постачальників мультимедійних новин у Росії. З бюджетом понад 300 мільйонів доларів на рік, він веде мовлення англійською, французькою, німецькою, іспанською, російською та кількома мовами Східної Європи. Канал особливо популярний в Інтернеті, де він заявляє про понад мільярд переглядів сторінок. Якщо це правда, це зробить його найпопулярнішим джерелом новин в Інтернеті. На додаток до визнаних російських джерел, таких як RT, існують десятки проксі-сайтів новин, які подають російську пропаганду, але приховують або применшують свою приналежність до Росії.

Експериментальні дослідження показують, що для досягнення успіху в поширенні пропаганди різноманітність джерел має значення:

Декілька джерел є більш переконливими, ніж одне джерело, особливо якщо ці джерела містять різні аргументи, які вказують на той самий висновок. Отримання того самого чи подібного повідомлення з кількох джерел є більш переконливим [2].

Люди припускають, що інформація з багатьох джерел, імовірно, ґрунтується на різних точках зору, а тому заслуговує більшої уваги.

Кількість і обсяг джерел також мають значення. Наприклад, коли підтримка великої кількості користувачів підвищує довіру споживачів, надійність і впевненість у інформації, часто при цьому мало уваги приділяється довірі до тих, хто робить підтримку. А коли споживчий інтерес низький, переконливість повідомлення може залежати

більше від кількості аргументів на його підтримку, ніж від якості цих аргументів.

Що важливо у виробництві та розповсюдженні широко-масштабної багатоканальної пропаганди?

- Різноманітність джерел.
- Кількість та обсяг джерел.
- Погляди інших, особливо погляди тих, хто схожий на одержувача повідомлення.

Література з експериментальної психології припускає, що за інших рівних умов повідомлення, отримані в більшому обсязі та з більшої кількості джерел, будуть більш переконливими. Кількість справді має власну якість. Великий обсяг може принести інші переваги, які є актуальними в контексті російської пропаганди. По-перше, велика гучність може поглинати увагу та іншу доступну пропускну здатність потенційної аудиторії, заглушаючи конкуруючі повідомлення. По-друге, велика гучність може перевантажити конкуруючі повідомлення в потоці розбіжностей. По-третє, кілька каналів підвищують шанси, що цільові аудиторії отримають повідомлення. По-четверте, отримання повідомлення через кілька режимів і з багатьох джерел підвищує сприйняту довіру до повідомлення, особливо якщо джерело розповсюдження є тим, з яким член аудиторії ідентифікує себе [2].

Російська пропаганда є швидкою, постійною та повторюваною. Сучасна російська пропаганда безперервна і дуже чуйно реагує на події. Через відсутність прихильності до об'єктивної реальності (про це пізніше) російським пропагандистам не потрібно чекати, щоб перевірити факти чи заяви; вони просто поширюють інтерпретацію настання подій, яка, здається, найкраще підходить для їхніх тем і цілей. Це дозволяє їм бути надзвичайно чуйними та спритними, часто транслюючи перші «новини» про події (і, з такою ж частотою, перші новини про неподії або речі, які насправді не відбулися). Вони також будуть повторювати та переробляти дезінформацію. Випуск *Weekly Disinformation Review* від 14 січня 2016 року повідомили про повторну появу кількох

раніше розвінчаних історій російської пропаганди, у тому числі про те, що президент Польщі Анджей Дуда наполягав на тому, щоб Україна повернула колишню польську територію, що бойовики «Ісламської держави» приєдналися до проукраїнських сил і що в Києві, Україні.

Та чому ж тоді російська пропаганда зазнала фіаско з часу широкомасштабного вторгнення до України (24.02.2022)? Багаторічна інформаційна війна Росії сприяла прийняттю рішення владою Росії вторгнутися в Україну. Ці зусилля не спромоглися створити підтримку Росії серед російськомовних українців, особливо на Донбасі.

Ключовий приклад – міф про «Новоросію». Термін, що означає «Новорасія», покликаний викликати в уяві відчуття відновленої Російської імперії та виправити історичну «неправильність» передачі російських земель під українську юрисдикцію [2]. З 2014 року Путін, стратеги кремлівської пропаганди та повстанці в «народних республіках» Донецької та Луганської неодноразово посилалися на «Новоросію» як на одне з виправдань для вторгнення Росії.

Насправді Новоросії ніколи не було. Як ідеологічний проєкт, він не зміг закріпитися в свідомості тих, хто живе на його передбачуваних територіях на сході та півдні України, і був залишений Росією та владою «Народних Республік» Донецької та Луганської, щойно він став політично незручний.

Ця невдача є свідченням неефективності російської пропаганди: Росія не тільки не змогла переконати російськомовних українців, що вони є жертвами «геноциду» і що «фашисти» контролюють київський уряд, вона також повністю знехтувала наданням переконливих альтернатива українській державності.

Середньостатистичний українець неодноразово подорожував Україною та вступав в контакт з місцевим населенням інших регіонів. Із моменту анексії Криму, кількість внутрішніх туристів, котрі відвідували Одесу невпинно зростала, в 2021 році кількість становила 2 млн, це вдвічі більше ніж бу-

ло в 2013 році. Аналогічна ситуація трапилась в Карпатському регіоні, (з 2,5 млн в 2013 році до 5,8 млн в 2019).

Коли людина подорожує то вона отримує певні знання про місця подорожей, важливою деталлю цього процесу є те, що знання отриманні з власного досвіду, чим більше людина подорожує, тим частіше вона спирається на власний досвід в процесі пізнання навколишнього світу та розуміння багатьох процесів, що відбуваються в той момент, а не на інформацію отриману з різноманітних джерел. Це, власне, визначає світогляд людини, в майбутньому і служить своєрідним запобіжником відносно пропагандистських тезисів [3].

Яскравим прикладом таких процесів є німецько-голандські та інші сусідні до ФРН держави в період холодної війни. Досвід Німеччини є унікальним з двох причин:

1) Німеччина примирилась з сусідніми державами після жакливих та трагічних подій Другої Світової Війни.

2) Одночасно Німеччина має унікальний досвід воз'єднання двох країн в єдину державу.

Канцлер Західної Німеччини Конрад Аденауер відразу з моменту приходу до влади розпочав програму примирення (шляхом туризму) паралельну програмі післявоєнної відбудови [1]. У травні 1954 року приблизно чверть мільйона західнонімецьких туристів приїхали до Нідерландів, щоб помилуватися полями квітучих тюльпанів. Візові вимоги між Федеративною Республікою Німеччина та декількома сусідніми державами нещодавно були полегшені, і німецьким туристам більше не потрібно було подавати документи на проїзд. Проте в Амстердамі та в кількох містах по всій країні новоприбулих зустріли плакатами з написом: «Німці не потрібні». Це викликало резонанс у голландській та західнонімецькій пресі. Представник туристичної ради Німеччини в Амстердамі написав своєму начальнику довгий звіт із поясненням ситуації. Він запевнив їхнє начальство в Міністерстві закордонних справ, що цей інцидент насправді не показує ставлення голландців до німецьких відвідувачів їхньої країни, яке він охарактеризував як «загалом не неприязне». Од-

нак він зазначив, що час був невдалим, оскільки прибуття великої кількості німців збіглося з річницею німецького вторгнення в Нідерланди в 1940 році. Він заявив, що багато голландців «ще не забули» події війни.

Формула примирення Аденауера виглядала наступним чином: визнання провини за злочини у війні → виплата репарацій → міжнаціональний діалог → створення туристичних програм [1].

Після воз'єднання перед новим Урядом ФРН постала програма примирити ідеологічних ворогів (наслідки розколу німці відчувають ще досі), уряд Г. Коля вирішив діяти приблизно таким же чином як діяв Аденауер.

Висновки. Отже, дана інформація є дуже важливою для України в контексті війни з РФ, а особливо в плані реінтеграції окупованих територій в 2014 році (Криму та Донбасу).

Джерела:

1. How Germany Was Divided After World War II. URL: <https://www.history.com/news/germany-divided-world-war-ii> (дата звернення: 18.02.2023).
2. The Russian «Firehose of Falsehood» Propaganda Model. URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html> (дата звернення: 18.02.2023).
3. Lin M. Is There an Essential Difference between Intercultural and Intracultural Communication? Intercultural Communication. <http://www.immi.se/intercultural/nr6/lin.htm>

Orest HECHA

THE ROLE OF DOMESTIC TOURISM AS AN EFFECTIVE TOOL IN UKRAINE'S FIGHT AGAINST RUSSIAN PROPAGANDA

Key words: *Ukraine, the Russian Federation, tourism, propaganda, intercultural communication, social contact.*

Theoretical aspects of the problems of the formation of Ukrainian public society and the role of tourism in these processes were studied by Ukrainian scientists. In their work, they focused on researched

problems of these topics in the context of the European integration of Ukraine and economic reforms in the state, as well as studied the experience of other European countries, which is extremely important for Ukraine, but the topic of recent historical prerequisites (the large-scale Russian military invasion on 02.24.2022), the role of propaganda in the context of aggression, the introduction of information warfare, internal political changes in Ukraine in the period from 2014 to 2022 and the reasons for these changes. Russia's long-term information war contributed to the decision by the Russian authorities to invade Ukraine. These efforts failed to create support for Russia among Russian-speaking Ukrainians, especially in Donbas. A key example is the myth of "Novorossia".

УДК 329.1/.9(477)«20»

Юрій ОСТАПЕЦЬ,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету (науковий керівник),

Олександр КЕМЕНЯШ,

аспірант 1-го року навчання спеціальності «Політологія»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

**ПОВОЄННИЙ ПАРТІЙНИЙ ЛАНДШАФТ УКРАЇНИ:
ОКРЕСЛЕННЯ КОНТУРІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА
МАЙБУТНІХ АКТОРІВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ**

Ключові слова: партії, електорат, партійна система.

Актуальність теми. Широкомасштабна збройна агресія Росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., кардинально змінила ситуацію в Україні та світі. Ці зміни стануть важливим чинником, що визначатиме подальший розвиток нашої держави в усіх сферах суспільного життя та свідомості громадян. Суттєві трансформації відбудуться і у сфері партійного будівництва та безпосередньо партійній системі України. Ці зміни будуть накладатися на процеси та

основні тренди, якими характеризується нині партієтворення у Європейському Союзі та сучасному світі.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з середини XIX ст. в середовищі політичних партій відбулися суттєві трансформації від елітарних клубів до масових ідеологічних політичних партій, а потім до всеохоплюючих і картельних. З кінця XX ст. в еволюції політичних партій чітко окреслилися дві нові тенденції, які обумовлені процесом глобалізації (утворення загальноєвропейських партій, партій «нової політики») та розвитком цифрових технологій (виникнення мережових / кіберпартій). Йдеться про «загальносвітовий тренд трансформації політичних партій: від масових партій з чіткою ідеологічною спрямованістю і розгалуженою ідеологічною структурою до картельних / мережових / кіберпартій із розмитотою ідейною орієнтацією та відсутністю традиційної апаратно-організаційної структури» [2, с. 21].

За результатами електорального циклу 2019–2020 рр. (президентські, парламентські вибори 2019 р., місцеві вибори 2020 р.), партійна структура України мала такий акторний склад та конфігурацію: загальноукраїнські парламентські партії; загальноукраїнські непарламентські партії; регіональні політичні партії; субрегіональні партії (локальні партійні проекти, етнічні партії: Демократична партія угорців України, ТУКЗ – Партія угорців України). Угорські партії локалізовані в межах компактного проживання угорської національної меншини – Берегівському районі Закарпатської області. Конфігурацію партійної системи України за результатами вказаного електорального циклу можна визначити як систему з переддомінуючою партією, якою стала партія «Слуга народу». Традиційно в партійній системі України можна було виокремити партії, які відстоювали різні вектори розвитку України: проросійський – «Опозиційна платформа за життя», «Наші», «Опозиційний блок» та інші та проєвропейський – «Європейська солідарність», «Слуга народу», «Голос» та інші [4; 6]. А також можна констатувати низький рівень інституціалізації партійної системи та україн-

ських політичних партій, про що свідчать розрахунки, проведені ужгородськими науковцями: «збільшення кількості позапартійних депутатів: 2012 р. – 125; 2014 р. – 271; 2019 р. – 303; зменшення кількості голосів, відданих за «старі» партії: 2014 р. – 30,8 %; 2019 р. – 31,5 %; зростання індексу волатильності: 2012 р. – 36; 2014 р. – 61; 2019 р. – 69 [6, с. 195–196].

Нові тенденції вітчизняного партійного будівництва у поствоєнний період, можна виокремити такі. *По-перше*, не будуть мати електоральної підтримки політичні партії, які будуть орієнтовані на проросійські цінності. Зазначимо, що низка таких партій була заборонена рішенням Верховної Ради України 03 травня 2022 р.: «Опозиційної платформи – За життя», «Партії Шарія», «Наші», «Опозиційного блоку», «Лівій опозиції», «Союзу лівих сил», «Держави», «Прогресивної соціалістичної партії України», «Соціалістичної партії України», партії «Соціалісти» та партії «Блок Володимира Сальдо» [1]. Переорієнтація електорату цих партій, на думку А. Клячина, буде відбуватися наступним чином: 1) ребрендинг проросійських партій; 2) абсентеїзм частини виборців цих партій; 3) голосування за партію Президента; 4) хаотична дисперсія електорату цих партій; 5) переорієнтація на існуючі «неідеологічні» партії; 6) переорієнтація на нові партійні проекти [3, с. 56].

По-друге, залишаться в минулому політичні партії, які уособлювали собою поділ України на два різних регіони: «схід» та «захід» (так званий концепт «двох Україн»). «У повоєнний період, – вважає О. Розумний, – можна сподіватися на подолання соціокультурного поділу. Тенденція на послаблення його електорального впливу проявилася ще під час виборчих кампаній 2019 р., однак це принаймні частково можна пояснити «фактором В. Зеленського» і дискредитацією старих політичних еліт, що «окупували» обидва традиційні ідеологічні полюси. Тепер же йдеться про розмивання самого підґрунтя для існування полюсів – соціокультурних відмінностей між «заходом» та «сходом», зокре-

ма в таких двох аспектах, як історична пам'ять і мовно-культурна ідентичність» [8, с. 120–122].

Про це також свідчить і опитування українських громадян проведене Центром Разумкова у вересні – жовтні 2022 р.: «обираючи між двома моделями суспільного розвитку європейською та російською, 70 % віддають перевагу європейській моделі, лише 0,5 % – російській (у 2017 р. ці показники становили відповідно 58 % і 4 %). Таким чином, зазначають експерти Центру, потужним чинником повоєнної консолідації громадян залишиться європейська та євроатлантична інтеграція про що свідчать результати опитувань, які показують, що інтеграція до ЄС і НАТО об'єднає українців не менше, ніж прагнення здобути цілковиту перемогу у війні» [7, с. 58–60].

Таким чином, успіхом у повоєнній Україні будуть користуватися загальноукраїнські партії націоналістичної проєвропейської орієнтації.

По-третє, зміниться акцент персоніфікованих партій, пов'язаних з іменами відомих особистостей. Якщо довоєнні партії такого типу були пов'язані з іменами відомих співаків (партія «Голос» С. Вакарчука), успішних мерів міст (партія «Об'єднання «Самопоміч» А. Садового), то персоналістські повоєнні партії, будуть пов'язані з іменами відомих військових, мерів-організаторів оборони свої міст, волонтерів. Таку практику український політикум уже проходив на парламентських виборах 2014 р., коли до політичних партій були залучені командири батальйонів, які воювали на Луганщині та Донеччині проти російських окупаційних військ. Слід зазначити, що персоніфікація політики, утворення іменних партій часто мають негативний вплив на функціонування партійної системи і політичний розвиток в цілому. Наприклад, партія «Список Мар'яна Шареца» (Словенія»), партія «Є такий народ» С. Тріфонова (Болгарія) та інші.

По-четверте, особливий кейс будуть утворювати регіональні партійні проєкти створені для участі у місцевих ви-

борах (в тому числі і партії національних меншин). Додаткові стимули їх утворення будуть пов'язані з розмежуванням у часі проведення парламентських та місцевих виборів (з 2010 р.), реформою децентралізації, а також небажанням представників регіональних еліт балотуватися на місцевих виборах у списках рейтингових політичних партій (парламентських і непарламентських). А також слід констатувати, що у зв'язку з відсутністю міцних регіональних осередків та достатнього кадрового потенціалу, більшість впливових партій під час виборів функціонують у якості «франшизи», надаючи окремим представникам місцевих еліт можливість балотуватися за партійними списками [4, с. 128–129].

По-н'яте, формат / конфігурація партійної системи України залишиться незмінною – багатопартійною системою з переддомінуючою партією, якою напевно буде «Слуга народу». Поляризація в партійній системі, яка колись була пов'язана з «партіями сходу» і «партіями заходу» залишиться в минулому. Опонувати переддомінуючій партії будуть низка інших як «старих», так і «нових» політичних партій, насамперед, «Європейська солідарність».

По-шосте, поява мережевих/кіберпартій, які в своїй діяльності опираються на використання сучасних цифрових технологій. «Виникнення таких партій, – зазначає Ю. Остапець, – обумовлене тим, що на нинішньому етапі розвитку політичні партії змінюють організаційну структуру свого існування у зв'язку з глобальним процесом діджиталізації. І як наслідок вони неначе ховаються в соціальних мережах» [5, с. 177–178], матеріалізуючись лише для проведення виборчих кампаній та іншого роду акцій. Для них характерні такі риси: відсутність формального членства та організаційної структури, мінімізація чисельності і партійного апарату, безпосередня взаємодія з виборцями («Йоббік» в Угорщині, «Рух п'яти зірок» в Італії, «Партія свободи» в Нідерландах, «Слуга народу» в Україні та інші). Вказані принципи організаційної роботи мережевих партій будуть активно використовуватися й іншими акторами вітчизняної партійної системи.

По-сьоме, значимим залишиться вплив на функціонування політичних партій і партійної системи України в цілому гібридного політичного режиму. Такий режим змінює сутність політичних інститутів, в тому числі і політичних партій. «Йдеться про те, що партії в українському політикумі перестають виконувати притаманні для них у демократичному суспільстві функції, і в одних випадках перетворюються на оболонки, всередині яких функціонують неформальні практики на кшталт «патрон – клієнтела», а в інших – виникають інституційні гібриди, які захищають інтереси окремих особистостей чи фінансово-олігархічних угруповань» [5, с. 173–174].

Висновки. Отже, партійну систему України у повоєнні роки чекає повне перезавантаження, яке пов'язане з негативним відношенням українців до політичних партій (за результатами опитування рівень довіри на рівні 1 – 2 %), і яке буде зумовлене вище вказаними особливостями її функціонування після завершення війни, в тому числі і оновленням нормативно-правової бази їх діяльності (фінансування, утворення, припинення діяльності).

Таким чином, Україна отримує «третю» партійну систему («перша» існувала з 1991 до 2014 р., а «друга» з 2014 до початку російського вторгнення в Україну).

Джерела:

1. ВР остаточно заборонила діяльність проросійських партій. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/3/7343743/> (дата звернення 03.04.2023).
2. Копинець Ю. Вплив сучасних тенденцій розвитку країн Європейського Союзу на еволюцію і функціонування партійної системи України: дис..... к. політ. наук 23.00.02 / Ужгородський національний університет. 2021. 269 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/dis_kopynets.pdf (дата звернення 17.01.2023).

3. Клячин А. Напрями перерозподілу електорату заборонених в Україні політичних партій: базові моделі. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 56–62.
4. Манайло-Приходько Р., Остапець Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України: монографія. Ужгород: Вид-во «Рік-У», 2020. 338 с.
5. Остапець Ю. Мережеві (діджитал) партії в українському партогенезі: що далі чекає на українську партійну систему. *Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19» /* відповідальні за випуск: В. І. Гиря., М. М. Вегеш. Ужгород: ТОВ "РІК-У", 2021. С. 177–179.
6. Палінчак М., Остапець Ю., Лешанич М. Особливості процесу інституціалізації політичних партій і партійної системи України в умовах демократичного транзиту. Ужгород: Ліра, 2021. 240 с.
7. Політичні цінності та політико-ідеологічні орієнтації громадян України в період російської агресії. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 4. С. 50–67.
8. Розумний О. Контури повоєнного суспільно-політичного ландшафту України. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 4. С. 120–122.

Yurii OSTAPETS, Oleksandr KEMENIASH

THE POST-WAR PARTY LANDSCAPE OF UKRAINE: OUTLINES AND CHARACTERISTICS OF THE FUTURE ACTORS OF THE DOMESTIC PARTY SYSTEM

Key words: *parties, electorate, party system, Ukraine.*

Russia's large-scale armed aggression against Ukraine, which began on February 24, 2022, radically changed the situation in Ukraine and the world. These changes will become an important factor that will determine the further development of our state in all spheres of public life and the consciousness of citizens. Significant transformations will also take place in the field of party building and directly in the party system of Ukraine. These changes will be superimposed on the pro-

cesses and main trends that currently characterize party formation in the European Union and the modern world.

The party system of Ukraine in the post-war years is waiting for a complete reboot, which is connected with the negative attitude of Ukrainians to political parties (according to the results of the survey, the level of trust is at the level of 1-2%), and which will be conditioned by the above-mentioned features of its functioning after the end war, including updating the regulatory and legal basis of their activity (financing, formation, termination of activity).

УДК 342.25(477.87)+323.15(=511.141):355.01(477+470)

Федір ЩУРЕНКО,
*аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:
доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Маріан ТОКАР

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В УГОРСЬКОМОВНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ЗАКАРПАТТЯ В ПЕРІОД ПОВНОМАШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: публічне управління, публічна влада, місце самоврядування, воєнний стан.

Актуальність теми. В умовах розвитку децентралізації влади угорська національна меншина почала активно включатись до політичної діяльності, прагнучи впливати на державно-культурне будівництво України. Угорська національна меншина є однією з найбільш консолідованих і політично активних національних меншин в Україні. В період повномаштабної російської агресії в Україні важливою є політична

свідомість угорської громади, адже ефективне публічне врядування в угорськомовних територіальних громадах дає можливість в майбутньому уникнути виникнення сепаратистських намірів у представників цієї спільноти.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Конституцією України, національним законодавством і ратифікованими міжнародними конвенціями, серед яких Рамкова конвенція про захист національних меншин (РКЗНМ) і Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (ЄХРММ), держава зобов'язана створити необхідні умови для дієвої участі національних меншин у публічному житті. Дієвість участі національних меншин забезпечується шляхом створення інституційно-правових рамок, які передбачають представництво і консультування з національними меншинами та гарантують вплив національних меншин на процеси ухвалення суспільно значимих рішень.

Важливим елементом та передумовою публічної участі громад є доступ до інформації та комунікації між центральним урядом, органами місцевого самоврядування, організаціями національних меншин та громадянським суспільством загалом. Цей багатосторонній процес виховує політичну культуру участі, співпраці та взаємної довіри та підвищує рівень соціальних компетенцій у громаді. Особливої уваги вимагає те, наскільки окремі послуги мають регулюватися на національному рівні, і наскільки вони повинні бути предметом повноважень на рівні місцевої політики. Наділення об'єднаних територіальних громад більшою свободою маневру, дозволило б ефективніше пристосувати їхню діяльність до існуючих умов, щоб краще реагувати на конкретні потреби громад у тому числі щодо врахування інтересів національних меншин, які зосереджені в деяких територіальних громадах.

Через повномаштабну російську агресію, котра спричинила значний відтік економічно активної частини населення, в угорськомовних територіальних громадах починаються проблеми з наданням членам громад, насамперед сільських

та селищних, якісних послуг, відповідальність за які несуть органи місцевого самоврядування. З огляду на територіальну віддаленість від центральних регіонів країни та столиці, які сьогодні виступають основами інвестиційної та економічної активності, угорські територіальні громади відстають від решти регіонів за основними соціально-економічними показниками розвитку. В угорськомовних територіальних громадах переважна частка населення у працездатному віці працює за кордоном або зайнята у здійсненні прикордонної торгівлі. Водночас населення їде за кордон в пошуках роботи, аніж шукає місце працевлаштування в межах свого району чи області чи інших областей України. Це ставить під загрозу досягнення цілей територіальної громади, результативність якої передусім залежить від рівня розвитку людського капіталу. Саме наявність ініціативних мешканців, молоді та кваліфікованих працівників є запорукою досягнення тих завдань які ставить перед собою територіальна громада.

Нестача власних ресурсів задля вирішення поточних проблем розвитку в угорськомовних територіальних громадах компенсується тими можливостями, які відкривають програми Європейського інструменту сусідства (ЄІС) та інших фінансових інструментів Європейського Союзу для країн, які охоплюються Європейською політикою сусідства. Більшість угорськомовних територіальних громад реалізують проекти у програмах транскордонного співробітництва ЄІС. При цьому здійснювані проекти зорієнтовані на покращення якості державного управління, розвиток медицини, розбудову дорожньої інфраструктури, забезпечення екологічної безпеки, покращення рекреації та підтримки культури.

В утворених угорськомовних територіальних громадах немає належно підготовлених робочих кадрів та спостерігається низька кваліфікація службовців місцевого самоврядування для виконання нових функцій. Це призводить до неефективного використання фінансових ресурсів територіальних громад, неспроможності освоїти кошти державних субвенцій на розвиток.

Угорськомовні органи місцевого самоврядування, як правило, не готові до запровадження стратегічного планування та програмування розвитку громад за українським законодавством. Вирішення цієї проблеми можливе через запровадження дієвих програм підвищення кваліфікації публічних службовців місцевого самоврядування та надання їм необхідної консультативної і методичної допомоги з боку органів виконавчої влади. Для того, щоб ефективно надавати послуги на територіях угорськомовних територіальних громад, державні та публічні службовці мають володіти державною мовою, щоб виконувати ефективно посадові інструкції, а також мовою національної меншини, яка становить більшість у даній територіальній громаді. Дане мовне питання, також є проблемою для ефективного публічного врядування в угорськомовних територіальних громадах.

Також існує проблема реалізації громадою спільних проєктів для покращення якості надання публічних послуг жителям громади. 3 лютого 2023 року Президент України підписав Закон про внесення змін до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» щодо впорядкування окремих питань співробітництва територіальних громад. Відповідно, «закон запроваджує можливість приєднання територіальних громад до вже організованого співробітництва за спрощеною процедурою шляхом укладення додаткового договору» [5]. Крім того, Закон встановлює можливість проводити засідання комісій з підготовки проєкту договору про співробітництво у дистанційній формі [5].

Враховуючи високі ризики корупційних дій щодо використання бюджетних коштів, актуальним є питання запровадження механізмів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, як з боку державних органів, так і з боку громадськості. В умовах бюджетної децентралізації є потреба здійснення належного контролю за роботою органів влади різних рівнів при плануванні та виконанні ними бюджетів, управлінні і використанні фінансових ресурсів [4].

Висновки. Вирішення вище зазначених проблем неможливе без серйозного реформування системи місцевого самоврядування, метою якого має бути підвищення якості життя людини за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостійних та самодостатніх соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення.

Джерела:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. *Офіційний вісник України*. 2015. No 24, с. 1418. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036/stru#Stru.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад. Посібник підготовлений в рамках «Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні» (проект ДІАЛОГ). Б.М. – Б.Р. URL: http://www.zhydachiv-rda.gov.ua/file/image/051/posibnik_gromadi_1.pdf
5. Президент підписав закон, який удосконалює порядок укладання договорів про співробітництво громад. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16073>

Fedir SHCHURENKO

THE MAIN PROBLEMS OF PUBLIC GOVERNMENT IN THE HUNGARIAN-SPEAKING TERRITORIAL COMMUNITIES OF TRANSCARPATIA IN THE PERIOD OF FULL-SCALE RUSSIAN AGGRESSION IN UKRAINE

Key words: *public administration, public power, local self-government, martial law.*

Actuality of theme. In the conditions of the development of decentralization of power, the Hungarian national minority began to actively participate in political activities, striving to influence the state-cultural construction of Ukraine. The Hungarian national minority is one of the most consolidated and

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

politically active national minorities in Ukraine. In the period of full-scale Russian aggression in Ukraine, the political consciousness of the Hungarian community is important, because effective public governance in Hungarian-speaking territorial communities makes it possible to avoid the emergence of separatist intentions among representatives of this community in the future.

УДК 323.22(477)+061.2(=214.58):355.01(477+470)"1922/1923")

Мирослав ГОРВАТ,
*випускник аспірантури спеціальності «Політологія»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Михайло ЗАН

ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ РОМІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: *роми, російсько-українська війна, громадська організація, внутрішньо переміщені особи, Збройні сили України.*

Актуальність теми. Проблема самоорганізації ромських громад завжди була однією з найголовніших при підході до питань їхньої інклюзії/включення у суспільні процеси. Попри те, що одними з перших в історії незалежної України утворились саме ромські громадські організації, довгий час вони відчували стійку залежність від зовнішнього фінансування, переважно з боку міжнародних благодійних інститутів. Відомий український філософ і громадський діяч Є. Бистрицький вважає єдиним способом самозахисту ромів, крім апеляції до верховенства права всередині країни та за допомогою від міжнародної спільноти, саме громадську самоорганізацію ромів: «Рома мають ще створити подібну громадсько-політичну єдність свого народу, щоб їхні лідери

вийшли на загально-національний рівень. Допомогти їм у цьому є демократичним завданням влади, якщо вона вважає себе прогресивною, проєвропейською. Спільним завданням нашого громадянського суспільства» [4]. Якісно новим етапом у підвищенні рівня самоорганізації ромських громад в Україні стали події 2014 р., відомі як Революція Гідності [2]. З іншого боку, варто також зауважити, що зовнішнім поштовхом до активного гуртування та координації ромських громад та неурядових організацій України стали численні випадки масової ксенофобії щодо ромів у різних областях упродовж 2016–2021 рр. Також важливою причиною, яка впливала на рівень самоорганізації ромського громадського середовища, була багаторічна підтримка правозахисту та розвитку ромських громад з боку міжнародних організацій, в першу чергу Міжнародного фонду «Відродження» (м. Київ).

Виклад основного матеріалу. Початок широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. спричинив численні кризові явища і в середовищах етнічних громад, які проживають у північних, південних та східних областях країни. Ромська етнічна меншина, яка і до цього часу зазнавала множинних дискримінаційних проявів і вважалася найбільш маргіналізованою групою, стрімко відчувала на собі усі негативні фактори та ризики від початку військового конфлікту.

Одними з перших від російського наступу постраждали роми Херсонської області. Практично вже в перші дні війни більшість із них опинилися в окупації, зокрема ті, які проживали у містах Херсон і Нова Каховка та с. Любимівка [18]. Зазнали багатьох ризиків і ромські громади тих областей, які першими опинилися на передовій російського наступу – це Київська, Чернігівська, Сумська та Харківська області; підконтрольні частини Донецької та Луганської областей України. У зонах масового ураження російської артилерії та ракет із перших днів війни опинилися також ромські громади Одеської, Миколаївської, Кіровоградської, Дніпропетровської та Запорізької, Полтавської та Черкаської областей. Слід за-

значити, що багато ромських родин із Донецької та Луганської областей стали жертвами військового конфлікту й вимушеними переселенцями ще з 2014 р., тобто з часу початку гібридної агресії РФ на Сході. Зокрема, найбільшим прихистком для тих ромських родин, які евакуювалися на підконтрольну Україні територію, стало м. Харків [35, с. 6].

Попри критичні гуманітарні та безпекові ризики початку 2022 р., ромська етнічна меншина, яка перебувала у зонах бойових дій, прифронтових областях, та, навіть, під окупацією, зуміла швидко самоорганізуватися у різних напрямках самозахисту та самодопомоги. Серед них можна навести такі приклади: 1) участь місцевого ромського населення на будівництві та облаштуванні блокпостів, вступ до лав територіальної оборони [11; 39]; 2) мирні протести в тимчасово окупованих містах (зокрема, в Херсоні та Новій Каховці) [20]; 3) організація із надання гуманітарної допомоги (до прикладу, продуктів харчування, медикаментів, одягу) для потребуючих громадян, зокрема в Запоріжжі, Мелітополі, Бердянську [29; 38], Чернігові та Золотоноші [3], Малій Каховці [38] та Херсоні [18]; 4) організація евакуації ромського населення, у тому числі за межі України [30]; 5) участь ромських жінок у пошитті швейних виробів на потреби ЗСУ [33].

Також можна навести приклад ромського письменника та поета Миколи Ільїна з Кропивницького, який в умовах війни став активним волонтером, почав писати вірші про війну та декламувати їх українським солдатам [32].

Варто зауважити, що Державна служба України з етнополітики та свободи совісті на початку війни визначила такі напрямки громадської самоорганізації ромських громад: 1) волонтерська діяльність; 2) організація притулків для переселенців; 3) доставка гуманітарної допомоги із заходу України, інших країн до центральних і східних регіонів для вразливих соціальних груп, у тому числі ромів [20].

Ромський громадський активіст, представник міжнародної благодійної організації «Ромський жіночий фонд «Чіріклі»» Юліан Кондур виокремив такі головні активності «Чірік-

лі», спрямовані на підтримку ромських громад в умовах війни: 1) евакуація ромів з «гарячих точок» та їхній логістичний супровід; 2) організація надання гуманітарної допомоги; 3) організація регулярного гарячого харчування в Києві, Одесі, Харкові (без поділу за етнічною чи національною ознакою); 4) координаційна робота між волонтерськими організаціями та рухами; 5) протидія випадкам дискримінації та мови ворожнечі по відношенню до ромів; 6) пряма фінансова підтримка потребуючих громадян [15].

Формами виявлення особливо активної громадянської позиції представників ромської етнічної меншини України стали різні відеозверення та відкриті листи з різким засудженням російської агресії проти України. Одними з перших свою думку висловили представники Ромської ради України та Молодіжної ради України, які засудили ракетну атаку поблизу Бабиного Яру в Києві, що трапилася 1 березня 2022 р.: «Ромська рада України засуджує війну та агресію РФ проти України. Стало відомо про бомбардування Бабиного Яру військами РФ 1 березня 2022 року. Це місце для ромів є сакральним. Під час Другої Світової Війни там загинули наші близькі та родичі. Країна, яка обстрілює мирних громадян, яка бомбить Бабин Яр, та цим фактом показує свою зневагу не лише до живих людей, але і до пам'яті померлих, не має права бути у складі цивілізованого світу» [34].

Із спільною заявою «Не допустимо повторення» на підтримку України та проти агресії Росії, виступили Юліан Кондур та МБО «Ромський жіночий фонд «Чіріклі»». Заява була озвучена від імені Міжнародної групи з прав меншин «Minority Rights Group» та інших організацій на термінових дебатах Ради ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні внаслідок російської агресії (49 сесія, 4 березня 2022 р.). У Заяві, зокрема, йшлося про те, що «ця війна загрожує не лише безпеці та миру в Європі, а також несе порушення міжнародного гуманітарного права та права людини в рамках угод, які ратифікувала Росія. Насильство вже призвело до багаточисельних смертей серед

людей обох сторін конфлікту і змушує сотні тисяч жителів України, включаючи ромів та інші національні меншини, шукати прихисток у сусідніх країнах у той час, як чимало людей не можуть покинути місця проживання, де проходять бойові дії» [46].

Проявом громадської маніфестації та громадянської позиції стало відеозвернення, записане у березні 2022 р., представників ромських громад Ужгорода та ромів із числа внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) до світових лідерів, зокрема до Олафа Шольца, Джозефа Байдена, Бориса Джонсона, Емануеля Макрона з гаслом «Закрийте небо над Україною – врятуйте Світ!» [17]. Інтенсивні бойові дії та руйнування об'єктів цивільної інфраструктури російськими агресорами спричинили масові міграційні рухи в Україні. Представники ромської етнічної меншини теж стали активними учасниками міграційних процесів – як внутрішньої міграції (у формі внутрішньо-переміщених осіб), так і зовнішньої міграції (у формі біженців і шукачів притулку). Масштабна міграція призвела до того, що однією з форм активної самоорганізації ромських громад, яка здійснюється переважно у західній частині України, стала діяльність по забезпеченню проживання та побуту внутрішньо-переміщених осіб (як ромів, так і не ромів), які масово тікали із зон бойових дій та прифронтових областей. Зокрема, ромський громадський діяч зі Львова Микола Юрченко відзначає масову внутрішню міграцію ромських родин до його міста з перших днів війни. Це представники ромських громад Києва, Харкова, населених пунктів Донецької та Луганської областей. Львів став своєрідним транзитним містом, звідки багато ромів їхали далі на Закарпаття або ж виїжджали за межі України [23].

Як зазначає О. Горчинська, «невідомо, скільки саме ромів покинули Україну, адже немає точних цифр про те, скільки їх проживає в країні взагалі. За різними оцінками, виїхати могло близько 70 тис. ромів... Найбільше ромів виїхали до Польщі – за різними оцінками, їх там близько 30 тис. Чимало з них опинилися у Молдові, Угорщині, Німеччині та Чехії»

[16]. Додамо, що значна частина ромів, які емігрували в країни Європи, вже повернулися в Україну. Для цього є кілька причин: по-перше, розірвані родинні зв'язки; по-друге, неможливість офіційного працевлаштування та слабка соціальна підтримка; по-третє, мовні бар'єри; по-четверте, прояви дискримінації щодо українських ромів (зокрема, в Угорщині, Чехії, Польщі) [13].

3 листопада 2022 р. у Будапешті відбулася презентація незалежного дослідження «Солідарність з українськими біженцями в Угорщині: практика та відносини, що ґрунтуються на опитуванні населення» [50], присвяченого положенню біженців з України в Угорщині. Дослідники з'ясували, що, на відміну від більшості біженців, представники ромської етнічної меншини Закарпатської області постійно стикаються з негативними інституційними практиками. Дослідники виділяють такі проблеми, як: 1) небажання багатьох гуманітарних організацій розміщувати ромів у центрах для біженців; 2) відсутність будь-якої можливості зняти приватне житло; 3) серйозний дефіцит інформації; загалом, 4) відсутність будь-якої значущої допомоги з боку угорської влади та гуманітарних організацій [42].

Значний міжнародний резонанс викликали умови перебування ромів-біженців з України також у Чеській Республіці.

Так, у червні 2022 р. українські роми почали самоорганізуватися проти відсутності належних житлово-побутових умов. Зокрема, була організована акція протесту у м. Брно перед будинком міської адміністрації, на якій українські роми виступили з вимогою надати їм відповідне житло. До того вони тривалий час жили у приміщеннях Головного вокзалу м. Прага [5]. Ситуація з ромськими біженцями у Республіці Польща також є доволі неоднозначною. Поряд із значною підтримкою, забезпеченням необхідним для проживання на рівні органів місцевої влади, неурядових організацій, простих громадян, фіксуються і чисельні випадки дискримінації щодо українських ромів, недотримання їхніх базових прав, утримання у поганих житлово-побутових умовах [45, р. 16–

21]. Питання щодо становища ромських мігрантів з України в європейських країнах обговорювалося на пленарній сесії Європейського парламенту у квітні 2022 р. У ході дискусії з Єврокомісаркою Хеленою Даллі учасники узгодили міри щодо покращення сервісу з надання різного роду послуг для ромських біженців та шукачів притулку з України [43].

Фактично, найбільша кількість ромських родин з числа ВПО опинилася в Закарпатській області. Як зазначає вчений Петро Габрин, ВПО ромської етнічності до Закарпаття найбільше прибували з таких областей як Київська (м. Київ, Ірпінь, Буча, Бровари, Вишгород), Харківська (м. Харків, Мерефа, Ізюм), Донецька (м. Краматорськ, Слов'янськ, Вугледар), Херсонська (м. Херсон, Нова Каховка), Луганська, Одеська, Миколаївська, Запорізька, Кіровоградська (м. Бобринці, Кропивницький), Дніпропетровська (м. Дніпро, Кривий Ріг) [10, с. 197]. У цій ситуації місцеві ромські громадські активісти, ромські лідери зайнялися такими формами самоорганізації як: 1) забезпечення трансферів ромів-переселенців до пунктів перетину державного кордону України; 2) пошук місць для розміщення та проживання поміж місцевих ромських родин, у закладах освіти (школах) та при релігійних організаціях; 3) організація місць проживання (притулків, шелтерів), у тому числі на базі ромських національно-культурних товариств; 4) забезпечення продуктами харчування та одягом потребуючих осіб; 5) надання екстреної соціально-правової та психологічної допомоги; 6) залучення міжнародних благодійників щодо надання допомоги ромським ВПО; 7) посередництво (медіація) з органами місцевої влади щодо питань отримання соціальної допомоги, статусу ВПО тощо.

Зауважимо, що ВПО ромської етнічності, як правило, перебуваючи в Закарпатській області, вимушено миряться з проявами відкритої дискримінації за етнічною ознакою, яка полягає в тому, що їх фактично змушують шукати місця для тривалого проживання у місцевих ромських поселеннях. Так, улітку вони поселяли у сегреговані ромські школи. Хоча,

заради справедливості, слід навести й приклади, коли ромів розміщували поміж усіх громадян у спортивних та культурних закладах (наприклад, в Ужгороді – у спортивному комплексі «Юність», Палаці для дітей та юнацтва).

Слід наголосити, що ромські волонтери та громадські активісти Закарпатської області, забезпечуючи житлом представників з-поміж ромських ВПО України, допомагають й громадянам інших національностей, передусім українцям. Так, керівниця благодійного фонду «Благо» Елеонора Кулчар організувала на базі будівлі товариства «Романі Яг» найбільший в Ужгороді прихисток (шелтер) для ромських і не ромських ВПО, в якому одночасно можуть проживати понад сто осіб [21]. Голова товариства «Рома» (м. Ужгород) Світлана Адам також переоблуднала офісне приміщення організації під потреби ромських ВПО [9]. Відомо також про багато випадків, коли роми у власних будинках прихистили українські родини з Києва, Запоріжжя, Харкова, Дніпра [40].

Поширеним явищем стала й самоорганізація місцевих ромських релігійних громад, спрямована на допомогу ромам-переселенцям. Так, у Закарпатській області надають прихисток віряни «Церкви Живого Бога» (сmt. Середнє в Ужгородському районі), церкви «Авен Езер», «Церква Святої Трійці» [Арунjan] та «Церква Ісуса Христа» (м. Ужгород) [40]. Окремим різновидом самоорганізації ромського громадського руху стала діяльність ромських активісток, представниць неурядових організацій у європейських країнах.

Завдяки активній кооперації, ромські жінки проявляють себе у таких формах волонтерської діяльності як: 1) допомога з розміщенням та проживанням ромських родин у країнах Європи, наприклад, у Німеччині, Франції, Польщі; 2) фандрайзинг (пошук фінансових ресурсів та гуманітарної допомоги для ромів, а також на потреби ЗСУ); 3) проведення широкої інформаційної кампанії з висвітлення злочинів російських військ в Україні; 4) звернення до міжнародних інституцій по різного роду допомогу; 5) участь у круглих столах, конференціях, семінарах з проблематики російсько-україн-

ської війни. Найбільш активно у окресленому вище напрямку працюють представниці МБО «Ромський жіночий фонд «Чіріклі»» (Ю. Кондур, З. Кондур, Т. Аврам, В. Попенко) [44; 47], громадської організації «АРКА» з м. Кремечуг (Н. Томенко) [41], ГО «Об'єднання ромських жінок «Голос ромні»» (А. Белова) [22], громадська активістка О. Вайдалович [31] та ін.

Російська агресія спричинила також масовий прояв патріотичних настроїв у ромських громадах та їх готовності до активного захисту Української держави зі зброєю в руках. Історично сформоване стереотипне уявлення про ромську етнічну спільноту як про виключно мирну і пацифістську, яка уникає воювати та брати до рук зброю, було частково зруйноване. Ромські чоловіки проявили високий рівень патріотизму та громадянської позиції по всій Україні.

Формами самоорганізації ромів-чоловіків у напрямку захисту Української держави стали: 1) добровільна участь у загонах місцевої територіальної оборони; 2) партизанська діяльність в умовах окупації; 3) військова служба у підрозділах різних родів військ ЗСУ; 4) служба у правоохоронних органах спеціального призначення; 5) волонтерська діяльність на потреби ЗСУ (збір фінансових коштів, організація гуманітарної допомоги тощо). До прикладу, закарпатські роми з перших днів війни почали масово самоорганізовуватися задля виконання тих чи інших завдань по захисту держави. Ми зокрема зазначали про приклад такої громадської діяльності: «Під час перших днів повномасштабної війни на стратегічних об'єктах почали зводити барикади. До зведення таких об'єктів поліцейським долучилися і роми» [6].

Поступово сформувався і позитивний імідж ромів не тільки як «ромів-волонтерів», а й «ромів-захисників». У перші дні війни українські та світові масмедіа тиражували новину про подію, яка трапилася 27 лютого в Херсонській області, де в с. Любимівка група місцевих ромів вкрала у росіян танк [14; 48]. Попри традиційну стереотипну уяву населення про «ромів-крадіїв», дана подія позбавилася своєї негативної конотації та сприяла формуванню позитивного образу ромів як

борців проти російської окупації. В той же час, як було констатовано нами в ЗМІ, «ми ніколи не були такими патріотами, як сьогодні. Це ви побачите у кожному ромському поселенні. Ніколи стільки українських пісень не співали роми, як сьогодні... Але я не хочу, щоб про ромів згадували, коли роми вкрали танк. Я хотів би, щоб про нас говорили: на війні були роми, серед героїв України є роми» [1].

Відомі чисельні випадки, коли ромські хлопці та чоловіки віддано служать у лавах Збройних Сил України. З початку війни відомо про багато таких випадків: «Зараз у Збройних силах України служать близько 100 ромів. Близько 20-ти з них – на нульовій та першій лініях фронту. Це люди, якими ми пишаємося та з гордістю публікуємо їхні фото» [6]. Одним із яскравих прикладів патріотизму поміж ромів є добровільна служба дев'ятох ромських чоловіків зі Сваляви у складі 128-ї окремої гірсько-штурмової Закарпатської бригади. Варто підкреслити, що більшість із них є багатодітними батьками [12]. Військова служба українських ромів у лавах ЗСУ зацікавила також представників іноземних масмедіа. Зокрема, медіаресурс «Аль Джазіра» опублікував статтю про досвід участі ромів Ужгорода Ігоря Котлара та Віктора Ільчака у бойових діях проти російських військ [49]. Із числа багатьох українських інтернет-публікацій та репортажів можемо дізнатися про ромських солдатів, зокрема, про таких як Василь Медведенко та Іван Плетенко з Кам'янського [26; 27], Віктор Ільчак із Ужгорода [37], Іван Варга з Хуста [8], Олександр Райков з Мукачівського району Закарпатської області [24], Іван Вакуленко з Дніпра [19], Олексій Панченко з Кам'янки-Дніпровської [7], Петро Продан з Білгород-Дністровська [25] та багатьох інших.

Питання правозахисту етнічних меншин України, зокрема і ромських громад, надання всебічної соціальної, психологічної та фінансової допомоги в умовах війни перебуває на порядку денному загальноукраїнських органів виконавчої влади, насамперед Державної служби України з етнополітики та свободи совісті та Уповноваженого ВРУ з прав людини. У

липні 2022 р. Центр Громадянських Свобод організував публічну онлайн-дискусію на тему «Потреби ромської спільноти в умовах повномасштабної агресії РФ. Виклики 2022 року». Учасники дискусії виробили рекомендації, серед яких є поради щодо покращення рівня самоорганізації ромських громад, зокрема, сприяння у синергії комунікації ромських і проромських громадських об'єднань, підвищення представленості ромів на міжнародному рівні, промоція позитивних образів ромів як волонтерів, солдатів ЗСУ [36].

30 серпня 2022 року Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець, в рамках реалізації проєкту Ради Європи в Україні «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів та мов меншин в Україні» провів онлайн-засідання круглого столу на тему: «Формування та реалізація державної політики щодо захисту прав національних меншин, включаючи ромів, в умовах воєнного стану». Ромську етнічну меншину було представлено МБО «Ромський жіночий фонд «Чіріклі»», представниця якого З. Кондур наголосила на проблемах масової міграції, посилення вразливості та поглиблення соціальної нерівності, обмеження доступу до правових послуг в Україні у ході військових дій [28].

Висновки. Таким чином, кризові явища у суспільному житті, спричинені широкомасштабним розгортанням російсько-української війни, в першу чергу торкнулися соціально незахищених верств населення, до якої належать у більшості також представники ромської етнічної меншини. Невирішеними проблемами для ромів із числа ВПО в умовах війни по сьогодні залишаються житлово-побутові умови, безробіття, доступ до освітніх та медичних послуг, правозахист та оформлення особистих документів. Варто констатувати, що громадська самоорганізація ромів України частково вирішила низку питань у соціо-гуманітарній сфері, зокрема щодо прийому та перенаправлення потоків ВПО у перші місяці війни, забезпечення мінімальними житлово-побутовими умовами, надання гуманітарної допомоги та соці-

ально-правової підтримки. Водночас внутрішні самоорганізаційні ресурси ромських громад стали вичерпуватися й на порядок денний постали ризики неоптимального використання наявних ресурсів і можливостей. Тому на перший план вийшла потреба у тісній співпраці ромського громадського сектору з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, міжнародними донорами та фондами, заради забезпечення підтримки громадян, які цього потребують. На наш погляд, у подальшому активізація ромського волонтерського руху та гуманітарної підтримки в Україні повинна перерости у планування діяльності стейкхолдерів (як із числа юридичних, так і фізичних осіб) хоча б на середньострокову перспективу (найближчі 5 років).

Джерела:

1. Арунян О. «Дивляться на обличчя і кажуть: у поїзд ви не проходите». Як роми втікають на Закарпаття від війни і страждають від дискримінації. *Грати*. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://graty.me/uk/divlyatsya-na-oblichchya-i-kazhut-u-po%D1%97zd-vi-ne-prohodate-yak-romi-vtikayut-na-zakarpattya-vid-vijni-i-strazhdayut-vid-diskriminaczi%D1%97/> (дата звернення: 24.09.2022).
2. Балабан Ю. Мирослав Горват: Після Майдану закарпатські роми почали носити вишиванки. *Mukachevo.net*. Дата оновлення: 14.06.2015. URL: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/110282-Мирослав-Горват-Після-Майдану-закарпатські-роми-почали-носити-вишиванки> (дата звернення: 13.07.2022).
3. Бамбула В. Роми Золотоноші допомагають Чернігову. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 16.04.2022. URL: <https://roma.ua.org.ua/news/ukraine/1650113986268> (дата звернення: 21.08.2022).
4. Бистрицький Є. Самоорганізація як стратегія ромів і демократичної України. *Українська правда. Блоги*. Дата оновлення: 25.06.2018. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bystrytsky/5b310191de642/> (дата звернення: 04.08.2022).

5. Біженці-роми з України скаржаться на дискримінацію у Чехії, – CNN. *Фокус*. Дата оновлення: 08.08.2022. URL: <https://focus.ua/uk/world/524764-bezhency-romy-iz-ukrainy-zhaluyutsya-na-diskriminaciyu-v-chehii-cnn> (дата звернення: 10.10.2022).
6. Бодня О. Служба у ЗСУ, будівництво барикад та волонтерство: як ромська громада на Закарпатті допомагає під час війни. *Суспільне. Новини*. Дата оновлення: 16.07.2022. URL: <https://suspilne.media/261158-sluzba-u-zsu-budivnictvo-barikad-ta-volonterstvo-ak-romska-gromada-na-zakarpathi-dopomagaє-pid-cas-vijni/> (дата звернення: 04.08.2022).
7. Бузила В. Боротьба за вільну Україну: ром Олексій Панченко у лавах ЗСУ. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 04.11.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1667595325584> (дата звернення: 11.11.2022).
8. Бузила В. Іван Варга – ромський військовий в ЗСУ. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 14.08.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1660477885497> (дата звернення: 21.08.2022).
9. Габрин П. Німецька делегація в Ужгороді. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 31.07.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1659225801067> (дата звернення: 21.09.2022).
10. Габрин П. Організаційно-управлінські проблеми ромських внутрішньо-переміщених осіб у Закарпатській області в умовах воєнного стану в Україні. *Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 23 вересня 2022 року) / Ю. Остапеч, М. Палінчак (голови редкол.); відповідальні за випуск: М. Вегеш, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2022. С. 197–200.
11. Габрин П. Сарненський «ромський батальйон». *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 31.03.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1648747881627> (дата звернення: 21.08.2022).
12. Галас Я. «У ромів є неписаний закон – не воювати. Але ми не загарбники, а захищаємо свою країну!». Як закарпатські роми воюють на фронті. *Українська правда*. Дата оновлення: 09.11.2022.

- <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/11/9/7375506/> (дата звернення: 15.11.2022).
13. Гойс П. Міграційна криза через російське вторгнення в Україну вкотре підняла ромське питання у Європі. *Infopost*. Дата оновлення: 12.05.2022. URL: <https://infopost.media/migracijna-kryza-cherez-rosijske-vtorgnennya-v-ukrayinu-vkotre-pidnyala-romske-pytannya-u-yevropi/> (дата звернення: 13.09.2022).
14. Горобець І. Під Каховкою українські роми вкрали у російських окупантів танк. *Інформаційне видання «Час-Дій»*. Дата оновлення: 27.02.2022. URL: <https://chasdiy.org/society/pid-kakhovkoiu-ukrainski-romy-vkraly-u-rosiiskykh-okupantiv-tank.html> (дата звернення: 17.09.2022).
15. Горчинська О. «Люди обирають залишатися в Україні». Ромський активіст Юліан Кондур – про життя спільноти в умовах війни, патріотизм і російську пропаганду. *НВ Life*. Дата оновлення: 08.09.2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/lyudi/yak-zhivut-romi-v-ukrajini-pid-chas-viyini-ta-yak-stavlyatsya-do-rosiyskoji-propagandi-50268358.html> (дата звернення: 12.10.2022).
16. Горчинська О. «Несправжні біженці». Українські активістки – про допомогу ромській спільноті під час війни, ксенофобію, дискримінацію і расизм. *НВ Life*. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/lyudi/dopomoga-romam-v-ukrajini-aktivistki-pro-inicijati-organizaciji-nerivnist-ta-ksenofobiyu-50278791.html> (дата звернення: 10.11.2022).
17. Звернення ромів до міжнародної спільноти. *YouTube.UA*. Дата оновлення: 12.03.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o1idLqkWI> (дата звернення: 21.08.2022).
18. Зіменко Р. Три місяці життя під окупацією. Що розповідає ромський громадський діяч про життя в окупованому Херсоні. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: <https://roma.ua/news/ukraine/1655405403084> (дата звернення: 21.08.2022).
19. Максимова М. «Мій Ванюша — вояка!». Як ромський хлопець служить в ЗСУ. *ГО Молодіжна Агенція з Адвокації Ромської Культури «АРКА»*. Дата оновлення: 01.07.2022. URL: <https://ungo-arca.com/stories-of-resistance-uk/mij-vanyusha-voyaka-yak-romskiy-hlopecz-sluzhyt-v-zsu/> (дата звернення: 13.10.2022).
20. Міжнародний день ромів: уперше в умовах повномасштабної війни росії проти нашої держави. *Державна служба України з*

- етнополітики та свободи совісті*. Дата оновлення: 12.04.2022.
URL: <https://dessa.gov.ua/international-roma-day-2022/> (дата звернення: 18.09.2022).
21. Небесна І. «Немов одна сім'я»: як в ужгородському шелтері за 5 місяців прихисток знайшли близько 900 внутрішньо переміщених людей. *Громадська медійна організація «Тернопільський Медіа Центр»*. Дата оновлення: 12.08.2022. URL: <https://tmcinfo.com.ua/nemov-odna-sim-ia-iak-v-uzhhorodskomu-shelteri-za-5-misiatsiv-prykhystok-znayshly-blyzko-900-vnutrishno-peremishchenykh-liudey/> (дата звернення: 21.09.2022).
22. Полянська Р. «Опинившись в безпеці, я відчула провину»: громадська діячка Анжеліка Белова. *ГО Молодіжна Агенція з Адвокації Ромської Культури «АРКА»*. Дата оновлення: 21.06.2022. URL: <https://yngo-arca.com/activism-uk/opynyvshys-v-bezpeczi-ya-vidchula-provynu-gromadska-diyachka-anzhelika-byelova/> (дата звернення: 13.09.2022).
23. Попович М. У переселенців багато проблем, а у ромів – вдвічі більше, – львівський ром. *Інформаційна агенція «Вголос»*. Дата оновлення: 07.06.2022. URL: https://vgolos.ua/news/u-pereselenciv-bagato-problem-a-u-romiv---vdvichi-bilshe---lvivskiy-rom-volonter_1421520.html (дата звернення: 13.09.2022).
24. Прокопенко З. Олександр Райков – закарпатський ром на службі в ЗСУ. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 14.11.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1668452451188> (дата звернення: 18.11.2022).
25. Прокопенко З. Ром Петро Продан захищає Україну. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 22.09.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1663880712036> (дата звернення: 24.10.2022).
26. Прокопенко З. Ромський воїн Василь Медведенко з Кам'янського. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 12.10.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1665605146268> (дата звернення: 21.10.2022).
27. Прокопенко З. Ромський воїн Іван Плетенко з Кам'янського. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 02.11.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1667413903146> (дата звернення: 05.11.2022).

28. Радченко Я. «Найбільшим викликом як для всієї України, так і для національних спільнот є війна»: активісти та правозахисники надали рекомендації до Плану відновлення України. *Офіс Ради Європи в Україні*. Дата оновлення: 06.09.2022. URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/news-event/news/-/asset_publisher/m9nDZlgeFMpW/content/-war-is-the-greatest-challenge-both-for-all-of-ukraine-and-for-national-communities-activists-and-human-rights-defenders-provided-recommendations-for-?inheritRedirect (дата звернення: 22.09.2022).
29. Радченко Я. Діяльність «Об'єднання ромських жінок «Голос Ромні» в умовах війни. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 28.07.2022. URL: <https://roma.ua.org.ua/news/ukraine/1659036491819> (дата звернення: 21.08.2022).
30. Радченко Я. Минуле і теперішнє: що сталося з ромами під час Другої світової війни та що відбувається зараз. *Центр прав людини ZMINA*. Дата оновлення: 09.08.2022. URL: <https://zmina.info/articles/mynule-ta-teperishnye-pereplityetsya-shho-stalosya-z-romamy-pid-chas-drugoyi-svitovoyi-vijny-i-shho-vidbuyetsya-zaraz/> (дата звернення: 21.09.2022).
31. Радченко Я. Олена Вайдалович: Кожен з нас зараз – борець, і я пишаюся, що я українка ромського походження. *Ромський Жіночий Фонд Чіріклі*. Дата оновлення: 16.05.2022. URL: <http://chirikli.com.ua/index.php/ua/novini/uspishni-istoriji-romskikh-poserednikiv/item/272-olena-voidalovych-kozhen-z-nas-zaraz-borets-i-ia-pyshaiusia-shcho-ia-ukrainka-romskoho-pokhodzhennia> (дата звернення: 22.09.2022).
32. Радченко Я. Як агресія Російської Федерації проти України вплинула на життя та права національних меншин? *Офіс Ради Європи в Україні*. Дата оновлення: 30.06.2022. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/how-the-aggression-of-the-russian-federation-against-ukraine-affected-the-life-and-rights-of-national-minorities-> (дата звернення: 21.08.2022).
33. Рома України: голоси з пекла війни. Дискримінація, епідемія, війна. *Харківська правозахисна група. Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. Дата оновлення: 05.05.2022. URL: <https://khp.org/1608810515> (дата звернення: 29.09.2022).
34. Роми в Україні написали відкритого листа: РФ не місце у складі цивілізованого світу. *Укрінформ*. Дата оновлення: 04.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3420191-romi-v->

- ukraini-napisali-vidkritogo-lista-rf-ne-misce-u-skladi-civilizovanogo-svitu.html (дата звернення: 29.08.2022).
35. Роми і війна. Ромські жителі Східної України, які постраждали від війни: біженці, переселенці, жертви насильства / *Антидискримінаційний центр «Меморіал»*. Правозахисний звіт, 2015. 63 с. URL: <https://adcmemorial.org/wp-content/uploads/RomaReportUkrwww.pdf> (дата звернення: 09.08.2022).
 36. Ромська Стратегія 2030 потребує адаптації до умов війни, – правозахисники. *Центр Громадянських Свобод*. Дата оновлення: 27.07.2022. URL: <https://ccl.org.ua/news/romska-strategiya-2030-potrebuye-adaptaciyi-do-umov-vijny-pravozahysnyku/> (дата звернення: 09.09.2022).
 37. Черевко Т. Ром, який захищає Україну: закарпатський військовий Віктор Ільчак служить добровольцем з 2015 року. *Суспільне. Новини*. Дата оновлення: 10.11.2022. URL: <https://suspilne.media/314142-rom-akij-boronit-ukrainu-zakarpatskij-vijskovij-viktor-ilcak-sluzit-dobrovolcem-z-2015-roku/> (дата звернення: 16.11.2022).
 38. Човка В. Допомога від німецького Фонду «Пам'ять, відповідальність, майбутнє» постраждалим від війни в Україні. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 12.04.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1649791756189> (дата звернення: 20.08.2022).
 39. Човка В. Після війни нас не будуть ділити на ромів, українців чи євреїв... *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 03.04.2022. URL: <https://www.romaua.org.ua/news/ukraine/1648991647967> (дата звернення: 20.08.2022).
 40. Човка В. Ромська громада Ужгорода приймає переселенців. *Інформаційно-аналітичне агентство «RomaUA»*. Дата оновлення: 23.05.2022. URL: <https://romaua.org.ua/news/ukraine/1653331259059> (дата звернення: 20.08.2022).
 41. Dumitru M., Mjøberg Lauritzen S. Roma in a war struck Ukraine: An interview with Nataliia Tomenko. *Magasin Dikko AB*. Дата оновлення: 01.03.2022. URL: <https://dikko.nu/roma-in-a-war-struck-ukraine-an-interview-with-nataliia-tomenko/> (дата звернення: 16.09.2022).

42. Hungary: discriminatory practices against Roma refugees from Ukraine. *Anti-Discrimination Center Memorial*. Дата оновлення: 09.11.2022. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0095_EN.html (дата звернення: 12.11.2022).
43. Lecerf M. Russia's war on Ukraine: The situation of Roma people fleeing Ukraine. *European Parliamentary Research Service*. Дата оновлення: 16.05.2022. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0095_EN.html (дата звернення: 22.09.2022).
44. Markusová H., Ryšavý Z. Romani activist from Ukraine: The rights of Romani people are neglected and they are persecuted, Russia takes advantage of this for its propaganda about neo-Nazi tensions in Ukraine. *News server Romea.cz*. Дата оновлення: 24.04.2022. URL: <https://romea.cz/en/news/world/romani-activist-from-ukraine-the-rights-of-romani-people-are-neglected-and-they-are-persecuted-russia-takes-advantage-of> (дата звернення: 12.09.2022).
45. Mirga-Wójtowicz E., Talewicz J., Kołaczek M. Human rights, needs and discrimination – The situation of Roma refugees from Ukraine in Poland. Report on research and intervention activities. Heidelberg: Central Council of German Sinti and Roma, September 2022. 31 p. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/download/96575> (дата звернення: 20.09.2022).
46. MRG & partners call on Russia to cease the violence caused by the war against Ukraine. *Minority rights Group*. Дата оновлення: 04.03.2022. URL: https://minorityrights.org/2022/03/04/ukraine-hrc49/?fbclid=IwAR1jn2HHziQBgBSk0qsE2jgbhgmWTn_dPJ-eb6ar3wohrvYY2vFDBTDpGuU (дата звернення: 05.10.2022).
47. Popenko V. For displaced Roma, the conflict has exacerbated existing patterns of discrimination – and left them without an income. *Minority rights Group International*. URL: <https://minorityrights.org/programmes/library/trends/trends2022/ukraine/> (дата звернення: 06.10.2022).
48. Russia's attack on Ukraine. The Roma have stolen a Russian tank and they promise: it will serve Ukraine. *Polish News*. Дата оновлення: 04.03.2022. URL: <https://polishnews.co.uk/russias-attack-on-ukraine-the-roma-have-stolen-a-russian-tank-and-they-promise-it-will-serve-ukraine/> (дата звернення: 12.09.2022).
49. Scott Ch. Ukraine's long-persecuted Roma minority joins war effort. *Al Jazeera Media Network*. Дата оновлення: 26.04.2022. URL:

<https://www.aljazeera.com/news/2022/4/26/ukraines-persecuted-roma-community-joins-war-effort> (дата звернення: 05.10.2022).

50. Zakariás I., Feischmidt M., Geró M., Morauszki A., Neumann E., Zentai V., Zsigmond Cs. Szolidaritás az ukrajnai menekültekkel Magyarországon: gyakorlatok és attitűdök egy lakossági felmérés alapján. Rövid összefoglaló. *Társadalomtudományi Kutatóközpont. Kisebbségkutató Intézet. Magyar Tudományos Akadémia Kiváló Kutatóhely.* 6 o. URL: https://kisebbségkutato.tk.hu/uploads/files/KUTATASI_BESZAMOLO_OSSZEFOGLALO.pdf (дата звернення: 12.11.2022).

Myroslav HORVAT

FEATURES OF PUBLIC SELF-ORGANIZATION OF THE ROMA IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Key words: *Roma, Russian-Ukrainian war, public organization, internally displaced persons, Armed Forces of Ukraine.*

The problem of self-organization of Roma communities has always been one of the most important when approaching issues of their inclusion in social processes. Despite the fact that Roma public organizations were one of the first in the history of independent Ukraine to be formed, for a long time they felt a steady dependence on external funding, mainly from international charitable institutions. The events of 2014, known as the Revolution of Dignity, became a qualitatively new stage in increasing the level of self-organization of Roma communities in Ukraine.

On the other hand, it is also worth noting that numerous cases of mass xenophobia against Roma in various regions during 2016–2021 became an external impetus to the active grouping and coordination of Roma communities and non-governmental organizations of Ukraine. Also an important reason that affected the level of self-organization of the Roma public environment, there was long-term support for human rights protection and development of Roma communities by international organizations.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 351.85+008(1-23):316.722

Віталій ГАНИЧ,
*аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:
доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Маріан ТОКАР

ВПЛИВ НА УПРАВЛІНСЬКУ КУЛЬТУРУ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ УМОВ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ

Ключові слова: *публічне управління, публічне адміністрування, управлінська культура, полікультурний регіон.*

Актуальність теми. Багатонаціональна структура України була, є сьогодні, й очевидно, залишиться у майбутньому однією із значимих особливостей її державного існування. У мирний та воєнний час питання етнопублічного строка-тості нашої держави відображає ті чи інші аспекти і тенденції суспільно-політичного розвитку як в окремих сферах людської життєдіяльності, так і загалом у змісті процесу українського державотворення. Значну увагу в цьому контексті приділяють і публічному сектору, де відбувається взаємодія активних акторів публічно-управлінського простору, публічної політики, громадянського суспільства. Приклад Закарпатської області України, на наш погляд, є свідченням можливого впливу на управлінську культуру з боку суб'єктів публічного адміністрування саме з урахуванням умов розвитку полікультурного регіону.

Виклад основного матеріалу. Що мається конкретно на увазі? Розпочнемо з того, що публічне управління здійснює надважливий організуючий та регулюючий вплив держави

на суспільну життєдіяльність громадян. Це робиться з метою її впорядкування, а також модернізації організаційно-управлінських аспектів взаємодії та ефективного функціонування всіх інституцій (суб'єктів, акторів) публічної сфери, діяльність яких спрямована на вмотивоване врахування соціальних інтересів відповідного просторового середовища. Складання відповідної взаємовигідної інституціональної суб'єктності формує певні рамки співпраці, організовує в систему культури, зокрема управлінської, скеровує до здійснення певної поведінки тощо.

Таким чином, у фокусі предметного поля опиняється явище «управлінської культури», яка визначає коло суб'єктів публічного адміністрування, що діють у певних умовах. За визначенням учених, воно є комплексним поняттям, що виконує функцію поєднання «управлінських знань, почуттів, цінностей, управлінських та організаційних відносин, творчої управлінської діяльності» [4, с. 108]. Виходячи з цього, сучасні українські дослідники на основі системного методологічного підходу припускають, що властивості консолідованої групи як певної соціальної системи можуть складати й певну організовану етноспільноту. А «її колективна організація та вмотивованість до активної життєдіяльності в межах певного територіального утворення допомагає задіяти комплекс таких цінностей для складання особливостей управлінської культури як активованої можливості її перспективного включення в публічно-управлінські відносини (процеси) з подальшою реалізацією потенціалу децентралізації владних повноважень на рівні місцевої громади...» [2, с. 10].

Отже, маємо розуміти, що в просторі публічного управління і в змісті нашої проблеми основними суб'єктами публічного адміністрування виступають органи виконавчої влади, органи та інституції місцевого самоврядування, неурядові організації (об'єднання громадян). Звернемо також увагу на те, що всі ці суб'єкти мають відповідну організаційну структуру й функціонал публічного адміністрування, що дає можливість здійснювати публічні організаційно-управлінські функ-

ції з метою задоволення інтересів громадян та у відповідності до норм Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3].

Тепер приміряємо вище названі означення на практиці – на певну територіальну площину, скажімо, на Закарпатську область як один із найбільших поліетнічних регіонів України та простір традиційної культури етнонаціональної толерантності. У результаті маємо можливість визначити і вплив на управлінську культуру суб'єктів публічного адміністрування з урахуванням умов розвитку такого полікультурного регіону. Зокрема, зростає необхідність врахування специфіки етнонаціонального складу в конкретних адміністративно-територіальних одиницях, наприклад – територіальних громадах. Відтак, у тих громадах, де серед місцевого населення є значна частка представників етнонаціональних спільнот, національних меншин, існує об'єктивна доцільність в органах виконавчої влади, у її виконавчих комітетах, відділах, управліннях, інших створюваних радами виконавчих інституціях залучати їх до публічно-управлінської діяльності. Це стосується й інших органів та інституцій місцевого самоврядування.

Щодо неурядових організацій, то слід врахувати, що в Україні достатньо розгалужена система громадських організацій національних меншин і їх необхідно системно інтегрувати в українське суспільство, а також створити дієвий майданчик для їхньої громадянської активізації в суспільно корисному спрямуванні. На думку деяких дослідників такі об'єднання громадян мають перспективи пройти процедуру інституційного ребрендингу і стати справжніми соціальними партнерами як суб'єктів публічного адміністрування, так і всієї громади, зокрема й з представниками різних національних меншин [5]. Разом із тим, такі об'єднання національних меншин мають тісні контакти з материнськими установами на батьківщині, що розширяє масштаби соціального партнерства і впливу на управлінську культуру традиційних акторів розвитку громади на місцях. І факти офіційної під-

тримки представників національних меншин є важливим консолідуючим чинником ефективної міжінституційної взаємодії в межах громади, що й формує специфічний тип управлінської культури в її середовищі.

Варто наголосити, що ще одним повноцінним суб'єктом публічного простору територіальної громади мають виступати приватні підприємства, чимало власників яких у Закарпатській області є представниками різних національних меншин. Ця специфіка також повинна враховуватися місцевою владою, неурядовими організаціями та іншими інституціями. Адже представники таких підприємств, бізнес-структур, фірм, інших приватних організацій сфери господарювання можуть відноситися до так названих «інших суб'єктів делегованих повноважень», у разі якщо вони задіяні у сервісній діяльності і мають різний ступінь впливу та втручання у діяльність інших громадян. і це при тому, що вони і не є органами місцевої влади. Ця група суб'єктів публічного адміністрування може використовувати механізм соціального замовлення для надання соціальних та інших публічних послуг [1]. Саме соціально спрямована діяльність таких суб'єктів повинна використовуватися на благо розвитку територіальної громади, а отже має отримати належну підтримку серед інших суб'єктів публічного адміністрування й позиціонуватися впливовою силою і на управлінську культуру, зокрема і в етнонаціональному середовищі.

Висновки. Загалом, для сучасної України багатонаціональний склад її населення завжди привносив специфічні обставини суспільно-політичного розвитку. В умовах повномасштабної агресії росії проти України національне та мовне питання все більше набуває чітких обрисів національної безпеки. А традиційна толерантність українських полікультурних регіонів, зокрема такого, як Закарпатська область, показує, що в сфері публічного управління слід відкидати всі негативні маніпулятивні аспекти, що можуть шкодити формуванню європейських стандартів управлінської культури й спрямувати ресурсний потенціал всіх зацікавлених суб'єктів

публічного адміністрування, в тому числі в середовищі етнонаціональних спільнот, на благо ефективного розвитку територіальних громад.

Джерела:

1. Бедний О. І. Окремі питання делегування повноважень у публічному адмініструванні в Україні. С. 32–35. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15515/%D0%91%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%9E.%D0%86..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Габрин П. В., Токар М. Ю. Деякі аспекти формування особливостей управлінської культури у ромів: на прикладі Закарпатської області України. *Ефективність державного управління*: зб. Наук. Пр. Вип. 3 (72). Львів: НЛТУ України, 2022. С. 9–14
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Нижник Н., Пашко Л. Управлінська культура: теоретичне поняття чи управлінська поведінка? *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 103-113.
5. Tokar M. Rebranding Non-Governmental Organizations of national minorities in democratic countries: A vision of Ukrainian researchers. *Agathos. An Internathional Review of the Humanities and Social Science*. Volume 11, Issue 2/2020. Pp. 297 – 306. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35964/1/%d0%a2%d0%be%d0%ba%d0%b0%d1%80%d0%9c%d0%ae_%d0%90_24.pdf

Vitalii HANYCH

THE INFLUENCE ON THE MANAGEMENT CULTURE OF PUBLIC ADMINISTRATION SUBJECTS TAKING INTO ACCOUNT THE DEVELOPMENT CONDITIONS OF THE POLY CULTURAL REGION

Key words: *public management, public administration, managerial culture, multicultural region.*

The multinational structure of Ukraine was, is today, and obviously will remain in the future one of the significant features of its state existence. In times of peace and war, the issue of the ethno-national

identity of our state reflects certain aspects and trends of socio-political development both in individual spheres of human life and in general in the content of the Ukrainian state-building process. In this context, considerable attention is also paid to the public sector, where active actors of the public-management space, public policy, and civil society interact. The example of the Transcarpathian region of Ukraine, in our opinion, is evidence of the possible influence on management culture by the subjects of public administration precisely taking into account the conditions of development of a multicultural region.

For Ukraine, the multinational composition of its population has always brought specific circumstances of social and political development. In the conditions of Russia's full-scale aggression against Ukraine, the national and language issue is increasingly taking on clear outlines of national security.

УДК 342.25(=214.58)(477.87+437.6)

Петро ГАБРИН,

*аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Маріан ТОКАР*

ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ РОМСЬКИМИ ГРОМАДАМИ: ДОСВІД СУМІЖНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ключові слова: *публічне управління, публічне адміністрування, ромська етнічна меншина, Закарпатська область, Кошицький самоврядний край, Пряшівський самоврядний край.*

Актуальність теми. Питання особливостей публічно-управлінських відносин та адміністрування у ромських гро-

мадах прикордонних регіонів України та Словацької Республіки, по суті, є малодослідженими. Закарпатська область України, Кошицький та Пряшівський краї Словацької Республіки є тими регіонами, в яких проживає значна кількість представників ромської етнічної меншини кожної країни. Культурно-історична, мовна, родинна близькість значної частини ромських громад суміжних регіонів двох країн, особливості їхнього проживання у формі компактних поселень (*т. зв. таборів – Авт.*) є важливими факторами при порівнянні публічно-управлінських та адміністративних практик.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2000-х років у Словаччині були проведені три загальнонаціональні переписи ромського населення – у 2004, 2013 та 2019 роках, результати яких були опубліковані у форматі «Атласів ромських громад». За методикою підрахунку останнього «Атласу ромських громад» 2019 р. ромів у Словацькій Республіці, які проживали у 220 етнічно однорідних поселеннях, офіційно нараховувалося 126 733 особи [14, с. 85]. Водночас, за іншою спеціальною методикою авторів того ж «Атласу ромських громад» в Словацькій Республіці було нараховано біля 400 тис. ромів або 8 % від загальної кількості населення країни [4, с. 133].

Всього у Словацькій Республіці нараховується 818 муніципалітетів, в яких є ромські поселення, а загальна кількість ромських поселень становить 1043. За територіальним розташуванням 48 % усіх ромських поселень знаходяться на околицях муніципалітету, 34% у самому муніципалітеті, 18% за його межами або розташовані віддалено [9, с. 10].

Дослідниця Н. Кічера звертає увагу на досвід Словацької Республіки, яка не має прийнятого профільного закону про національні меншини, лише Закон Словацької Республіки про використання мов національних меншин, при цьому демонструє ефективність політики щодо національних меншин, про що свідчать і результати моніторингових циклів виконання положень Рамкової конвенції про захист націо-

нальних меншин та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин [5, с. 206].

Особливості публічного управління та адміністрування, зокрема у ромських громадах Кошицького і Пряшівського самоврядних країв, вивчаються та аналізуються в аспекті підходів держави, органів місцевого самоврядування та ромських неурядових інституцій щодо проблеми подолання бідності у ромських поселеннях [10], загальних оцінок політики Словаччини щодо соціальної інклюзії та структури управління ромськими громадами [11], підтримки муніципалітетів у питаннях покращення умов життя маргінальних ромських громад [17], подолання бідності та соціальної ізоляції ромських громад Східної Словаччини [16], загальної структури ромських поселень Пряшівщини [12], диференційованих ефектів місцевих управлінських рішень ромських проблем таких муніципалітетів Пряшівщини як Печовска Нова Вес, Ліпани та Островани [13], головних проблем інтеграції маргіналізованих ромських громад Кошицького краю [18].

У 2021 році Управління Пряшівського самоврядного краю видало комплексний аналітично-стратегічний документ про ромські громади краю під назвою «*Quo vadis, Romale?*», в якому значна увага приділена покращенню рівня управлінської культури та адміністрування у ромських громадах [15].

Ромська етнічна меншина (спільнота) України у кількісному вимірі і досі не є чітко порахованою та структурованою. Останній офіційний загальноукраїнський перепис населення, який відбувся ще у 2001 році, дає досить неточні статистичні дані щодо чисельності ромського етносу, а саме 47587 осіб. Відповідно, за офіційними даними, ромів на території Закарпатської області на той час нараховувалося всього 14004 осіб. Станом на 2021 рік, наближеними до реальних даних щодо кількості ромів, які проживають в Україні, можна було вважати цифри від 200 до 400 тис. осіб. За розрахунками ромських громадських активістів (В. Човка, М. Горват), з них у Закарпатській області – від 65 до 75 тис. осіб [2, с. 10].

Автори аналітичної доповіді «Законодавство та підходи іноземних країн щодо розв'язання проблем реалізації прав, свобод і обов'язків громадян, які належать до ромської національної меншини» (2021 р.), говорячи про українські реалії, вказують на важливість «забезпечення участі ромів в ухваленні та моніторингу реалізації відповідних політик на національному та регіональному/місцевому рівнях. Доцільним є також нормативно-правове врегулювання діяльності ромських консультантів/посередників з метою забезпечення сприятливих умов їхньої співпраці з органами державної влади під час реалізації заходів щодо інклюзії ромів у різних сферах (співпраця з центрами зайнятості, установами надання освітніх послуг, правового захисту та медичного обслуговування) [1, с. 17].

Початок російської агресії у лютому 2022 року спричинив множинні кризові явища у ромських громадах півночі, сходу та півдня України. Найбільше за кількістю представників ромських внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) прийняла у себе саме Закарпатська область. Організаційно-управлінськими проблемами щодо покращення становища ромських ВПО у Закарпатській області впродовж 2022 року були, зокрема, такі:

- 1) слабка координація зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування та ромських НУО на місцях;
- 2) відсутність комплексної правової підтримки та консультацій з боку державних юридичних інституцій;
- 3) відсутність інформації щодо умов проживання та проблем ромських ВПО в інших районах області;
- 4) слабка співпраця між власне ромськими неурядовими та релігійними організаціями щодо питань допомоги ВПО [3, с. 199].

Чимало представників ромських громад України, які мігрували у країни Європи, опинилися і у сусідніх регіонах Словаччини. Говорячи про проблему публічного управління та адміністрування ромських ВПО з України, словацький ромолог А. Мушинка зазначає, що, по суті, словацьке суспільс-

тво та масмедіа «представили наратив, який говорить про те, що коли виникає якась проблема з ромами, то цю проблему мають вирішувати ромські або проромські організації. Цей наратив поступово почала перебирати і офіційна політика словацького уряду, яка в основному цікавилася ситуацією біженців загалом, а ромів залишила в компетенції адміністрації Уповноваженого Уряду Словацької Республіки у справах ромських громад, яким є на сьогодні Ян Геро» [6, с. 107].

Реалізація схваленої 28 липня 2021 р. «Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року» на урядовому рівні покладена на Державну службу з етнополітики та свободи совісті, а також Міністерство культури та інформаційної політики. Одним із принципів цієї Стратегії є «співпраця органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями ромської національної меншини під час вирішення питань, що стосуються інклюзії ромської національної меншини» [8].

Триваюча російсько-українська війна поставила на паузу практичну реалізацію ромської Стратегії в усіх областях України, зокрема і в Закарпатській. Ситуація змінилася вже у 2023 році. 9 лютого видане Розпорядження Голови Закарпатської ОДА «План заходів із виконання Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року, у Закарпатській області на 2023–2024 роки». Згідно цього плану, увага приділена і питанням публічного управління в ромських громадах.

Так, одним із завдань визначено «Забезпечення недопущення проявів упередженого ставлення і дискримінації працівниками органів державної влади, зокрема правоохоронних органів та посадових осіб органів місцевого самоврядування, працівників Центрів надання адміністративних послуг до осіб, що належать до ромської національної меншини». Також поміж низки заходів вказано і «Поширення

інформації про успішну взаємодію представників ромської національної меншини з представниками інших національностей, про позитивні практики участі представників ромської національної меншини у розбудові територіальних громад де вони проживають» [7].

Висновки. Досвід організації та впровадження державної та місцевої політик Словацької Республіки щодо ромської етнічної меншини в аспекті публічного врядування є цінним для України з огляду на географічну, мовну та культурну близькість, етно-соціальну спорідненість ромських громад прикордонних регіонів. Проблема публічного управління та адміністрування ромських громад України до цього часу, по суті, не була актуалізована та не стала об'єктом комплексного наукового дослідження. Ромська етнічна меншина розглядалася в контексті питань інтеграції/включення/інклюзії у суспільні процеси крізь призму недискримінації, правозахисту, соціально-освітніх та культурних питань тощо. Однак розвиток децентралізаційних процесів, рух у напрямку європеїзації та цифровізації публічного управління в Україні, поставили на порядок денний і питання більшого залучення представників ромської спільноти до місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування, рівного доступу до базових адміністративних процедур і послуг. Питанню публічного управління та адміністрування у ромських громадах Закарпатської області почала приділятися відповідна увага. Подальший хід імплементації завдань та проведення заходів по даному Плану покажуть, наскільки вони є релевантними в умовах триваючої війни.

Джерела:

1. Бакальчук В. О., Дубова С. В., Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б. Законодавство та підходи іноземних країн щодо розв'язання проблем реалізації прав, свобод і обов'язків громадян, які належать до ромської національної меншини. Аналітична доповідь. 2021. 25 с. URL:

- https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/analytrep_21_2021.pdf
2. Габрин П. В., Токар М. Ю. Деякі аспекти формування особливостей управлінської культури у Ромів: на прикладі Закарпатської області України. *Ефективність державного управління: збірник наукових праць*. Львів: НЛТУ України, 2022. № 3 (72). С. 9–14. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/Archive/72/507201.pdf>
 3. Габрин П. Організаційно-управлінські проблеми ромських внутрішньо-переміщених осіб у Закарпатській області в умовах воєнного стану в Україні. *Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції*. Ужгород, 2022. С. 197–200.
 4. Зан М. П. Порівняльний аналіз політичного представництва міноритарних етнічних груп Словацької Республіки та України (за результатами експертного опитування). *Політикус*. 2021. Вип. 2. С. 132–140.
 5. Кічера Н. М. Механізми публічного управління в контексті розробки та реалізації незаконодавчих документів щодо національних меншин у Словацькій Республіці. *Право та державне управління*. 2022. № 2. С. 205–211.
 6. Мушинка О. Образ біженців-ромів у словацькому і чеському контексті після російського нападу на Україну в лютому 2022 року. *Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції*. Ужгород, 2022. С. 106–109.
 7. *Розпорядження Закарпатської обласної державної адміністрації «План заходів із виконання Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року, у Закарпатській області на 2023 – 2024 роки»* від 09 лютого 2023 р. № 122. Центр культур національних меншин Закарпаття. URL: <http://centerkylytyr.pp.ua/2023/02/12/5096/#more-5096>
 8. *Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року»* від 28 липня 2021 р. № 866-

- р. м. Київ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2021-%D1%80#Text>
9. Kahanec M. Kováčová L., Plačková Z., Sedláková M. The social and employment situation of Roma communities in Slovakia. Study for the Committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies. European Parliament, Luxembourg, 2020. 45 p.
 10. Klimovský D., Želinský T., Matlovičová K., Mušinka A. Roma settlements and poverty in Slovakia: Different policy approaches of the state, local governments, and NGOs. *Anthropological Notebooks*. 2016. XXII/1. S. 23–42.
 11. Kusá Z. Slovak Republic. Promoting the Social Inclusion of Roma. A Study of National Policies. 2011. 39 p.
 12. Michaeli E., Dravecká B. Vybrané aspekty štruktúry rómskych osídlení v okresoch Prešovského samosprávneho kraja. *Folia geographica* 19. Prešov, 2012. S. 184–195.
 13. Mušinka A., Matlovičová K., Židová A. Differentiated effects brought by locally implemented solutions to the Roma issue in municipalities Pečovská Nová Ves, Lipany and Ostrovany. *Roma popilation in the peripheries of the Visegrad countries. Spatia trends and social challenges*. Debrecen, 2012. S. 121–142.
 14. Mušinka A. Metodika troch atlasov rómskych komunit na Slovensku a politické zastúpenie rómov v mestách a obciach Prešovského samosprávneho kraja. *Annales Scientia Politica*. 2019. Vol. 8. № 2. S. 79–89.
 15. «Quo vadis, Romale?» – analyticko-strategický dokument o rómskych komunitách na území PSK. Prešov, 2021. 163 s.
 16. Rochovská A., Horňák M., Hluško R. Na ceste z chudoby a sociálneho vylúčenia? Dostupnosť pitnej vody v rómskych komunitách na východnom Slovensku. *Geographia Cassoviensis* XV. 2021. № 1. S. 71-85. URL: [https://ugeshare.science.upjs.sk/webshared/GCass_web_files/articles/GC-2021-15-1/15_1_05_Rochovska_Hornak_Hlusko_pitna_voda_romske_komunity%20\(1\).pdf](https://ugeshare.science.upjs.sk/webshared/GCass_web_files/articles/GC-2021-15-1/15_1_05_Rochovska_Hornak_Hlusko_pitna_voda_romske_komunity%20(1).pdf)
 17. Silimela Y., Hamilton E., Muldabayeva D., Benč V. How can Slovakia better support municipalities to improve livelihoods in marginalized Roma communities? *World Bank. Blogs*. 09.01.2023. URL: <https://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/how-can-slovakia-better-support-municipalities-improve-livelihoods>

18. Východiská pre integráciu marginalizovaných rómskych komúní na roky 2016–2020. *Agentúra na podporu regionálneho rozvoja Košice, n. o., Odbor sociálnych vecí a zdravotníctva Úradu Košického samosprávneho kraja*. Január 2017. S. 69.

Petro HABRYN

PRACTICE OF ADMINISTRATION OF ROMA COMMUNITIES: EXPERIENCE OF ADJACENT REGIONS OF UKRAINE AND THE SLOVAK REPUBLIC

Key words: public management, public administration, Roma ethnic minority, Transcarpathian region (Zakarpattia), Košice self-governing region, Priešiv self-governing region.

The issue of peculiarities of public-management relations and administration in the Roma communities of the border regions of Ukraine and the Slovak Republic is, in fact, poorly researched. Transcarpathian region of Ukraine, Košice and Priešiv regions of the Slovak Republic are the regions in which a significant number of representatives of the Roma ethnic minority live in each country.

The cultural-historical, linguistic, family closeness of a significant part of the Roma communities in the adjacent regions of the two countries, the peculiarities of their residence in the form of compact settlements are important factors when comparing public management and administrative practices.

The experience of organization and implementation of state and local policies of the Slovak Republic regarding the Roma ethnic minority in the aspect of public governance is valuable for Ukraine in view of the geographical, linguistic and cultural proximity, ethno-social kinship of the Roma communities of the border regions.

Appropriate attention began to be paid to the issue of public management and administration in the Roma communities of Zakarpattia. The further progress of the implementation of tasks and the implementation of measures under this Plan will show how relevant they are in the conditions of the ongoing war.

Василь КОБА,
*аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Стеллас АСЛАНОВ

СЛУЖБОВЕЦЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК НОСІЙ НОВІТНЬОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Ключові слова: публічний службовець, посадова особа, місьцеве самоврядування, управлінська культура.

Актуальність теми. Демократизація публічно-управлінських відносин та реформа децентралізації в Україні значно піднімає рівень відповідальності осіб, які приймають публічні рішення сприяють вирішенню важливих питань життя громадян. Це впливає і на професіоналізацію відповідних кадрів у центрах надання послуг та центрах управління територіальними громадами. Такими особами є публічні службовці (службовці місцевого самоврядування), які мають бути наділені відповідною культурою. Зазвичай, до таких осіб відносять публічних службовців, професійний статус яких поширюється на сферу взаємодії в публічно-управлінському просторі, де задіяні не тільки державні, а й недержавні суб'єкти, що здійснюють надання публічних (адміністративних) послуг громадянам у процесі їх життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. На відміну від державного службовця, службовець місцевого самоврядування, хоч і виконує бюрократичну роботу, все ж задіяний у прийнятті та впровадженні управлінських рішень, що представляють, переважно, більше публічний інтерес у позаузькому держав-

ному сенсі, має більше повноважень, пов'язаних із роботою з громадянами, їх потребами, інтересами тощо. Поняття публічного службовця (управлінця) увійшло в практичний обіг нещодавно й отримало нове підживлення законодавчо [2]. Довгий час для формулювання подібних функцій використовувалося лише поняття «державної служби» (п. 2, Ст. 1) [1].

Останнім часом це питання стало пріоритетним з точки зору відповідальності за службові дії в місцевому самоврядуванні й привернуло увагу до та муніципальної системи, всього публічного сектору, де відбувається делегування повноважень щодо врядування громадським і приватним сектором. Зростає і політична відповідальність за зміст управлінської діяльності та її якість. Разом із цим закладено підвалини для формування професійної та висококультурної служби в органах місцевого самоврядування, в основу чого закладено набір професіоналів-службовців, політично і партійно неупереджених осіб, оцінювання та рейтингування службової роботи й прозорий конкурсний відбір службовців, ясність у кар'єрному просуванні та інше.

Відтак, службовець місцевого самоврядування призначатиметься безстроково і за результатами публічного конкурсу. Для таких осіб також передбачено складання індивідуальної програми підготовки. Просування по службі буде здійснюватися за категоріями від найнижчого спеціаліста до управлінця-керівника (три рівні). До того ж, вводяться й посади працівників патронатної служби, посади працівників органів місцевого самоврядування, які виконують функції з обслуговування.

Необхідно враховувати і той факт, що публічно-управлінські відносини та децентралізація в Україні відкрила можливість виконання інноваційних публічно-управлінських функцій не лише тим особам, які займають відповідні посади, а й тим, що здійснюють процедуру надання публічних послуг у середовищі громадянського суспільства. Важливою перевагою нововведення є організаційно-правова автономія служби в органах місцевого самоврядування, у тому

числі забезпечення незалежності у встановленні справедливого формування розмірів оплати праці на службі місцевого самоврядування, відкритість посад службовців та їх належної політико-партійної нейтральності, сталість служби місцевого самоврядування.

Загалом, новітній службовець місцевого самоврядування буде мати інший статус ніж виборний посадовець. Але він матиме збережені за собою конституційні права обиратися, а рівень управлінця забезпечуватиме формування нової управлінської культури. Кадрове зростання і професіоналізація відтепер забезпечуватиметься відповідно до спеціальності (наприклад, серед найпоширеніших має стати «публічне управління та адміністрування»). Так буде вдосконалено кадровий резерв службовців місцевого самоврядування. Варто також наголосити, що значно має посилитися і відповідальність за професійну діяльність, а також встановлення дисциплінарної та матеріальної відповідальності відповідно до законодавства України.

Висновки. Отже, завдяки демократизації, децентралізації та переорієнтації чисельних норм і стандартів до європейської системи службовця місцевого самоврядування, тобто її європеїзації, в разі зростає і чіткість функціональної складової та інституційної визначеності ключового об'єкта публічно-управлінських відносин – службовця місцевого самоврядування як нового типу управлінця, політично відповідального та ефективного службовця, що діє в умовах сталого розвитку територіального простору й у публічних інтересах громадян. Від цього залежить і відповідна комунікація як певний зразок культури поведінки відповідного професійного рівня незалежно від послуг, які службовець місцевого самоврядування має. Найважливішим стає виконання ним важливих публічно-управлінських функцій у системі територіальної та громадської самоорганізації. І це повинно спонукати службовців місцевого самоврядування до актів доброчесності та відповідальності у процесі своєї діяльності.

Джерела:

1. Про державну службу: Закон України. Документ 889-VIII, чинний, поточна редакція. Редакція від 10.11.2021, підстава – 1810-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
2. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 02 травня 2023 року (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 33, ст. 175). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>

Vasyl' KOBA

**LOCAL GOVERNMENT OFFICER
AS A CARRIER OF THE NEWEST MANAGEMENT CULTURE**

Key words: *public servant, official, local self-government, managerial culture.*

The democratization of public-management relations and the decentralization reform in Ukraine significantly raise the level of responsibility of those who make public decisions and contribute to solving important issues in the lives of citizens. This also affects the professionalization of the relevant staff in service provision centers and territorial community management centers. Such persons are public servants (local government officials), who must be endowed with the appropriate culture. Usually, such persons include public servants, whose professional status extends to the sphere of interaction in the public-administrative space, where not only state, but also non-state entities are involved, providing public (administrative) services to citizens in the process of their life activities.

Thanks to the democratization, decentralization and reorientation of numerical norms and standards to the European system of the local self-government employee, that is, its Europeanization, the clarity of the functional composition and institutional certainty of the key object of public-management relations – the local employee self-government as a new type of manager, a politically responsible and efficient employee, acting in the conditions of sustainable development of the territorial space and in the public interests of citizens.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 352.075.1-056.13(477)

Володимир БІЛОНКА,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Маріан ТОКАР

ТРУДОВА АКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ: ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ

Ключові слова: *публічне управління, публічна влада, публічний службовець, трудова активність, мотиви і стимули.*

Актуальність теми. Попри складності внутрішнього розвитку України, викликаного російсько-українською війною, функціонування органів публічної влади, органів місцевого самоврядування підпорядковане буденним адміністративно-управлінським аспектам сучасної дійсності. Щоправда, особливістю наших днів є специфіка трудової активності публічних службовців в умовах воєнного стану. То ж виникає потреба у виокремленні понятійно-категоріального апарату даної теми як сукупності спеціальних понять, термінів і категорій, що сприяють відображенню досліджуваних явищ та процесів, а також відповідних функціональних закономірностей. Зупинимось на деяких із них.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно визначити коло предметних категорій, якими оперує публічно-владне середовище в змісті супроводу ефективної професійної діяльності сучасного публічного службовця. Відштовхуючись від того, що понятійно-категоріальний простір проблеми наповнюють такі терміни, як публічне управління,

публічна влада, професіоналізм, відповідальність і культура публічного службовця, комунікаційні вміння та відчуття команди, його потреби, мотиви і стимули в роботі. Ці та інші компоненти й впливають на ефективне управління, розширення масштабів надання публічних послуг громадянам, підвищення професійної компетентності службовців, відповідальності за результат, можливостей їх кар'єрного зростання і в результаті – розвитку публічно-управлінської сфери загалом.

Отже, сформулюємо й коротко охарактеризуємо базові поняття (*виділимо їх курсивом – Авт.*), що супроводжують трудову активність публічного службовця. Одним із таких ключових понять є «*мотивація*», що має різноманітні підходи до обґрунтування і, зокрема, в напрямку підвищення ефективності управління [2, с. 256]. У даному контексті «*мотивацією*» є усвідомлення наявних людських ресурсів і сил, що спонукають до професійної завзятості й мотивів при виконанні публічним службовцем конкретно визначених дій, впливаючи при цьому на його культуру, продуктивність і спрямованість в організаційно-управлінських цілях [9].

Відтак маємо і розуміння «*мотивації трудової активності*», яка в сучасному світі є неможливою без застосування інноваційних підходів, форм і методів матеріального стимулювання публічних службовців. Загалом, «*стимулювання праці*» передбачає вміле створення таких умов, за яких трудова активність дає ефективні результати як для організації, де працює службовець, так і для нього самого у професійному та особистісному зростанні, в тому числі й у змісті задоволення соціально обумовлених потреб працівника [6].

Важливим критерієм цього є і «*матеріальна мотивація*» як символ певного рівня добробуту й матеріального стандарту життя, а також іміджевості усталеної системи стимулів [5, с. 293-295]. У цілому, матеріальна мотивація не тільки спонукає до підвищення ефективності роботи, а й стимулює професійний вишкіл службовців, бажання вдосконалювати відповідні компетентності, визначає ступінь особистісного

задоволення в символічній системі координат «очікування – результат».

Отже, система стимулювання трудової активності публічного службовця має бути спрямована на підвищення результативності, але не за рахунок збільшення навантаження на його діяльність. Прагматика «*стимулювання праці*» формується також на моральних і матеріальних важелях ефективного та якісного виконання своїх професійних обов'язків [8, с. 208-210]. Але для розуміння актуальності цього питання необхідний його системний моніторинг. Адже саме потреби і мотивів трудової активності (діяльності) публічного службовця формують його рейтингову оцінку в системі органів місцевого самоврядування, спонукаючи управлінців до кар'єрних та матеріальних оціночних приписів [1, с. 12]. При чому, цілком вітається впровадження інноваційних аспектів стимулювання публічних службовців.

На рейтингову оцінку трудової активності впливають і такі поняття, як *професіоналізм, відповідальність і культура публічного службовця*. Ці критерії є взаємопов'язаними компонентами успішної результативності роботи, адже поєднує спеціалізовані знання, вміння, професійні навички з індивідуальними морально-етичними та ментально-культурними рисами, що в повній мірі розкривають його компетентнісний рівень і професійний потенціал.

Важливою складовою трудової активності публічного управлінця є розуміння «*командного духу*». Він складається як певна корпоративна культура, командна свідомість, професійна цілість в середині організації, з чітким баченням завдань, цілей і прогнозованої результативності в роботі. Відчуття команди підживлюється й *комунікаційними вміннями* публічного службовця та високою мірою *відповідальності* в процесі виконання ним професійних обов'язків. Крім усього іншого *система мотивів і стимулів праці* повинна відповідати нормативно-правовій основі публічного управління та адміністрування, мати обґрунтовану доцільність і наслід-

кове призначення [7, с. 43-45], у тому числі й в частині нематеріальної мотивації [3, с. 254-255].

Урешті, варто згадати й про іміджеві речі. Публічна служба, як соціально орієнтована послуга, має зайняти особливе місце в розвитку демократії, публічного управління і громадянського суспільства. соціальне і правове призначення держави спонукає до стимулювання професійного розвитку службовців. Отримання відповідного фаху чи спеціальності за профілем своєї діяльності, систематичне підвищення професійної кваліфікації, високий рівень суспільної комунікації – це ті складові перспективного розвитку системи публічного управління та адміністрування, державної і публічної служби, які мають забезпечувати, звичайно при пріоритетній увазі з боку держави (як це і передбачено законодавчо [4]), відповідні професійні вищі школи, центри та інші навчально-практичні інституції. Тоді, мотивація трудової активності публічних службовців як процесу свідомого вибору соціально вмотивованої поведінки і культури представників управлінських органів місцевого самоврядування, де відчувається повага та всезагальне визнання важливості організаційно-управлінського досвіду, стане важливим і практично дієвим важелем якісного та ефективного управління людськими ресурсами, загалом системи державного і публічного управління в Україні.

Висновки. Отже, понятійно-категоріальний апарат проблеми трудової активності (діяльності) публічного службовця є насиченим і його розуміння залишається актуальним для ефективного функціонування органів місцевого самоврядування. Він досить чітко відображають сутність досліджуваних явищ та процесів, а також відповідних функціональних закономірностей у просторі публічного управління. Такі важливі інструментальні компоненти публічного службовця, як професіоналізм, відповідальність, культура, комунікаційні вміння, командність та інше ілюструють його потреби, мотиви і стимули в роботі. Відтак вони є впливовими і в змісті якості та ефективності управління, публічних послуг, роз-

витку публічно-управлінської сфери загалом. Весь комплекс цих компонентів повинен лягати в основу мотиваційної стратегії публічної служби в Україні.

Джерела:

1. Білонка В. І. До проблеми мотивації та стимулювання персоналу в органах публічної влади в умовах воєнного стану в Україні. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи: збірник матеріалів 13-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції / за наук. ред. проф. О. В. Чепелюк, І. П. Лопушинського, Р. М. Плюща. Хмельницький: ХНТУ, 2022. С. 11–13.*
2. Боднар В. Мотивація як чинник підвищення ефективності управління: поняття та основні принципи. *Наукові записки. Серія «Культура і соціальні комунікації»*. 2009. Вип. 1. С. 255 – 261.
3. Бондар В. Нематеріальна мотивація як чинник підвищення ефективності діяльності державних службовців в Україні. *Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. / Редкол.: С. М. Серьогін (голов. ред.) та ін. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2006. Вип. 1 (23). С. 253–259.*
4. Закон України «Про державну службу». *Урядовий кур'єр*. 1994. 4 січня.
5. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навчальний посібник. Видання друге, перероблене й доповнене. К., «Кондор». 2006. 308 с.
6. Магопець О. А. Теоретико-методологічні основи мотивації і стимулювання трудової діяльності. URL: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_20\(2\)_ekon/stat_20_2/03.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_20(2)_ekon/stat_20_2/03.pdf)
7. Озірська С. М. Про доцільність та потреби визначення мотивації професійної поведінки державних службовців. *Вісник УАДУ*. 1997. № 3–4. С. 42–49.
8. Олуйко В. М. Кадрові процеси в державному управлінні України: стан і перспективи розвитку: монографія. Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2005. С. 207–211.
9. Щегорцова В. М. Підходи до оцінки ефективності мотиваційних заходів в органах виконавчої влади України. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/3/06.pdf>

Volodymyr BILONKA

**LOCAL GOVERNMENT MANAGER
AS A CARRIER OF THE NEWEST MANAGEMENT CULTURE**

Key words: *public servant, official, local self-government, managerial culture.*

The democratization of public-management relations and the decentralization reform in Ukraine significantly raise the level of responsibility of those who make public decisions and contribute to solving important issues in the lives of citizens. This also affects the professionalization of the relevant staff in service provision centers and territorial community management centers. Such persons are public servants (local government officials), who must be endowed with the appropriate culture. Usually, such persons include public servants, whose professional status extends to the sphere of interaction in the public-administrative space, where not only state, but also non-state entities are involved, providing public (administrative) services to citizens in the process of their life activities.

УДК 352.075.1-056.87

Владислав МАШКАРИНЕЦЬ,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Ольга СУРНІНА-ДАЛЕКОРЕЙ

**УПРАВЛІНСЬКА КОМУНІКАЦІЯ – ОСНОВА УСПІШНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБОВЦІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ**

Ключові слова: *публічне управління, комунікація, ділове спілкування, службовці місцевого самоврядування.*

Актуальність теми. Управлінець-керівник та організований колектив службовців, незалежно від державної чи недержавної форми функціонування інституції – це специфічне й особливе середовище, де проявляються професійні уміння та здібності, спрямовані на задоволення інтересів та потенціалу інших. Але не менш важлива функція, яка лише збагачує практичну роль індивідуального чи колективного центру прийняття управлінських рішень – це комунікативна діяльність. Для сучасного періоду розвитку системи публічного управління в Україні, реформування державної служби, зростання повноважень для службовців місцевого самоврядування, а також унікального шансу для мотивованої активізації функціонування інституцій громадянського суспільства, ці професійно-цільові ознаки є хорошими передумовами кардинальних і успішних зрушень у розвитку демократії та українського державотворення.

Тому питання змісту і характеру комунікацій взагалі в сфері публічного управління сьогодні потребує уваги як з боку держави, так і місцевого самоврядування. І саме представники останнього нині і на перспективу формують якісно нові підходи до суті функціонування публічної влади, навчання фахівців для публічної служби. Це можна пояснити й тим, що суб'єктно-об'єктна взаємодія представників публічного управління та адміністрування вимагає дедалі більшої відкритості, комунікативності, відкритості відносин, відповідального функціонування та професійного підходу до своїх обов'язків.

Виклад основного матеріалу. Із метою покращення тієї ситуації, яка є дотепер в українській системі публічного управління необхідне переосмислення ставлення до всіх представників публічного простору, потрібні зміни у сприйнятті, а саме вироблення до них підходів як до суб'єктів публічно-управлінської діяльності. Сучасні підходи до європеїзації системи публічного управління виставляють достатньо високі вимоги до управлінців і службовців місцевого самоврядування. Одним із найважливіших елементів сучасної публічно-

управлінської культури вважається стиль комунікації. Найперше він зумовлений психологічними властивостями особистості. Однак при трансформаційних підходах до публічного управління зростає роль засвоєння службовцем нового типу й нових норм поведінки, що цементуються як певні соціальні правила та установки. Також слід зазначити, що нова управлінська суб'єктність наділена усвідомленим почуттям демократичних цінностей та відповідальності як особи службовця, так і публічного органу влади [1, с. 22].

Система комунікації визначає комфорт середовища, в якому продукують управлінські рішення. А це означає, що та аура повинна супроводжувати організаційно-управлінські аспекти усіх учасників, що взаємодіють у публічно-управлінській комунікації, в тому числі й на всіх етапах її реалізації. Тому зрозуміло, що від координації комунікативної взаємодії залежать не лише результати індивідуальної чи колективної професійної діяльності, а й задоволення потреб та публічних інтересів громадян.

Якщо говорити про роль особистості, службовця, управлінця в процесі прийняття рішень, то необхідно розуміти, що поняття управлінця асоціюється з організаційно-управлінським професіоналізмом. Цей професіонал наділений крім організаторських здібностей і вмінням комунікувати з іншими. При цьому він максимально використовує так назване ділове спілкування у суспільно-корисній праці. Тому управлінська комунікація виступає важливою формою взаємодії керівника-управлінця з громадянами, в процесі якої відбувається рух інформації. З одного боку, він сам надає інформацію різного роду, змісту й призначення, а з іншого – отримує інформацію від інших. Ділові маніпуляції та професійний підхід формують подальший інструментарій необхідної взаємодії не тільки з колегами, партнерами, а й отримувачами відповідних послуг – громадянами.

Сучасний розвиток публічного управління вимагає від індивідуальних чи колективних управлінських центрів високу ефективність комунікативних дій. Для успішного взаємо-

розуміння існує потреба розуміння пріоритетних проблем, а отже здатності максимально ефективно й результативно використовувати потенціал ділової комунікації.

Практика доводить, що комунікація (або спілкування), що відбувається по вертикалі ієрархічних відносин, зазвичай менш ефективне. Це пояснюється ієрархією і статусними відмінностями, що здійснюють значний вплив (функція фільтрування) на спілкування як «знизу вгору», так і «згори вниз». І чимало управлінців, особливо старшого покоління, надійно ізольовані від функціональних рівнів своєї публічної установи чи організації.

В українській традиції (увібраної з радянських часів) збереглася практика, коли управлінці досить часто переконані, що підлегли мають лише виконувати роботу, а не займатися співпереживаннями про хід справ чи розвиток організації. Виходить, що керівна ланка намагається позбавити інших у поінформованості. І як показують результати досліджень, «таку загальну поінформованість публічні службовці ставлять на друге чи третє місце в переліку десяти найважливіших моральних факторів, які впливають на якість виконаної ними роботи. Водночас, як правило, такій поінформованості самі керівники відводять останнє місце в переліку факторів, що визначають моральний стан працівників» [3, с. 217].

Зовсім інша картина там, де управлінці-керівники оперативно інформують співробітників про поточні та стратегічні плани, завдання організації й стимулюють співучасть колег-підлеглих у організаційно-управлінських процесах, діють відкрито, формується здоровий клімат в організації зсередини, що відчутно й у процесі зовнішньої комунікації з іншими організаціями, установами, закладами, особами. Відтак, відчутний і внесок кожного з працівників, що позитивно впливає і на результативність роботи.

Отже, управлінська комунікація, ділове спілкування, особливо на вертикальному рівні, має здійснюватися як «згори вниз», так і «знизу вгору». При цьому, чим більше кому-

нікаторів на горизонтальному рівні, тим більше і краще зав'язуються комунікаційні зв'язки, формуються та наповнюються різні комунікаційні канали, а сама комунікація базується на чітких, однозначних і адекватній проявах.

І подібна самореалізація службовців, як представників публічних органів влади та носіїв певних професійних знань, умінь, навичок, з урахуванням особистісних характеристик та індивідуальних особливостей, однозначно гармонізує не лише простір внутрішньої комунікації (наприклад, у колективі співробітників), а й простір зовнішньої комунікації (наприклад, комунікування найнятих чи обраних представників держави і громади з громадянами як головними споживачами публічних послуг, представниками неурядових організацій, що надають публічні послуги тощо), що ще збільшує в рази можливість взаємодії інституцій громадянського суспільства і публічної влади, держави, що врешті впливає і на позитивний імідж України в світі [4].

Службовці місцевого самоврядування найчастіше оперують діловим спілкуванням. Його різновидність впливає на якість як міжособистісної, так і міжінституційної комунікативної діяльності. Відповідна підготовка публічних службовців у цьому напрямку, як представників публічної влади на місцевому рівні є надважливою. У нього мають бути розвинуті навички безпосереднього міжособистісного спілкування, що визначає його особливий статус – умілого комунікатора. Звичайно, у наш час активного і глобального використання електронних та інших інноваційно-технологічних засобів комунікації, комунікативні можливості неабияк зростають. І еволюція інноваційних технологій у цій сфері буде тільки продовжуватися. Проте, у цій гонитві за технологічними перевагами, не треба забувати і про «людський фактор». Він все ж залишається основоположним у сфері міжособистісних відносин. І варто відверто визнати, що тут такий прогрес не дуже і відчутний.

Людам і далі притаманні природні цінності та особливості, що виражаються в сприйнятті світу через себе. Їм і на-

далі притаманні різні емоції, а також певною мірою негативні їх прояви – образи, недовіра, невміння слухати, що однозначно залишають різний слід (як позитивний, так і негативний) в комунікаційному процесі, впливають на природу і зміст відносин між індивідуальними та колективними учасниками комунікації.

Тому можливими результатами неефективної комунікації може стати не стільки відсутність інформаційно-технічних засобів комунікації, а взаємна неприязнь учасників цього процесу. Названі вище міжособистісні проблеми врешті спонукають до недовіри між партнерами й логічного обмеження комунікаційних каналів, а отже, з часом, і до зростання неточності й неправдивості інформаційних повідомлень або ж до неправильної інтерпретації їхнього змісту, взагалі відчуження.

Тому слід наголосити, що міжособистісна комунікація в наш час, у період розвитку публічного управління та адміністрування, демократизації державно-суспільних відносин, набуває неабиякого значення і постає одним із найважливіших видів публічно-управлінської діяльності. Існуючі відмінності у стилях комунікації між партнерами колегами, підлеглими, іншими громадянами часто стають причиною непорозумінь, розчарувань, конфліктів, а отже кожному управлінцю, керівнику, службовцю місцевого самоврядування необхідно знати, що головна мета ділового спілкування полягає в досягненні «взаємозацікавленого взаєморозуміння» [2, с. 273].

Висновки. Отже, управлінська комунікація, в основі якої закладене міжособистісне спілкування, повинно навчити партнерів слухати один одного. Це вміння навіть важливіше, ніж уміння говорити, адже воно оскільки воно передбачає не лише уміння слухати, а найголовніше – бажання почути колегу, партнера, отримувача послуг. А в наші дні, для службовців місцевого самоврядування найбільшою проблемою є здобуття необхідних для такої комунікації навиків, бажання самовдосконалюватися, навчатися ефективному діловому

спілкуванню. Тільки такі практики приведуть до професійних успіхів та результативності організаційно-управлінської діяльності й сформуєть міцний та якісний колектив професіоналів-однодумців.

Джерела:

1. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навч. посіб. / уклад.: Гошовська В. А. та ін. К.: К.І.С., 2016. 130 с.
2. Роль інформації у формуванні ринкової економіки: монографія / Ю. Бажал, В. Бакуменко, І. Бондарчук [та ін.] / за заг. ред. І. Розпутенка. К.: Вид-во «К.І.С.», 2004. 348 с.
3. Чічановський А. А. Національна держава та її засоби масової комунікації у глобалізованому світі. *Україна на шляху до Європи*: наук. вид. / Упоряд.: В. І. Шкляр, А. В. Юричко. К.: Етнос, 2006. С. 213 – 225.
4. Чупрій Л. В. Створення позитивного іміджу України у світі. URL: <http://opros-dim.com/index.php?/stvorennja-pozitivnogo-imidzhu-ukrayini-u-sviti.html>

Vladyslav MASHKARYNETS

MANAGEMENT COMMUNICATION IS THE BASIS OF SUCCESSFUL ACTIVITIES OF LOCAL GOVERNMENT OFFICERS

Key words: *public administration, communication, business communication, local self-government employees.*

The head manager and the organized team of employees, regardless of the state or non-state form of functioning of the institution, is a specific and special environment where professional skills and abilities are manifested, aimed at satisfying the interests and potential of others. But an equally important function that only enriches the practical role of an individual or collective management decision-making center is communicative activity. For the modern period of the development of the public administration system in Ukraine, the reform of the civil service, the growth of powers for local self-government employees, as well as a unique chance for the motivated activation of the functioning of civil society institutions, these professional and purposeful signs are good prerequisites

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

for radical and successful changes in the development of democracy and Ukrainian statehood.

Therefore, the issue of the content and nature of communications in general in the field of public administration today requires attention from both the state and local governments. And it is the representatives of the latter now and in the future who are forming qualitatively new approaches to the essence of the functioning of public power, training specialists for public service. This can be explained by the fact that the subject-object interaction of representatives of public management and administration requires more and more communicativeness, openness of relations, responsible functioning, and a professional approach to their duties.

УДК 352/353.075:34.037+347.97

Володимир ОЛАШИН,

*студент 1 курсу магістратури, спеціальність
«Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Маріан ТОКАР*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МІСЦЕВИХ ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Ключові слова: *безоплатна вторинна правова допомога, публічне адміністрування, структурні підрозділи, відділи.*

Актуальність теми. Безоплатна вторинна правова допомога (далі – БВПД) це вид гарантій, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Видами БВПД є: захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на БВПД, в судах, інших державних органах,

органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення процесуальних документів. Суб'єктами надання БВПД є: центри з надання БВПД; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 16 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р. № 3460-VI «Міністерство юстиції України утворює регіональні (республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні, Київський та Севастопольський міські) та місцеві (районні, міжрайонні, міські, міськрайонні, міжрайонні та районні у містах) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є територіальними відділеннями Координаційного центру з надання правової допомоги і утворюються з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці та забезпечення доступу осіб до безоплатної вторинної правової допомоги.

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є неприбутковими організаціями, користуються правами юридичної особи, мають власні бланки, печатку із своїм найменуванням» [1].

Центри БВПД складаються з: відділу правової інформації та консультацій місцевого центру з надання БВПД; відділу організації надання БВПД та роботи з адвокатами місцевого центру з надання БВПД; відділу представництва місцевого центру з надання БВПД; відділ правопросвітництва та взаємодії з суб'єктами надання БВПД місцевого центру з надання БВПД; бюро правової допомоги місцевого центру з надання БВПД; відділ фінансів, контрактно-договірної роботи та бухгалтерського обліку місцевого центру з надання БВПД; відділ організаційної роботи, юридичного забезпечення діяльності та персоналу місцевого центру з надання БВПД; відділ підтримки та розвитку інфраструктури місцевого центру з надання БВПД.

Ми зупинимося на перших двох Відділах. Відділ правової інформації та консультацій місцевого центру з надання

БВПД (далі – Відділ) є самостійним підрозділом місцевого центру, який надає БВПД (далі – місцевий центр) [2].

Відділ підпорядковується директору або його заступнику і відповідає за надання якісної та безоплатної правової допомоги. Його діяльність координується: відділом організації надання БВПД регіонального центру з надання БВПД (далі – регіональний центр) в частині забезпечення доступу та надання БВПД та відділом забезпечення якості правової допомоги та підвищення кваліфікації її надавачів регіонального центру в частині забезпечення якості безоплатної правової допомоги [2].

Начальник Відділу призначається на посаду згідно з кваліфікаційними вимогами, встановленими Координаційним центром з надання правової допомоги (далі – Координаційний центр), та звільняє з посади директор місцевого центру за погодженням із регіональним центром. Інші працівники Відділу призначаються і звільняються директором місцевого центру згідно з кваліфікаційними вимогами, встановленими Координаційним центром [2].

Відділ керується Конституцією та законами України, указами Президента України, постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції України, наказами Координаційного центру та регіонального центру, а також цим Положенням [2].

Основними завданнями Відділу є: надання безоплатної первинної правової допомоги, включаючи консультування з питань надання такої допомоги та процедури її отримання; забезпечення доступу до БВПД для осіб, які мають право на її отримання згідно з Законом України «Про безоплатну правову допомогу»; забезпечення доступу до електронних сервісів Міністерства юстиції України [2].

Відділ для виконання покладених на нього завдань має право: отримувати від структурних підрозділів необхідну документацію для виконання завдань; брати участь у заходах, що проводяться регіональним та Координаційними центрами, з питань, що належать до компетенції Відділу; на-

давати роз'яснення з питань, що належать до його компетенції; отримувати матеріально-технічне забезпечення, необхідне для роботи Відділу; інформувати директора місцевого центру про завдання, що не належать до компетенції Відділу; залучати працівників місцевого центру для підготовки документів та проведення заходів, за погодженням із директором місцевого центру; ініціювати наради та обговорення питань, що належать до компетенції Відділу [2].

Відділ організації надання БВПД та роботи з адвокатами місцевого центру з надання БВПД (далі – Відділ), є самостійним структурним підрозділом місцевого центру з надання БВПД (далі – місцевий центр) [3].

Відділ підпорядковується, є підзвітним про свою роботу директору або заступнику директора місцевого центру відповідно до розподілу обов'язків. Діяльність Відділу організовується і контролюється: відділом організації надання БВПД регіонального центру з надання БВПД (далі – регіональний центр) у частині забезпечення доступу і надання безоплатної правової допомоги та відділом забезпечення якості правової допомоги та підвищення кваліфікації її надавачів регіонального центру, в частині забезпечення якості безоплатної правової допомоги [3].

Начальник Відділу призначається та звільняється з посади директор місцевого центру за погодженням з регіональним центром згідно до кваліфікаційних вимог, визначених Координаційним центром з надання правової допомоги (далі – Координаційний центр). Начальник Відділу може мати заступника, який також призначається та звільняється з посади за правилами призначення та звільнення з посади начальника Відділу. Інші працівники Відділу призначаються і звільняються директором місцевого центру відповідно до кваліфікаційних вимог, визначених Координаційним центром [3].

У своїй діяльності Відділ керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України,

наказами Міністерства юстиції України, іншими нормативно-правовими актами, цим Положенням, наказами Координаційного центру та регіонального центру [3].

Основними завданнями Відділу є: організація надання БВПД суб'єктам права на неї; здійснення моніторингу виконання адвокатами, що залучаються до надання БВПД, «зобов'язань, визначених у договорі про надання такої допомоги, з питань, що належать до компетенції Відділу» [3].

Відділ для виконання покладених на нього завдань має право: отримувати від структурних підрозділів регіонального та місцевих центрів документи, довідки, розрахунки, інші матеріали та інформацію, необхідні для виконання покладених на нього завдань; участь у нарадах та інших заходах, що проводяться місцевими, регіональними та Координаційним центром із питань, що належать до компетенції Відділу; надавати роз'яснення питань, що належать до компетенції Відділу; отримувати матеріально-технічне забезпечення, необхідне для нормальної роботи Відділу; інформувати директора місцевого центру про покладення на Відділ завдань, що не належать до їх компетенції, а також у разі ненадання відповідними структурними підрозділами чи посадовими особами документів та інших матеріалів, необхідних для виконання покладених на нього завдань; залучати за погодженням із директором місцевого центру працівників місцевого центру для підготовки документів, розроблення та здійснення заходів, що здійснюються Відділом відповідно до покладених на нього завдань; ініціювати зустрічі та обговорення питань, що належать до компетенції Відділу [3].

Висновки. Отже, Відділ правової інформації та консультацій місцевого центру з надання БВПД має на меті надання безкоштовної правової інформації та консультацій, що є важливим для тих, хто не має можливості звернутися до адвоката. Це може допомогти підвищити рівень правової свідомості населення і зменшити кількість правових порушень. У свою чергу Відділ організації надання БВПД та роботи з

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

адвокатами місцевого центру з надання БВПД відповідає за організацію роботи центру з надання БВПД та забезпечення співпраці з адвокатами. Це дозволяє забезпечити доступність правової допомоги та зменшити витрати на її надання.

Джерела:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 18.04.2023).
2. Про відділ правової інформації та консультацій місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги: Типове Положення від 09.06.2017 р. № 149 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149419-17#top> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Про відділ організації надання безоплатної вторинної правової допомоги та роботи з адвокатами місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги: Типове Положення від 09.06.2017 р. № 149 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149419-17#top> (дата звернення: 18.04.2023).

Volodymyr OLASHYN

PUBLIC ADMINISTRATION OF STRUCTURAL SUBDIVISIONS OF LOCAL CENTERS PROVIDING FREE SECONDARY LEGAL ASSISTANCE

Key words: *free secondary legal assistance, public administration, structural divisions, departments.*

The legal information and consultation department of the local legal aid center aims to provide free legal information and consultation, which is important for those who do not have the opportunity to contact a lawyer. This can help increase the level of legal awareness of the population and reduce the number of legal violations.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 352/353+351:005.584

Нуцу МІГАЛІ,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Надія КІЧЕРА

МІСЦЕ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

***Ключові слова:** громадський контроль, публічна влада, держава, громадянське суспільство, неурядові організації.*

Актуальність теми. Одним із найефективніших напрямів діяльності неурядових організацій, що спрямований на налагодження взаємовідповідальної взаємодії та досягнення добросовісних відносин у системі координат «держава – суспільство» є такий феномен як громадський контроль. У розрізі дослідження перед нами виникає питання з'ясувати органічну природу громадського контролю як потужного засобу захисту прав громадян та спонукання до влади щодо поваги до громадянського суспільства та цінностей демократії. Аналіз актуальних, науково обґрунтованих аспектів щодо подальшого розвитку даної форми громадської участі в публічному управлінні має спонукати всіх суб'єктів публічно-управлінських відносин до підвищення ефективності організаційно-управлінської діяльності як органів публічної влади, так і інших установ та інституцій, що надають різні, в тому числі й соціальні публічні послуги.

Виклад основного матеріалу. Динаміка змін у державно-громадських відносинах, що відбуваються в Україні протягом років державної незалежності, говорить про часткове

відчуження державної влади від народу. Це, на жаль, неодноразово було продемонстровано під час виборчих процесів. Однак завдяки демократичному розвитку, децентралізації, представницька влада отримала повну свободу дій. Беручи до уваги те, що на виконавчу владу в особі органів державного управління та виконавчих органів місцевого самоврядування як раніше, так і тепер, населення впливу майже не має. Така ситуація веде до втрати значної частини інтелектуальних, духовних, організаційно-управлінських та інших ресурсів територіальної громади з поля діяльності в процесах суспільного розвитку. На жаль, довгий час у минулому, істотно знижувалася захищеність населення від прийняття представницькою владою рішень виключно на догоду вузькопартійним або комерційним (клановим) інтересам депутатів. Усе це створювало сприятливі умови для активізації корупційних дій службовців та свавілля монопольних надавачів соціальних послуг.

Природа громадського контролю походить від характеру взаємовідносин влади і суспільства. Можна зустріти думки, що розвиток суспільства відбувається за умов єдності та боротьби протилежностей – а саме між тим самим суспільством і державою, а також символічно – між прагненням до необмеженої свободи та необхідністю обмежень заради організації суспільного життя. Відтак, «своє основне завдання громадська еліта бачить у приборканні автократичної експансії держави, а державна еліта – у приборканні охлократичних тенденцій соціуму» [2]. З іншого боку, сталий розвиток суспільства забезпечується шляхом збалансування цієї системи стримувань і противаг.

Одним із головних принципів демократичної правової держави, що забезпечує тісний зв'язок державного управління із суспільством та громадянами, є публічність. Поняття «публічність», трактують як доступність управління для громадян крізь право вибору органів виконавчої влади та через участь у їх діяльності, а також як прозорість їх функціонування та громадський контроль за діяльністю органів

публічного управління та їх посадових осіб з метою захисту інтересів, прав і свобод громадян» [1, с. 53].

У демократичних суспільствах народ, як сукупність громадян та їхніх організацій, має право на здійснення публічної влади безпосередньо і через систему інституцій. Останні, яким громадяни делегують владні повноваження, а це – органи державної влади та органи місцевого самоврядування, символічно діють від його імені. Отже, саме народ (спільнота громадян) і повинна контролювати як свою (самоконтроль, внутрішній контроль), так і їхню (метаконтроль, зовнішній контроль) діяльність, тобто «посередництвом контролю здійснювати окремий вид публічної влади – контрольну владу» [4].

Є ще інші думки, які вказують, що громадський контроль можна розглядати як інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Тобто, характерні відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю лежать у суб'єктно-об'єктній сфері і полягають у тому, що, по-перше, громадський контроль здійснюється саме громадськістю (організованою та неорганізованою), і, по-друге, що у процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення.

З управлінських позицій громадський контроль, як і будь-який інший контроль, є однією з функцій управління. Він здійснюється шляхом зіставлення діяльності підконтрольних об'єктів із певними соціальними нормами, обраними як певний ідеал, на підставі чого робиться висновок про відповідність цієї діяльності встановленим нормам і вимогам. Однак, треба розуміти, що завдання громадського контролю не зводиться лише до виявлення розходжень між заданими та фактичними результатами.

Розуміємо, що головна мета громадського контролю – усунення та попередження причин, які породжують цю невідповідність, забезпечення додержання об'єктами контролю відповідних норм доброчесності – писаних та неписаних [3]. Крім того, завдання громадського контролю полягає у тому, щоб не допустити дій контрольованих суб'єктів за межами законності й правопорядку, попередити можливі відхилення від намічених цілей, а також інтересів держави і громадянського суспільства, їхніх суб'єктів. Останнім часом в органах публічної влади все більшого значення й популярності отримують такі форми контролю, як адміністративний аудит та контролінг.

Таке поєднання методів державного і громадського контролю формує новий організаційно-управлінський метод – державно-громадський контролінг. Впровадження такого механізму контролю в органах публічної влади сприятиме їхній демократизації, підвищуватиме координування та ефективність реалізації державної політики на місцевому рівні та стимулюватиме інституції держави і суспільство до взаємодії на шляху створення багатofункціональної системи інформаційного забезпечення організаційно-управлінського процесу.

Усе ж найважливішою умовою підвищення ефективності громадського контролю неурядових організацій є відкритість та прозорість діяльності всіх публічних органів. Важливу роль в забезпеченні громадського контролю покликані грати засоби масової інформації та соціальні мережі. Адже публічний простір – це саме те середовище, де показовим є уміння активно співпрацювати з різноманітними інституціями держави і громадянського суспільства та їхніми представниками у напрямку нагляду за доброчесною діяльністю органів публічної влади та іншими надавачами публічних послуг.

Висновки. На шляху розвитку в Україні демократичної, соціальної, правової держави громадський контроль є невід'ємною складовою державного управління та місцевого самоврядування. Для успішного функціонування і розвитку

публічна влада гостро потребує динамічного узгодження своїх дій із суспільними потребами та публічними інтересами, які виражаються громадянами як безпосередньо, так і через інституції громадянського суспільства. І громадський контроль є одним з основних засобів узгодження взаємодії усіх зацікавлених у державотворенні сторін.

Потрібне подальше вдосконалення механізмів взаємодії інституцій держави і громадянського суспільства крізь здійснення громадського контролю неурядовими організаціями, але за умов розширення форм і методів їх діяльності у цій сфері, відпрацювання нормативно-правових та організаційно-управлінських механізмів відповідальності підконтрольних об'єктів громадського контролю за допущені порушення, а також забезпечення громадської легітимності суб'єктів громадського контролю, підвищення професійного рівня громадянської відповідальності.

Джерела:

1. Беззубко Л.В., Псарьов Г.Ю., Скопец О.В. Проблеми взаємодії місцевої влади та територіальної громади : монографія / під заг. ред. д.е.н., проф. В.В. Дорофійенка. Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2009. 334 с.
2. Ковтун О., Віховський О. Види публічного контролю у концепті сучасних тенденцій розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 9. URL: DOI: [http://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.9.7 ... -nayka.com.ua](http://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.9.7...-nayka.com.ua)
3. Мартиненко В. М. Державно-громадський контролінг як метод демократизації державного управління. *Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць ХарPI НАДУ*. Вип. 2 (21). У 2 ч. Ч. 2. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ "Магістр", 2004. С. 124-129.
4. Сушинський О. І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: монографія. Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2002. 468 с.

Nutsu MIHALI

THE PLACE OF PUBLIC CONTROL IN THE SYSTEM OF PUBLIC INTERACTION BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY

Key words: *public control, police power, state, civil society, non-governmental organizations.*

One of the most effective areas of activity of non-governmental organizations, which is aimed at establishing mutually responsible interaction and achieving good relations in the "state – society" coordinate system, is such a phenomenon as public control. As part of the research, we have the question of clarifying the organic nature of public control as a powerful means of protecting the rights of citizens and encouraging the authorities to respect civil society and the values of democracy. The analysis of relevant, scientifically based aspects regarding the further development of this form of public participation in public administration should encourage all subjects of public-management relations to increase the effectiveness of organizational and management activities as public authorities, as well as other institutions and institutions that provide various, including social, public services.

УДК 352(477):351.777

Юрій ЛЕВЧУК,

*аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Валентин БУРКАЛО*

**ДИНАМІКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ
У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЯ, ВИКОРИСТАННЯ
ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ**

***Ключові слова:** державне управління, екологія, охорона довкілля, природні ресурси, екологічна безпека, організаційно-управлінські інновації*

Актуальність теми. В Україні традиційно актуалізується увага держави на чіткому формуванні та дотриманні засад екологічного управління. Адже ще на зорі державної незалежності в Україні питання охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення безпеки людини стало одним із пріоритетних і вказувало на злам недемократичної системи управління та можливості впливу на прийняття рішень у сфері з боку простих громадян.

Виклад основного матеріалу. СРСР, як тоталітарна держава, що припинила своє існування, залишила українцям у спадок чимало екологічних проблем, беззахисних природних об'єктів, які й надалі залишалися важливим природним ресурсом і потребували захисту й опіки з боку держави. Одним із пріоритетних завдань державного управління стало формування якісних кадрів галузі та відповідної системи управління. Тому, впродовж років незалежності сучасної України питання реформування організаційно-управлінських органів перебувало в авангарді владних трансформацій.

Так, уже в 1991 році було створено Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. Але в 1994 році на його базі створили Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки. 1999 рік ознаменувався здійсненням адміністративної реформи, що торкнулося й міністерських відомств. Відтак, оптимізуючи роботу чисельних відомчих структур, було створено Міністерство екології та природних ресурсів України. У 2003 році з'явилося реорганізоване Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. Йому допомагав у роботі Державний комітет природних ресурсів України. Але і на цьому реорганізації управління не завершилися. В 2010 році розпочало роботу нове Міністерство екології та природ-

них ресурсів України. Врешті в 2019 році було створено Міністерство енергетики та захисту довкілля України, а в 2020 році – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [1, с. 10-11].

Таким чином, бачимо, що за роки державної незалежності України (понад 30 років) структурно головне міністерство, яке відповідає за сферу екології, природокористування, довкілля і ресурсів змінювало свою назву щонайменше сім разів. Така ситуація вказує на декілька моментів. Звернемо на них увагу детальніше.

По-перше, це питання *функціональне*. Проблема функціональної відповідальності та підзвітності є однією із вузлових в традиційному державному управлінні. Вона забезпечує управлінську культуру виконання і системність поставлених завдань.

По-друге, це питання *кадрове*. Професіоналізм управлінців та державних службовців визначає ефективність роботи й вирішення чисельних державотворчих задач. Якісний персонал забезпечує розвиток держави.

По-третє, це питання *безпекове*. Від умілого управління процесами в сфері захисту довкілля та природних ресурсів залежить і національна безпека України. Рівень відповідальності тут надзвичайно високий.

По-четверте, це питання *публічне*. З розвитком демократії, розширення прав і можливостей впливу на владну політику, прийняття рішень, контролінг, усе частіше участь у вирішенні питань, пов'язаних з екологією та екологічною безпекою, природокористуванням, охороною довкілля, беруть участь представники громадянського суспільства, активісти неурядових організацій, небайдужі громадяни. Вони формують потужну групу впливу, з якою органам публічної влади необхідно рахуватися.

По-п'яте, це питання *законодавче*. Унормоване забезпечення охорони довкілля, екологічної безпеки і належне виконання державою та її громадянами обов'язку в цьому напрямку є гарантією розвитку цивілізованого суспільства з

відповідним рівнем ефективності управління. А в світлі євроатлантичної орієнтації України – адаптація екологічного законодавства до норм Європейського Союзу є життєво необхідним пріоритетом держави.

По-шосте, це питання *інноваційне*. Без постійного моніторингу стану та перспектив розвитку названих процесів і впровадження нових (інноваційних) технологій важко розраховувати на прогрес і йти в ногу з часом та тими змінами, які несе з собою розвиток сучасної цивілізації.

І це не всі питання, які актуалізує система державного управління у сфері збереження довкілля, природних ресурсів та екології. Однак, варто сказати, що дана ситуація також свідчить і про негативні тенденції. Досить часта зміна структурно-функціональних основ найвищого галузевого органу управління в державі говорить про невизначеність і нестійкість цілей, кадрову проблему, можливе непрофесійне вирішення проблем, постійний пошук шляхів пріоритетності дій тощо.

Загалом сучасний стан у сфері управління в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки сприяє пошуку та застосування новаторських підходів. Це стосується і ведення системного моніторингу, що дозволить реально оцінити ситуацію зі станом відповідних ресурсів, ефективного застосування організаційно-управлінських інновацій, які покликані оновити зміст функціональності, технологій та організації процесу управління [4]. Такі інновації мають бути гнучкими, зорієнтованими на можливість прийняття оперативних рішень, а також націленими на використання модерних, прагматичних форм і методів управління. Тому в Україні давно назріло актуальне питання впровадження організаційно-управлінських інновацій у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Необхідно враховувати й сучасні підходи до управлінської культури, в якій активно задіюються принципи європеїзації

системи державного (публічного) управління, які здатні привести у відповідність поставлені цілі і прийняті рішення для їх досягнення. Управлінські ж інновації повинні вплинути на комплексну парадигму змін у функціональній складовій організації процесу управління, взаємодіючи при цьому із сучасними технологічними, економічними, екологічними та іншими прагматичними методиками. Такий підхід можна розглядати і як процес оптимізації організаційно-управлінських інновацій для ефективного соціально-економічного розвитку як окремо взятих регіонів, та і держави загалом.

Звичайно, для цього слід враховувати цілий комплекс засобів та обставини, в яких такі інноваційні зміни і трансформації можуть відбуватися. Однак перевага їх полягає у сталості розвитку, тобто тих тенденціях, які задовольняють сучасні потреби людства і захищають інтереси майбутніх поколінь, включаючи також і їхню потребу в безпечному та здоровому довкіллі. Разом із тим, наголосимо, що серед пріоритетів держави у змісті управління відповідними процесами залишаються незмінними питання дослідження екологічного стану держави, охорона навколишнього природного середовища, відновлення та збереження природного потенціалу, прагматичне природокористування, забезпечення екологічної безпеки, екологізація розвитку, консолідоване екопартнерство та ін. [3].

Названі пріоритети функціонально забезпечуються суб'єктною системою органів управління від найвищого (Верховна Рада України, Президент, Кабінет Міністрів України) до нижчого (обласні ради, обласні державні (військові) адміністрації, районні ради, районні державні (військові) адміністрації, управлінські центри територіальних громад, міські, селищні, сільські ради) рівнів [2]. З розвитком демократії та громадянського суспільства значну роль у процесі супроводу проблемних питань досліджуваної теми дедалі більше відіграють неурядові організації.

Висновки. Отже, систему управління в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки повинні супроводжувати всі органи публічної влади, виконавчі органи місцевого самоврядування та інші інституції, які в своїй функціональній основі поєднують публічне управління із державним управлінням: «органами державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища спеціальної компетенції є центральні органи виконавчої влади та урядові органи державного управління із підпорядкованими їм територіальними підрозділами, для яких забезпечення реалізації екологічної політики на загальнодержавному та місцевому рівнях є єдиним, головним призначенням» [1, с. 12].

Джерела:

1. Караван Н. А., Присвітла О. В. Організація та управління в природоохоронній діяльності. Кам'янське, 2019. 75 с. С. 12. URL: <https://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/34/7-34-kl67.pdf>
2. *Комарницький В. М. Правове забезпечення функцій державного управління у сфері природокористування. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. 2010. № 1. С. 191-199.*
3. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: держава, право економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні). 2-ге вид. К.: Український інформаційно-правовий центр, 2001. 390 с.
4. Сніткіна А. І. Функції управління у галузі екології: загальна характеристика. URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis/07-55.html>

Yurii LEVCHUK

**DYNAMICS OF ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT
INNOVATIONS IN THE SYSTEM OF ENVIRONMENTAL PROTECTION,
USE OF NATURAL RESOURCES AND ENSURING ENVIRONMENTAL
SAFETY IN UKRAINE**

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

Key words: *public administration, ecology, environmental protection, natural resources, environmental safety, organizational and management innovations*

In Ukraine, the attention of the state to the clear formation and observance of the principles of ecological management is traditionally updated. After all, even at the dawn of state independence in Ukraine, the issue of environmental protection, nature management and ensuring human safety became one of the priorities and pointed to the breakdown of the undemocratic management system and the possibility of influencing decision-making in the sphere of ordinary citizens.

УДК 352(477):351.863:349.4

Світлана БОКША,
*аспірантка 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Надія КІЧЕРА

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ЗМІНИ ЦІЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Ключові слова: *цільове призначення, земельні ділянки, проект землеустрою щодо відведення земельних ділянок.*

Актуальність теми. Останнім часом процес зміни цільового призначення земель звертає на себе увагу науковців, що доводить його важливість. Загальному процесу зміни цільового призначення приділили увагу П.І. Бєрова, В.В. Гончаров, Й.М. Дорош, Л. Ковальов, А.М. Плешковська, А.М. Третяк, О.В. Фролов, Н.О. Черненко. Також ряд науковців звертають свою увагу на особливість зміни цільового призначення земель

визначених категорій, і вважають за доречне акцентувати науковий погляд на індивідуалізацію процесу залежно від категорії земель. Такими науковцями є І. Белова, О. Ішук, Т.С. Руденко, М. Стецюк. Отже, питання розгляду державного управління, що впливає та регламентує порядок встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок є актуальним.

Виклад основного матеріалу. Конституційні норми є основою для формування земельних відносин в Україні, які регламентуються Земельним Кодексом України. Законодавець встановлює склад та цільове призначення земель главі четвертій розділу другого даного нормативного акту. Статті 18 – 19 визначають, що до земель України належать усі землі в межах її території, в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами, які за основним цільовим призначенням поділяються на категорії.

Категорії земель України мають особливий правовий режим. Україна за межами території може мати на праві державної власності земельні ділянки, правовий режим яких визначається законодавством іншої країни.

Землі України за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії:

- а) землі сільськогосподарського призначення;
- б) землі житлової та громадської забудови;
- в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- г) землі оздоровчого призначення;
- г) землі рекреаційного призначення;
- д) землі історико-культурного призначення;
- е) землі лісгосподарського призначення;
- є) землі водного фонду;
- ж) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Земельні ділянки кожної категорії земель, які не надані у власність або користування громадян та юридичних осіб, можуть перебувати в запасі.

Віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень.

Зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється за проектами землеустрою щодо їх відведення.

Законодавець проводить диференціацію процесу зміни цільового призначення земель державної, комунальної та приватної власності.

Так зміна цільового призначення земельних ділянок державної або комунальної власності провадиться органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, які приймають рішення про затвердження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, передачу цих ділянок у власність або надання у користування відповідно до повноважень, визначених статтею 122 даного Кодексу.

Зміна цільового призначення земельних ділянок приватної власності здійснюється за ініціативою власників земельних ділянок.

Зміна цільового призначення земельних ділянок приватної власності провадиться:

- щодо земельних ділянок, розташованих у межах населеного пункту, - сільською, селищною, міською радами;
- щодо земельних ділянок, розташованих за межами населених пунктів – районною державною адміністрацією, а щодо земельних ділянок, розташованих за межами населеного пункту, що не входять до території району, або в разі якщо районна державна адміністрація не утворена – обласною державною адміністрацією.

Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки приватної власності, цільове призначення якої змінюється, розробляється на замовлення власника земельної ділянки без надання дозволу органу місцевого самоврядування на його розроблення.

Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки розробляється в порядку, встановленому статтею 186¹ Кодексу.

Орган місцевого самоврядування у місячний строк з дня отримання проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, погодженого в порядку, встановленого статтею 186¹ Кодексу, приймає рішення про затвердження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки та зміну цільового призначення.

Відмова органу місцевого самоврядування у зміні цільового призначення земельної ділянки або залишення клопотання без розгляду можуть бути оскаржені до суду.

Види використання земельної ділянки в межах категорії земель (крім земель сільськогосподарського призначення та земель оборони) визначаються її власником або користувачем самостійно в межах вимог, встановлених законом до використання земель цієї категорії, з урахуванням містобудівної документації та документації із землеустрою. Остання умова, а саме наявність містобудівної документації є основною умовою для старту процесу зміни цільового призначення земельної ділянки. Вказана містобудівна документація має відповідати вимогам Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності».

Земельні ділянки сільськогосподарського призначення використовуються їх власниками або користувачами виключено в межах вимог щодо користування землями певного виду використання, встановлених статтями 31, 33 – 37 даного Кодексу.

Земельні ділянки, що належать до земель оборони, використовуються виключно згідно із Законом України «Про використання земель оборони».

Зміна цільового призначення особливо цінних земель допускається лише для розміщення на них об'єктів загальнодержавного значення, доріг, ліній електропередачі та зв'язку, трубопроводів, осушувальних і зрошувальних каналів, геодезичних пунктів, житла, об'єктів соціально-культурного призначення, об'єктів, пов'язаних з видобуванням корисних копалин, нафтових і газових свердловин, пов'язаних з експлуатацією, а також у разі відчуження земельних ділянок

для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, віднесення земель, зазначених у пунктах «а» і «б» частини першої статті 150 Земельного кодексу України, до земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

Віднесення особливо цінних земель державної чи комунальної власності, визначених у пунктах «а» і «б» частини першої статті 150 наведеного Кодексу, до земель інших категорій здійснюється за погодженням з Верховною Радою України.

Погодження матеріалів місця розташування об'єкта, що можна розмістити на земельній ділянці особливо цінних земель державної чи комунальної власності із зміною її цільового призначення, здійснюється за погодженням з Верховною Радою України в порядку, визначеному статтею 151 Земельного кодексу України.

Зміна цільового призначення земельних ділянок природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, історико-культурного, лісогосподарського призначення, що перебувають у державній чи комунальній власності, здійснюється за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

Вищенаведене доводить, складність процесу зміни цільового призначення земельної ділянки залежить від базового цільового призначення земельної ділянки та запланованого цільового використання.

Описаний процес зміни цільового призначення земельної ділянки відбувається на підставі розробленого проекту відведення (зміни цільового призначення земельної ділянки). Вказана землевпорядна документація регламентується статтею 50 Закону України «Про землеустрій». Відповідно до наведеної статті проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок складаються у разі зміни цільового призначення земельних ділянок або формування нових земельних ділянок.

Проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок погоджуються та затверджуються в порядку, встановленому Земельним Кодексом України.

Проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок включають:

- завдання на розроблення проекту землеустрою;
- пояснювальну записку;
- копію клопотання (заяви) про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки (у разі формування та/або зміни цільового призначення земельної ділянки за рахунок земель державної чи комунальної власності);
- рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки (у випадках, передбачених законом);
- письмову згоду землевласника (землекористувача), засвідчену нотаріально (у разі викупу (вилучення) земельної ділянки в порядку, встановленому законодавством), або рішенням суду;
- матеріали геодезичних вишукувань та землепорядного проектування (у разі формування земельної ділянки);
- копії правовстановлюючих документів на об'єкти нерухомого майна для об'єктів будівництва, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з середніми та значними наслідками, які розташовані на земельній ділянці;
- розрахунок розміру втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва (у випадках, передбачених законом);
- перелік обмежень у використанні земельних ділянок;
- кадастровий план земельної ділянки;
- матеріали погодження проекту землеустрою.

Погодження проекту відбувається, як зазначалось вище, з урахуванням статті 186¹ Земельного кодексу України.

Відповідно до чинного законодавства затверджений проєкт відведення (зміни цільового призначення) земельної ділянки є підставою для внесення відповідних відомостей до Державного земельного кадастру України.

Висновки. Державне управління доводить, що на процес зміни цільового призначення земельної ділянки впливають реалізація норм Законів України «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про землеустрій», «Про Державний земельний кадастр». Земельний кодекс України генерує порядок переведення земель з одної категорії земель до іншої. Процес є багатокроковим, який залежить від суб'єктивної складової власника та базового і запланованого цільового використання земельної ділянки.

Джерела:

1. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.01.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
2. Закон України «Про землеустрій» № 858-IV від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.
3. Законів України «Про регулювання містобудівної діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
4. Закон України «Про Державний земельний кадастр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>

Svitlana BOKSHA

STATE ADMINISTRATION IN THE SYSTEM OF CHANGING THE PURPOSE OF A LAND PLOT

Key words: purpose, land plots, land management project regarding the allocation of land plots.

Recently, the process of changing the purpose of land has attracted the attention of scientists, which proves its importance. JibThey draw attention to the peculiarity of changing the purpose of land of certain

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

categories, and consider it appropriate to emphasize the scientific point of view on the individualization of the process depending on the category of land. Therefore, the question of consideration of the state administration, which influences and regulates the procedure for establishing and changing the purpose of land plots, is relevant.

Constitutional norms are the basis for the formation of land relations in Ukraine, which are regulated by the Land Code of Ukraine. The legislator establishes the composition and purpose of land in the chapter of the fourth section of the second normative act. Categories of lands of Ukraine have a special legal regime. Outside the territory of Ukraine, land parcels, the legal regime of which is determined by the legislation of another country, may be state-owned.

УДК 352(477):349.418:338.48

Владислав КУШНІР,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Надія КІЧЕРА

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВЕДЕННЯ КАДАСТРУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Ключові слова: *рекреаційні території, кадастр, об'єкти природно-заповідного фонду, режим охорони, рекреаційні ресурси.*

Актуальність теми. Сьогодні суспільство все більше усвідомлює необхідність раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища. Природно-ресурсні галузі, в тому числі і рекреаційна, використовують природу як

обов'язкову умову свого існування та розвитку. Задача раціональної організації такого виду природокористування – максимальне збереження природного стану використовуваних ландшафтів та їх компонентів. Без кадастру рекреаційних територій неможливо вирішити питання, які пов'язані з розвитком територій, просторовим плануванням адміністративно територіальних одиниць. Саме кадастр рекреаційних територій є основою продуктивного розвитку рекреаційних територій в контексті державного управління.

Виклад основного матеріалу. Зі зростанням ролі рекреаційних територій і розширенням їх значення як інструменту управління природокористуванням підсилювалася й увага до теоретичних питань цього явища. Використання поняття «рекреаційні території» в різних галузевих дослідженнях в межах географічних, природничих, економічних, соціальних та технічних наук зумовило відсутність єдиного теоретичного підходу до розуміння сутності, структури, класифікації та ключових детермінант збалансованого розвитку рекреаційних територій. У зв'язку з чим ускладнюється процес нормативно-правового, організаційно-економічного та методичного забезпечення розвитку рекреаційних територій.

Основою правової охорони рекреаційних територій є сукупність правових норм, що визначають мету, завдання, методи. І саме сукупність встановлених державою правових норм, спрямованих на забезпечення реалізації заходів щодо збереження рекреаційних територій, їх захисту від шкідливого антропогенного впливу, раціонального використання і відтворення та підвищення якості природних рекреаційних ресурсів є визначальним елементом охорони рекреаційних територій. Адже охорона рекреаційних територій, окрім заходів правового характеру, включає також організаційні, економічні, виховні та інші заходи.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2] рекреаційні території є складовою єдиної територіальної системи природних тери-

торій та об'єктів, що підлягають особливій охороні і щодо яких встановлюється спеціальний режим використання.

Керуючись досвідом організації формування Державного земельного кадастру, на нашу думку, важливою проблемою формування кадастру рекреаційних територій насамперед є створення єдиної системи збирання документації про характеристики таких територій, яких на Україні є багато. Отже, серед існуючих передумов вирішення цієї проблеми, як і інших кадастрів, є автоматизація виробничих процесів, які повинні бути інтерактивними і ґрунтуватися на розкритті характеру і ступеня взаємодії між рекреаційними об'єктами. Безумовно, для інтерактивного кадастру потрібен спеціальний веб-ресурс, який має функціонувати як портал інформації про рекреаційні території й містити, крім того, інформацію про туристично-рекреаційні ресурси.

Важливою складовою частиною кадастру рекреаційних територій є кадастрове знімання, яке являє собою комплекс робіт, що виконуються для визначення та відновлення меж рекреаційних об'єктів. Порядок проведення кадастрового знімання, склад і форма документів, які подаються за результатами його виконання, вимоги до точності робіт визначаються нормативними актами Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру [3].

Однією із складових кадастру рекреаційних територій є інвентаризація природних рекреаційних ресурсів на території природно-заповідного фонду (ПЗФ) України, яка є корисною для комплексної оцінки об'єкта, вивчення його природного рекреаційного потенціалу, планування невиснажливого екологічного туризму. Крім того, інвентаризація природних рекреаційних ресурсів території сприяє вивченню доступних рекреаційних навантажень, а також пристосуванню екологічних стежок, туристичних маршрутів тощо.

Як визначено наказом Мінприроди від 16.02.05 р. № 67, результати інвентаризації можуть бути корисними для заповнення карти первинного обліку об'єктів (форма ІДКПЗФ)

при веденні державного кадастру територій природно-заповідного фонду.

Під час інвентаризації рекреаційного потенціалу рекреаційних територій рекомендується враховувати кліматичні, гідрологічні, ґрунтові, фауністичні, флористичні, комплексні, енергоінформаційні ресурси [1]. Зокрема, при інвентаризації геолого-геоморфологічних рекреаційних ресурсів (РР.) детально описуються їх властивості, а також наводиться чітка прив'язка до місцевості й визначаються їх морфометричні показники. Кліматичні рекреаційні ресурси при інвентаризації характеризуються за середніми багаторічними параметрами, до яких належать : річна кількість сумарної радіації (ккал/см²), тривалість сонячного періоду (годин на рік), середні багаторічні температури повітря в січні та липні (о С), швидкість вітру (м/с), відносна вологість (%), кількість опадів (мм) та ін. При інвентаризації гідрологічних рекреаційних ресурсів враховують наявність на рекреаційній території морів із затоками й протоками, лиманів, рік, озер, водосховищ та інших об'єктів річкової мережі. На підставі інвентаризації ґрунтових ресурсів є можливість виявити їх можливості залежно від впливу на них рекреації за рахунок влаштування наметів, а також визначення туристичних маршрутів. Інвентаризація флористичних і фауністичних рекреаційних ресурсів забезпечує на основі зорового сприйняття виявити їх склад, який підвищуватиме привабливість їхніх територій.

Інвентаризація рекреаційних територій та об'єктів може сприяти їх кадровому зонуванню і розробленню індексних карт. Одночасно кадастрове зонування рекреаційних територій дає можливість створювати цифрові моделі каркаса територій, при якому враховується детальна характеристика рекреаційного об'єкта, а саме: місце його розташування відносно від обласного чи районного центра, наявність на цій території водних і лісових ресурсів, які мають рекреаційне значення, наявність або можливість створення курортних комплексів тощо.

Важливою складовою кадастру рекреаційних територій є визначення вартості землі, на якій вони розташовані, а також майже всіх видів рекреаційних об'єктів.

Висновки. Аналіз законодавчих та наукових публікацій, пов'язаних із формуванням ведення кадастру рекреаційних територій в Україні значною мірою стримує і обмежує використання цих територій.

При веденні кадастру рекреаційних територій в контексті державного управління насамперед необхідно звернути увагу на такі його складові: створення єдиної системи збирання документації про природні й штучно створені рекреаційні об'єкти; кадастрове знімання рекреаційних територій за допомогою сучасних наземних і аерокосмічних методів; інвентаризацію природних рекреаційних ресурсів на території природно-заповідного фонду України; кадастрове зонування рекреаційних територій; кількісну та якісну оцінку рекреаційних територій та об'єктів.

Джерела:

1. Романенко М. М., Романенко А. В. Про інвентаризацію природних рекреаційних ресурсів територій природно-заповідного фонду. *Другі наукові читання пам'яті Сергія Таращука*. 6–7 квітня 2011. Миколаїв, 2011. С. 138–141.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
3. Панас Р. М., Травка М. Р. Особливості формування кадастру рекреаційних територій в Україні. *Геодезія, картографія і аерофотознімання*. Вип.78. 2013. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20098/1/36-206-210.pdf>.

Vladyslav KUSHNIR

SOME QUESTIONS REGARDING THE KEEPING OF THE RECREATION TERRITORY REGISTRY IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION

Key words: *recreational areas, cadastre, objects of the nature reserve fund, protection regime, recreational resources.*

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

Today, society is increasingly aware of the need for rational nature management and environmental protection. Natural resource industries, including recreation, use nature as a prerequisite for their existence and development. The task of the rational organization of this type of nature management is the maximum preservation of the natural state of the used landscapes and their components. Without a cadastre of recreational territories, it is impossible to solve issues related to the development of territories, spatial planning of administrative territorial units. It is the cadastre of recreational areas that is the basis of the productive development of recreational areas in the context of state administration.

УДК 352.075(477):351.712

Леонід ШЕВЧУК,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Стеллас АСЛАНОВ

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ З РОЗРОБЛЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПЛАНУ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Ключові слова: управління, комплексний план, об'єднана територіальна громада, просторовий розвиток.

Актуальність теми. Проблемні питання щодо розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад та шляхи їх вирішення, які відповідають сучасним вимогам. Успіх реформи, зміцнення інституційної та економічної спроможності територіальних громад, покращення рівня життя мешканців безпосередньо базується на вирішення тих проблем, які виникатимуть в

процесі розроблення комплексного плану просторового розвитку територіальної громади.

Виклад основного матеріалу. Комплексне планування землекористування і територій в Україні було доповненням та уточненням стратегічного планування, тому воно не передбачало повсюдного аналізу території та врахування потенціалу земельних та інших природних ресурсів, екологічних аспектів та ідей сталого розвитку при розробці документів.

Україні знадобилося 30 років, щоб створити нову систему просторового планування, що відповідає сучасним потребам та викликам.

Найважливіші з них: підготовка висококваліфікованих спеціалістів, вдосконалення законодавства, процес реформування, розподіл бюджетних надходжень, створення комплексного містобудівного кадастру просторового розвитку, розробка Генеральної Схеми планування території України. Органи місцевого самоврядування повинні створити ефективну місцеву систему управління комплексним просторовим плануванням, провести роботи з інвентаризації земель та систематизувати дані про території та наявні чи перспективні активи, створити сталу систему моніторингу та забезпечити свою громаду прозорою та легітимною документацією з просторового планування на базі геоінформаційних систем (порталів).

Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади – це одночасно містобудівна документація на місцевому рівні та документація із землеустрою, що розробляється з метою забезпечення сталого розвитку території [4] (табл.1).

Таблиця 1

Види документації, поєднані в комплексному плані

Комплексний план	
Землевпорядна	Проект встановлення (зміни) меж територій режимотворюючих об'єктів

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

документація	та обмежень у використанні земель
	Схема планування території ТГ
	Схема землеустрою і ТЕО використання земель ТГ
	Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки
	Проект землеустрою щодо впорядкування території для містобудівних потреб
	Проект землеустрою щодо впорядкування території населеного пункту
Кадастрова документація	Дані з бази ДЗК
	Кадастрові карти та плани (графічні й цифрові)
	Відомості про межі адміністративно-територіальних утворень
	Межі земельних ділянок власників землі і землекористувачів.
	Книги реєстрації державних актів на право колективної, приватної власності на землю, право постійного користування землею, договорів на тимчасове користування землею, в тому числі договорів оренди землі.
Містобудівна документація	Детальний план території
	Генеральний план населеного пункту
	План зонування території населеного пункту
	План земельно-господарського устрою території населеного пункту

Комплексний план включає планувальні рішення щодо перспективного використання всієї території територіальної громади, на основі аналізу всіх ресурсів якими володіє громада, та надає громаді інструмент для інтегрованого розвит-

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

ку з вирішення проблемних та конфліктних питань, а також з дотриманням принципу збалансованості державних, громадських та приватних інтересів. Комплексний план забезпечує узгоджене прийняття рішень щодо цілісного (комплексного) просторового розвитку всіх населених пунктів як єдиної системи розселення та території за їх межами [4] (рис. 1).

Рис. 1. Комплексний план, як основа розвитку

При аналізі вихідних даних та інформаційного забезпечення розроблення комплексних планів просторового розвитку території територіальних громад були виявлені наступні проблеми.

1. Застаріла, неякісна або відсутня доброякісна картографічна основа в паперовому і особливо цифровому (векторному) вигляді, що вимагає відомостей про планшети (ортофотоплани) і створення нових планово-картографічних матеріалів. [12]

Це обов'язкова складова і для розроблення Комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади, і для інвентаризації земель (невід'ємної частини аналізу) та ідентифікації прав при підготовці необхідних вихідних даних для планування. Розроблення пілотних проектів підтвердило, що на підготовку картографічної основи із нанесенням земельних ділянок власників земельних часток (паїв) на території територіальної громади із вико-

ристанням ортофотопланів потрібно витратити до 5 днів на обробку кожної 1000 га.

2. У більшості об'єднаних територіальних громадах не встановлені межі їх територій [13]. Не визначені і не внесені у Державний земельний кадастр межі зон з особливими умовами використання земель. Виникає невизначеність щодо подальшого затвердження містобудівних рішень відносно територій, що згідно адміністративного поділу не входять до ОТГ, але мають бути включені до розроблення містобудівної документації, яка передбачає формування цілісних (нерозривних) систем забезпечення існування громади.

3. На територіях громадах не проводиться належний моніторинг обліку земель. У зв'язку з цим дані Держгеокадастру України по площах с/г угідь не відповідають фактичному використанню. Виникає потреба в проведенні інвентаризації та натурних обстеженнях з елементами топографічного знімання або здійснення аерофотознімання. У задовільному стані та без реального обліку перебувають лісосмуги, водні джерела, польові дороги та інші об'єкти, які дотичні до земель сільськогосподарського призначення.

4. Землепорядні роботи щодо внесення інформації до бази Державного земельного кадастру відбуваються дискретно, що не дає можливості оперувати повною інформацією про всі землі територіальної громади і ідентифікувати земельні ділянки, врахувати їх реальних стан та перспективи змін.

5. Обов'язкове узгодження масштабів топографо-геодезичної зйомки, необхідної для розроблення різних видів містобудівної документації: генеральні плани та плани зонування – 1:5000, 1:2000; детальних планів території – 1:2000, 1:500 та документації із землеустрою М 1:500. Розробка комплексних планів передбачає застосування програмного забезпечення ГІС та відповідних кваліфікованих кадрів. [14, 15] Необхідність надання кінцевої інформації до бази даних Містобудівного кадастру, що потребує узгодження баз даних із Державним земельним кадастром.

6. Не на всі земельні ділянки наявна інформація про їх нормативну грошову оцінку. Відсутність нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель сповільнює встановлення потенціалу земельних ресурсів як економічного активу, чіткого ведення оподаткування та встановлення орендної плати за земельні ділянки.

7. Відсутність співпраці органів влади та науково-дослідних організацій, обмін досвідом, рекомендації, виконання спільних проєктів, підвищення відповідальності осіб, які приймають рішення, за результативність роботи. Забезпечення прозорості всього процесу планування – від комплексного аналізу території до бачення майбутнього дозволить розробляти документи якісно нового рівня. Поєднання онлайн-ових і офлайн-ових інструментів, максимальне використання мережі Інтернет і цифрових технологій, розвиток Електронного уряду і національної державної інформаційної системи територіального планування підвищить якість планування. Розвиток співробітництва, залучення сусідніх регіонів і територіальних громад в узгодженні документів планування, розширення міжнародного співробітництва з питань просторового планування, особливо прикордонних територій, дозволить комплексно розвивати землекористування та території.

Для збору та створення необхідних вихідних даних та матеріалів щодо інформаційного забезпечення Комплексного плану просторового розвитку території громади необхідне виконання наступних землевпорядних робіт:

- коригування планово-картографічного матеріалу по території територіальної громади з розробкою планової основи для розроблення проєкту комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади;
- збір актуальних даних ґрунтових картограм та агрохімічних обстежень з їх подальшим відображенням на планових матеріалах;

- проведення робіт з встановлення меж території територіальної громади і відображення їх просторових характеристик;
- інвентаризація земель сільськогосподарського призначення по площах, угіддях і формах власності;
- завершення робіт по внесенню в державний земельний кадастр всіх земельних ділянок сільськогосподарського призначення, включаючи невитребувані земельні частки (паї) та земельні ділянки колективної власності;
- зонування сільськогосподарських угідь за придатністю для сільськогосподарських цілей та цінністю інших природних ресурсів; формування зон типів землекористування за функціональним призначенням [8];
- підготовка та затвердження землевпорядних регламентів по типах (підтипах) землекористування за функціональним призначенням залежно від законодавчо визначених обмежень у використанні земель, складання карт (планів) територіальних зон сільськогосподарського призначення та матеріалів з обґрунтування землевпорядних (сільськогосподарських) регламентів, які є обов'язковими додатками [10].
- використання ГІС як інструмента управління територіальним розвитком на підставі об'єктивної оцінки наявних даних. Документація з просторового планування, розроблена за допомогою ГІС-програм, одразу стає незамінним інструментом для прийняття рішень на основі фактів.

При проведенні робіт із комплексного просторового планування слід пам'ятати, що в даний час відсутні повноцінні опрацювання цих питань на конкретних об'єктах, в різних природних і економічних умовах стосовно завдань, визначених законом.

Це першочергово спонукає для проведення наступних дій:

- складання експериментальних проектів територіально-просторового планування територій територіальних громад;

- розробки уніфікованих інструментів, інструкцій і методичних вказівок щодо виконання проєктів просторового планування територій громад;
- підвищення кваліфікації існуючих фахівців та підготовки нових кадрів для виконання землевпорядної діяльності.

Висновок. Станом на 2023 рік для розроблення Комплексних планів просторового розвитку території громад фактично не відбувається. Це обумовлює необхідність здійснення землевпорядних робіт із інвентаризації земель, ідентифікації прав на них та внесення їх до відповідних кадастрів та реєстрів. Для рівня територіальних громад характерні такі проблеми, як економічна несамостійність і залежність місцевого самоврядування від органів державної влади; розрив між формально закріпленими за органами місцевого самоврядування функціями і реальними можливостями їх здійснення; недолік фінансування місцевого самоврядування.

Для вирішення існуючих проблем необхідним є створення ефективної системи розробки комплексних планів, вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення відповідальності за результативність роботи осіб, які приймають рішення. Необхідним є навчання кадрів, розробка методик, стандартів, рекомендацій і механізмів їх подальшої реалізації.

Основні управлінські аспекти при розробці комплексних просторових планів територіальних громад це взаємозв'язок документів територіального планування високої якості за участю різних стейкхолдерів і громадянського суспільства. Створення системи комплексного просторового планування в Україні має враховувати сучасні проблеми просторового розвитку України, кращі практики планування, які вже впроваджені та виклики, які пов'язані з військовими діями.

При розробці та подальшому якісному використанню комплексного плану 60 – 70 % це інформація з землевпорядної, кадастрової документації, наразі ж основу планування складають документи містобудівного та архітектурного напрямку.

Джерела:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141
2. Закон України «Земельний кодекс України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
3. Закон України «Про землеустрій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>.
4. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
5. Габрель М. М. Просторова організація містобудівних систем: монографія. К. : А.С.С., 2004. 400 с.
6. Дорош О. С. Теоретико-методологічні засади територіального планування землекористування: монографія. Х.: Грінв Д. С., 2012. 434 с.
7. Третяк А. М. Концептуальні засади землевпорядного планування розвитку міського землекористування в умовах децентралізації. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2015. № 1. С. 3–13.
8. Третяк, А. М., Третяк, В. М. Зонування земель: законодавчий колапс та наукові засади планування розвитку землекористування об'єднаних територіальних громад. *Агросвіт*. Вип. 23. С. 3–9. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.23.3>
9. Третяк, А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М; Третяк Н. А. Територіально-просторове планування: базові засади теорії, методології, практики: монографія / за заг. ред. А.М. Третяка. Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2021. 142 с
10. Третяк, А. М. *Землеустрій в Україні: теорія, методологія*. Херсон: Грінв ДС, 2013.
11. Лахоцька Е. Я. Сучасне просторове планування у країнах Європи та України. Матеріали III-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Стан і перспективи природокористування в Україні». 21-25 травня 2018 року, м. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. 102 с.
12. Ничвид М. Р., Лахоцька Е. Я. Використання нових технологій картографування для обробки геопросторових даних. URL: <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/9024>

13. Пересоляк В. Ю., Ходанич М. М., Радомський С. С. Встановлення меж сільських, селищних та міських рад – базис ведення державного земельного кадастру. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Географія. Землеустрій. Природо-користування* / відп. ред. С. Поп. Ужгород : Говерла, 2013. Вип. 1. С. 118–123. 122 с.
14. Пересоляк Р. В., Іванів Т. В., ГІС для планування та управління територіями населених пунктів. *Збірник наукових праць студентів географічного факультету*. Ужгород, 2020. С. 144-149.
15. Пересоляк Р. В., Кружель А. Т. Особливості формування ГІС для об'єднаної територіальної громади. *Збірник наукових праць студентів географічного факультету*. Ужгород, 2020. С. 150-153.

Leonid SHEVCHUK

**ADMINISTRATIVE ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF A
COMPREHENSIVE PLAN OF THE SPATIAL DEVELOPMENT
OF THE TERRITORIAL COMMUNITY**

Key words: *management, comprehensive plan, united territorial community, spatial development.*

Problematic issues related to the development of complex plans for the spatial development of the territories of territorial communities and ways to solve them that meet modern requirements. The success of the reform, strengthening the institutional and economic capacity of territorial communities, and improving the living standards of residents is directly based on solving those problems that will arise in the process of developing a comprehensive plan for the spatial development of the territorial community.

In order to solve the existing problems, it is necessary to create an effective system for the development of complex plans, to improve the regulatory and legal framework, and to increase the responsibility for the effectiveness of the work of decision-makers. It is necessary to train personnel, develop methods, standards, recommendations and mechanisms for their further implementation.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 349.418+528.4:351:332.2

Богдан НЕМЕШ,

*аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету*

Науковий керівник:

кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри геодезії, землеустрою та геоінформатики
Ужгородського національного університету
Владислав ПЕРЕСОЛЯК

ГІС БАЗИ ДАНИХ МІСТОБУДІВНОГО КАДАСТРУ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ОТГ

Ключові слова: ГІС бази даних, інформаційна база, інформаційні технології, містобудівний кадастр, управління земельними ресурсами

Актуальність теми. Одна з найважливіших складових життя людства – інформація. Головною задачею інформаційної системи є обслуговування клієнтів, тому вона повинна бути влаштована так, щоб була змога отримати швидко і змістовну обробку відповіді.

Основною умовою ефективного управління територіальними одиницями є створення геоінформаційних систем. Основне завдання, яке поставлено перед громадами, – це контроль за використанням земель, вирішення земельних спорів та просторове планування.

Виклад основного матеріалу. Процес децентралізації в Україні розпочався в 2014 році. Основою реформи місцевого самоврядування слугувала концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Повну відповідальність за розвиток та економічне майбутнє несуть створені територіальні громади.

Потребують доповнення аналітичні шари Державного земельного кадастру для управління земельними ресурсами.

Необхідно оновити картографічну основу ДЗК, застосувавши сучасні методи та технології обробки графічної інформації. Важливим елементом забезпечення картографічної основи Державного земельного кадастру є сучасні модернізовані прилади та новітні технології

Основною умовою ефективного управління територіальними одиницями є створення геоінформаційних систем. Основне завдання, яке поставлено перед громадами – це контроль за використанням земель, вирішення земельних спорів та просторове планування. «Геоінформаційна система (ГІС) – це система апаратно-програмних засобів і алгоритмічних процедур, що створена для цифрової підтримки, поповнення, управління, маніпулювання, аналізу, математико-картографічного моделювання й образного відображення географічно координованих даних» [1].

У широкому розумінні геоінформаційна система – це інформаційна система, яка спеціалізується на введенні, управлінні, аналізі, звітності та представленні географічної (просторово-зв'язної) інформації.

Структура ГІС – це сукупність важливих властивостей з точки зору здійснюваного дослідження. Даним властивостям притаманна поліваріантність в інтервалі функціонування.

Науковці [2] зазначають, що у загальному випадку ГІС повинна складатися з таких підсистем як:

- збір, підготовка та ввід даних;
- керування даними, їх зберігання та відновлення;
- обробка, аналіз та моделювання;
- контроль, відтворення і виведення.

Автор у своїй роботі дає пояснення щодо основних завдань підсистем ГІС, а саме:

- головне завдання першої підсистеми формувати базу просторових та атрибутивних даних;
- головне завдання другої підсистеми організувати збереження даних, редагування і відновлення, забезпечення виконання запитів на пошук інформації;

- головне завдання третьої підсистеми організувати обробку даних та забезпечувати їх перетворення;
- головне завдання четвертої підсистеми створення та оформлення результатів у вигляді картографії та графічних зображень [2].

У своїй роботі [3] автор пояснює, що інформація в ГІС найчастіше зберігається і представляється у вигляді класів просторових об'єктів (шарів), які являють собою набір географічних об'єктів, пов'язаних з їх атрибутами.

Дані є найважливішою частиною геоінформаційної системи. Користувач може самостійно збирати й підготувати географічні дані та пов'язані табличні дані. Під час управління просторовими даними геоінформаційна система інтегрує просторові дані з іншими типами й джерелами даних. Багато організацій для упорядкування й підтримки даних використовують системи управління базами даних (СУБД).

Геоінформаційні системи працюють із двома типами даних – векторними й растровими. Векторні моделі складаються з інформації про точки, лінії та полігони, яка зберігається у вигляді набору координат. Зручність векторної моделі полягає в описі дискретних об'єктів. Дана модель не підходить для опису мінливих властивостей, таких як типи ґрунтів, доступність об'єктів.

База даних забезпечує систему підтримки рішень різного роду інформацією для подальшого вибору способів вирішення тих чи інших питань. Акумуляування інформації відбувається кодуванням шарів картографічних даних і просторово прив'язаної атрибутивної інформації.

Розвиток містобудівного проектування тісно пов'язаний із завданням національної програми інформатизації України, яка закріплена Законом України «Про концепцію національної програми інформатизації України» в 1998 р.

Створення банків даних різних рівнів передбачає постійний збір та оновлення містобудівної інформації. Через можливості інформаційних систем містобудівне проектування швидко виходить на якісно новий рівень.

Принципово новий підхід до автоматизації та комп'ютеризації містобудівних робіт забезпечено з появою геоінформаційних систем.

Впровадження геоінформаційних технологій в містобудівне проєктування сприяло створенню технології ГІС систем у залежності від територіальних рівнів містобудівних об'єктів, які були включені в регіональні або локальні системи. Регіональні системи використовуються для збору та накопичення інформації щодо стану господарства території для подальшого оперативного аналізу та прийняття рішень

Застосування інтегральних показників використання земель об'єднаних територіальних громад виконується враховуючи обмеження критеріїв класифікації. Створення порядку алгоритму розподілу інформації інтегральних значень за регіонами та розробка структури ГІС бази даних є важливою умовою.

Ознакою застосування ГІС бази даних для розрахунку та візуалізації інтегральних значень використання земель ОТГ є розробка схеми здійснення геоінформаційного аналізу. Прорахунок впливу груп загальних показників, які формують інтегральний критерій використання земель ОТГ є обов'язковою складовою схеми.

У Законі України «Про основи містобудування» зазначено етапи, з яких складається схема:

- 1) модуляція загальних значень показників використання земель ОТГ;
- 2) розробка геоінформаційної бази з використанням результатів використання земель ОТГ;
- 3) вибір основи простору та сполучення показників за регіонами;
- 4) розподілення зон утворення інтегральних показників за регіональним чинником;
- 5) виконання аналізу інтегральних значень використання земель відповідно до регіону;
- 6) відтворення інформації інтегральних показників;
- 7) створення шкали рівнів впливу;

8) взаємопорівняння взаємне порівняння інтегральних показників використання земель ОТГ за територіальними ознаками;

9) одержання результатів щодо просторового розподілу інтегрального значення за регіональним поділом та складання висновків [4].

Важливим показником процесів прийняття рішень в системі адміністрування є ефективність використання земельних ресурсів. Процес проведення земельної реорганізації характеризується розвитком основи інституцій, законодавчої та нормативної бази земельних відносин, впровадженням геоінформаційних систем, які виводять систему земельного адміністрування на новий рівень. Значний потенціал для підвищення ефективності використання земель утворює база даних державного земельного кадастру.

В Україні адміністрування земельними ресурсами здійснюють органи державної виконавчої влади, які поділяються на державні органи загальної та спеціальної компетенції й органи місцевого самоврядування. До державних органів адміністрування земельних ресурсів загальної компетенції належать Кабінет Міністрів України, обласні та районні державні адміністрації, до державних органів спеціальної компетенції належать міністерства й відомства [5].

Публічна кадастрова карта дає змогу виконати пошук в режимі онлайн за кадастровим номером, але тільки зареєстрованих ділянок, які внесені в базу ДЗК на фізичних та юридичних осіб. Для того щоби знайти земельну ділянку за кадастровим номером, дізнатися прізвище власника або орендаря необхідна наявність на земельну ділянку витягу з Державного земельного кадастру.

На сьогодні, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану» від 7 травня 2022 р. № 564, яка визначає порядок внесення відомостей до Державного земельного кадастру та користування цими даними. Кадастрова карта слугує одним з шляхів

отримання відомостей. Вона є частиною програмного забезпечення ДЗК [6].

У Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану» зазначено те, що за умов воєнного стану в державі та місяць після його припинення закривається доступ користувачів до Державного земельного кадастру у відповідних регіонах [6].

24 липня 2021 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель». Даним законом внесено зміни до Земельного кодексу України та законодавчих актів, що стосуються використання і планування земель. У зв'язку із стрімкими змінами та розвитком об'єднаних територіальних громад, є актуальним питання впровадження комплексного плану просторового розвитку території громади. Комплексний план – це колаборація містобудівної та землепорядної документації. Він поєднує інформацію про планувальну організацію, функціональні зони, основні засади формування цілісної системи обслуговування населення, транспортної мережі, інженерної інфраструктури, благоустрою, цивільного захисту території та громади від природних та техногенних катаклізмів, охорони навколишнього середовища, збереження природо-заповідного фонду, а також систематичність реалізації рішень.

Комплексний план завбачає скоординоване прийняття рішень щодо комплексного просторового розвитку, як цілісної системи розселення.

Вищезгаданим законом передбачено розроблення комплексних планів на всю територію створених ОТГ. Комплексний план – це перспективи у використанні всієї території, що включена в ОТГ. Обов'язковою складовою комплексних планів є планувальні рішення детальних планів території, на яких за рахунок державного чи місцевого бюджету передбачено розміщення об'єктів соціальної інфраструктури, об'єктів, передбачених генеральною схемою пла-

нування території України та схемою планування області, земельних ділянок, що можуть підлягати примусовому відчуженню для суспільних потреб, або інших об'єктів, визначених у завданні.

У складі проектних рішень комплексного плану містяться метадані та просторові дані. Він розробляється як електронний документ, у форматі, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Програмно-апаратні засоби Державного земельного, містобудівного кадастрів та інших геоінформаційних систем візуалізують дані комплексного плану шляхом їх відтворення на різних носіях у вигляді матеріалів, що є зручними для сприйняття.

Комплексні плани ОТГ включають пряме застосування ГІС бази даних містобудівного кадастру в контексті управління земельними ресурсами.

У відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України №926 від 01.09.2021 р. «Про затвердження Наприклад до Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» відділом архітектури та містобудування управління міського господарства Мукачівської міської ради продовжуються підготовчі роботи до розробки нової містобудівної документації – Комплексного плану просторового розвитку території Мукачівської міської територіальної громади.

Виконавчий комітет Мукачівської міської ради прийняв рішення щодо створення робочої групи з розробки комплексного плану просторового розвитку території Мукачівської міської територіальної громади та затвердження Положення про робочу групу.

Робоча група створюється з метою розробки комплексного плану просторового розвитку території Мукачівської міської територіальної громади на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 р. № 632 «Про визначення формату електронних документів комплексного плану просторового розвитку території територіальної гро-

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

мади, генерального плану населеного пункту, детального плану території».

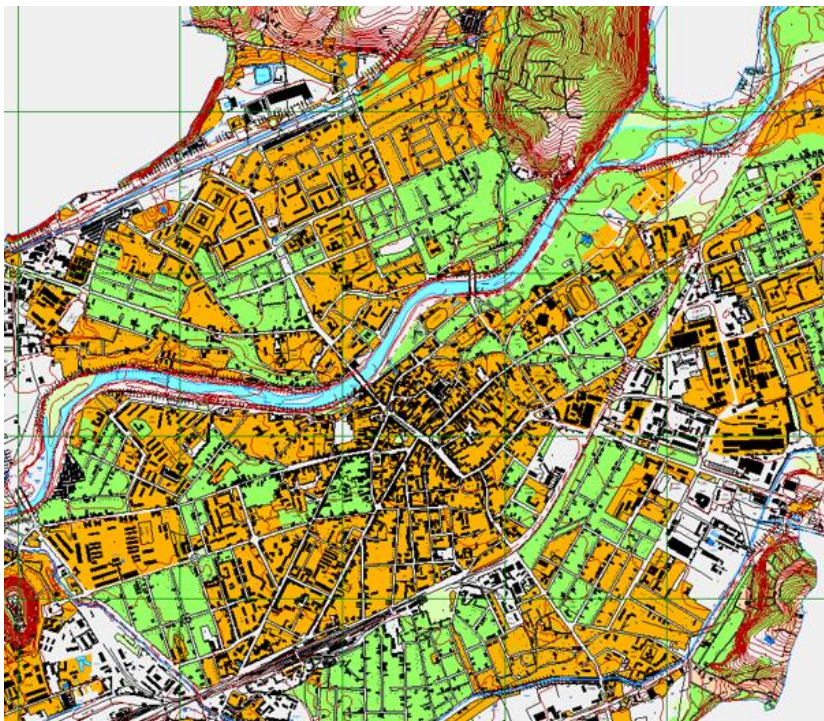

Рисунок 1. Топографо-геодезична основа

Подальше об'єднання з іншими просторовими та атрибутивними даними надає можливість проведення необхідних досліджень і виконання високоефективної обробки та аналізу даних. У ході даної інтеграції створюються необхідні тематичні дані, які допомагають ефективно вести управління територією.

Рисунок 2. Генеральний план міста Мукачєво

Питання регулювання планування, забудови та іншого використання територій вирішиться із застосуванням містобудівної документації. Дана система є одним із інструментів прийняття правильних рішень з управління. Тому, використання ГІС систем при розробці містобудівної документації є важливим фактором. Вона забезпечить можливість для застосування інформації в широкому спектрі завдань, що пов'язані з плануванням рішень стратегічного рівня та їх наслідків із застосування аналізу і прогнозу факторів навколишнього середовища.

Висновки. Інформаційні бази мають залишатися відкритими, здатними до трансформації, забезпечуючи легкість модифікації системи як в еволюційному плані, так і для вирішення нових завдань, супроводжуватись гнучкими СУБД, системою SQL-запитань та розвинутим інтерфейсом.

Необхідно звернути увагу на те, що планувальні роботи переходять на сучасні технології, що дозволяють скоротити час розробки та втілювати їх з високою якістю.

Використанням ГІС-технологій не обмежуються питаннями комп'ютеризації містобудівних проектних робіт. ГІС-технології орієнтуються на комплексні проекти. Їх мета – підвищення якості середовища, що нас оточує з врахуванням побажань всіх учасників містобудівної діяльності.

Геоінформаційна база даних містобудівного кадастру, яка поєднує просторову та атрибутивну інформацію дає змогу ефективно управляти земельними ресурсами ОТГ.

Практичного застосування ГІС-технологій можемо здобути під час розробки комплексних планів території – колаборації містобудівної та землепорядної документації. Комплексні плани територій, що повинні бути розроблені на всі територіальні громади, окрім тих, які включають в себе лише територію населеного пункту, до 2025 року зведуть до єдиного містобудівної та землепорядні характеристики об'єктів. Це єдина зручна база даних, перспектива розвитку територіальної громади.

Джерела:

1. Зацерковний В. І., Бурачек В. Г., Железняк О. О., Терещенко А. О. Геоінформаційні системи і бази даних: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 492 с
2. Біда П.І. Використання ГІС-технологій у землепорядному проектуванні. *Український журнал прикладної економіки*. 2017. Т. 2, № 2. С. 120–128. URL: <http://ujae.wunu.edu.ua/index.php/ujae/article/download/145/>.
3. Rodrigue Jean-Paul. *The Geography of Transport Systems*. New York: Routledge, 2020. Third edition. 456 p.
4. Закон України «Про основи містобудування». *Відомості Верховної Ради*. 1992. №52. с. 683.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про територіальні органи земельних ресурсів» від 24 лютого 2003 р. № 200. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/200-2003-%D0%BF#Text>

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану» від 7 травня 2022 р. № 564 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2022-%D0%BF#Text>
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» від 01 вересня 2022 р. №926. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text>
8. Закон України «Про національну інфраструктуру геопроторових даних» від 13 квітня 2020 р. №554-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>
9. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 р. №3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
11. Застосування ГІС-технологій у сфері землеустрою та земельного кадастру. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/9029>
12. Іванів Т. В., Пересоляк Р. В. ГІС для планування та управління територіями населених пунктів. *Збірник наукових праць студентів географічного факультету. Ужгород, 2020. С. 144-149.*

Bohdan NEMESH

GIS DATABASE OF URBAN CADASTRES IN THE CONTEXT OF LAND RESOURCES MANAGEMENT

Key words: *GIS, databases, information base, information technologies, urban cadastre, land management*

One of the most important components of human life is information. The main task of the information system is customer service, so it should

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

be arranged in such a way as to be able to receive a quick and meaningful response.

The main condition for effective management of territorial units is the creation of geo-information systems. The main task set before the communities is control over the use of land, resolution of land disputes and spatial planning.

УДК 352(477):351.823

Дмитро ЧОРНИЙ,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Віктор ПЕТРИНКО

ПРОБЛЕМАТИКА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ЩОДО ВЕДЕННЯ КАДАСТРУ ВТОРИННИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ

Ключові слова: *публічне управління та адміністрування, кадастр, вторинні ресурсів, відходи, полігони, управління відходам.*

Актуальність теми. Станом на сьогодні в Україні не сформовано єдиного кадастру вторинних ресурсів на державному рівні. З огляду на ситуацію пов'язану з відходами для забезпечення належного їх обліку на рівні з первинними природними ресурсами, першочерговою задачею є створення ефективної системи публічного управління та адміністрування відходами на регіональному рівні, в якій подаватиметься звітність та статистичні дані про кількість переробки вторинних ресурсів на даній території.

Виклад основного матеріалу: Публічне управління та адміністрування на рівні регіону керується основними нормативно-правовими актами, які регулюють в сфері поведіння з твердими промисловими, побутовими та іншими відходами в Україні це:

- ✓ Закон України «Про відходи».
- ✓ Закон України «Про житлово-комунальні послуги»
- ✓ -Закон України «Про благоустрій населених пунктів», яким встановлено вимоги до поведіння з побутовими відходами та санітарної очистки населених пунктів.
- ✓ Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»,
- ✓ Розпорядження КМУ від 8 листопада 2017 року № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року».
- ✓ Розпорядження КМУ від 3 січня 2013 р. № 22-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми поведіння з відходами на 2013-2020 роки».
- ✓ Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 № 265 «Про затвердження Програми поведіння з твердими побутовими відходами».
- ✓ Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства від 01.12.2010 № 435 «Про затвердження Правил експлуатації полігонів побутових відходів», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22.12.2010 за №1307/18602.

За останні роки на регіональному рівні в Закарпатській області спостерігається тенденція зростання обсягів утворення відходів. Побутові відходи захоронюються на відкритих полігонах (звалищах). Переважна їх більшість працює в режимі перевантаження, тобто з порушенням проектних показників щодо обсягів накопичення відходів. Понад 99 відсотків функціонуючих полігонів не відповідають європейським вимогам.

Полігони є джерелом забруднення атмосфери та підземних вод. Майже всі полігони потребують невідкладної рекультивациі. Через нестачу полігонів у багатьох містах утво-

рюються несанкціоновані звалища відходів тому нагальним питання є створення нових полігонів. Неналежним чином проводиться робота з паспортизації та рекультивації сміттезвалищ. У Закарпатській області близько 66 відсотків полігонів від загальної їх площі, потребують рекультивації. Через неналежну систему поводження з твердими побутовими відходами в населених пунктах та відсутність належного контролю щорічно зростає відсоток несанкціонованих звалищ відходів на території області. Їх кількість сягає на порядок більше ніж санкціонованих, що призводить до антисанітарного стану довкілля в області, зменшення її рекреаційного потенціалу.

Це призводить, до втрати значних обсягів вторинної сировини та створює екологічно небезпечні умови в районах розташування звалищ. Існуючу проблему з побутовими відходами необхідно вирішувати. Для цього необхідно урахувати досвід інших держав у цій сфері.

З 2012 року в Закарпатській області є чинною Стратегія поводження з відходами у області на 15-ти річний період [15]. Ця стратегія пропонує 5 основних позицій:

- 1) налагодження системи централізованого збору сміття на усій території області;
- 2) впровадження системи роздільного збору сміття у кожному населеному пункті;
- 3) будівництво 4-х Комплексів механікобіологічної обробки сміття, включно «зелених відходів» та 2-х перезавантажувальних станцій;
- 4) прийнятну вирівнювальну тарифну політику для населення;
- 5) потужну освітньо-інформаційну кампанію серед населення [4].

Вона повністю відповідає підходам ЄС до управління відходами, а також відповідає Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року [6] та Національному плану управління відходами в Україні до 2030 року [7], за-

твердженими урядом на виконання реформи управління відходами в Україні.

Основними принципами цієї реформи є:

- 1) відповідність засадам економіки замкненого циклу;
- 2) ієрархія управління відходами;
- 3) інтегрована інформаційна система з управління відходами;
- 4) системність та спланованість;
- 5) розширена відповідальність виробника;
- 6) інтеграція у ринок відходів ЄС та європейську систему управління відходами.

Висновки. Проблеми публічного управління та адміністрування у сфері поводження з побутовими відходами потребують невідкладного вирішення. Для вирішення даної проблеми передбачається використати передові європейські технології, які зараз практикуються в країнах Європейського Союзу. Проблеми з використання вторинних ресурсів залишаються одними із важливих з точки зору підвищення ефективності публічного управління та адміністрування зі створення кадастру вторинних ресурсів на регіональному рівні, так і для покращення екологічної ситуації навколишнього середовища на території Закарпатської області.

Джерела:

1. Закон України «Про благоустрій населених пунктів» № 2807-IV від 10.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>
2. Закон України «Про відходи» № 87/98-ВР від 07.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 23.07.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
4. ЗВІТ стратегічної екологічної оцінки Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років. URL: https://carpathia.gov.ua/sites/default/files/imce/191018_pstr-rsr-seo.pdf

5. Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства від 01.12.2010 № 435 «Про затвердження Правил експлуатації полігонів побутових відходів», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22.12.2010 за №1307/18602. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1307-10#Text>
6. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>
7. Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%80#Text>
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 № 265 «Про затвердження Програми поводження з твердими побутовими відходами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2004-%D0%BF#Text>
9. Розпорядження КМУ від 3 січня 2013 р. № 22-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2013-%D1%80#Text>
10. Розпорядження КМУ від 8 листопада 2017 року № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>
11. Сміттєві перипетії на українсько-угорському кордоні. Оксана Станкевич-Волюсянчук. *Неділя*. URL: <https://zakarpatpost.net/2018/10/22/%D1%81%D0%BC%D1%9>
12. Стратегія управління з відходами у Закарпатській області до 2030. URL: https://oda.carpathia.gov.ua/sites/default/files/imce/strategia_vidhody_2030.pdf

Dmytro CHORNYI

**PROBLEMS OF PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION
REGARDING THE KEEPING OF THE REGION'S SECONDARY
RESOURCES REGISTRY**

Key words: *public management and administration, cadastre, secondary resources, waste, landfills, waste management.*

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

As of today, Ukraine has not formed a single cadastre of secondary resources at the state level. In view of the situation of waste management to ensure proper accounting of it at the level of primary natural resources, the primary task is to create an effective system of public management and administration of waste at the regional level, which will provide reporting and statistical data on the amount of recycling of secondary resources in the given territory.

УДК 352-047.36(477):332.3

Роман ФІЛІПШИН,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Ольга СУРНІНА-ДАЛЕКОРЕЙ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКА ОСНОВА ВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ

Ключові слова: публічне управління, моніторинг земель, ґрунти, адміністративно територіальні одиниці, природне середовище.

Актуальність теми. Публічне управління з раціонального використання земельних ресурсів та їх охорони необхідний моніторинг земель. Це система спостереження за станом земельного фонду, з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відтворення та ліквідації наслідків негативних процесів. Запровадження системи моніторингу на базі територіально адміністративної одиниці забезпечить систематичне

спостереження за станом земельного фонду. Систематичний аналіз стану земельного фонду дасть можливість передбачити на перспективу заходи по кожному з регіонів щодо поліпшення стану земельних ресурсів і їх раціонального використання.

Виклад основного матеріалу. Моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів.

Здійснення моніторингу земель регламентують ст.ст. 191-192 Земельного Кодексу України [1], ст. 22 Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2], ст.ст. 5,8,9 Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» (щодо моніторингу фунтів земель сільськогосподарського призначення), ст. 13,16-19,23,54 Закон України «Про охорону земель» [3], Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження положення про моніторинг земель» від 20.08.1993 № 661 [4], Постанова Кабінету Міністрів «Про Положення про державну систему моніторингу довкілля» від 30.03.1998 №391 [5], наказ Міністерства аграрної політики України 26.02.2004 № 51 «Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення».

Ґрунтове обстеження на Закарпатті проводилось в 1957 – 1960 роках. На підставі ґрунтових, агрохімічних, меліоративних і геоботанічних обстежень було дано характеристику сільськогосподарських угідь колгоспів та радгоспів за генетичним типом ґрунту, забезпеченістю поживними речовинами, кислотністю, еродованістю та іншими природними чинниками, які впливають на родючість. На основі обслідування та генералізації районних карт ґрунтів було виготовлено обласну ґрунтову карту в масштабі 1:200000 спеціалістами Закарпатської землевпорядної експедиції інституту «Укрземпроект» [13].

Згідно зі статтею 191 Земельного Кодексу моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою

своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. Ведення моніторингу земель здійснюється уповноваженими органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів, з питань екології та природних ресурсів. Порядок проведення моніторингу земель встановлюється Кабінетом Міністрів України. В Постанові Кабінету Міністрів України «Положення про державний моніторинг навколишнього природного середовища» від 23.09.1993 №785 надано перелік відомств, які надають інформацію для проведення оцінки екологічного стану земель. [1]

Моніторинг земель складається із систематичних спостережень за станом земель (зйомки, обстеження), виявлення змін, а також оцінки: стану використання угідь, полів, земельних ділянок; процесів, пов'язаних із змінами родючості ґрунтів (розвиток водної і вітрової ерозії, втрата гумусу, погіршення структури ґрунту, заболочення і засолення), заростання сільськогосподарських угідь, забруднення земель пестицидами, важкими металами, радіонуклідами та іншими токсичними речовинами; стану берегових ліній річок, озер та інших водних об'єктів та гідротехнічних споруд; процесів, пов'язаних з утворенням ярів, зсувів, сільовими потоками, землетрусами, карстовими, кріогенними та іншими явищами; стану земель населених пунктів, територій, зайнятих нафтогазодобувними об'єктами, очисними спорудами, гноєсховищами, складами паливно – мастильних матеріалів, добрив, стоянками автотранспорту, захороненням токсичних промислових відходів і радіоактивних матеріалів, а також іншими промисловими об'єктами.

Ведення моніторингу земель здійснює Держгеокадастр за участю Мінприроди, Мінагрополітики. Основою технічного забезпечення моніторингу є автоматизована інформаційна система. Інформація, одержана під час спостережень за станом земель повинна узагальнюватися по об'єднаних територіальних громадах, районах, містах, областях, Автономній Республіці Крим, а також по окремих природних комплексах і

передається в пункти автоматизованої інформаційної системи територіальних органів Держгеокадастру.

Ведення земельного моніторингу здійснюється через систему постійного спостереження в просторі і часі виділених блоків – компонентів агроєкосистеми, з використанням відповідних параметрів і показників. Із багатьох показників вибираються ті, які визначаються основним завданням зонального земельного моніторингу – кількісною і якісною оцінкою змін властивостей, процесів і режимів.

У моніторингу земель виділяють чотири блок-компоненти:

- 1) структура та стан агроландшафту;
- 2) ґрунт;
- 3) рослини;
- 4) води.

Достатня розгалуженість структури земельного моніторингу за окремими показниками і режимами блок-компонентів землі як агроєкосистеми дозволить визначити найсуттєвіші чинники та науково обґрунтувати режими раціонального використання і охорони землі по кожній адміністративно територіальній одиниці. Форма та порядок надання інформації з моніторингу земель затверджується Міністерством аграрної політики.

Для проведення оцінки екологічного стану земель необхідно володіти відповідною інформацією, яка отримується різними контролюючими організаціями на рівні області. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Положення про державний моніторинг навколишнього природного середовища» від 23.09.1993 №785 підприємства, установи і організації, що ведуть спостереження за станом навколишнього природного середовища зобов'язані безоплатно передавати дані спостережень або іншу інформацію на запит органів державної виконавчої влади і в тому числі державних земельних органів. [6]

Водночас у структурі земельних ресурсів країни та землекористуванні спостерігаються значні диспропорції, поглиблення, яких може становити загрозу навколишньому при-

родному середовищу та життєвому середовищу, а також ефективності господарської діяльності, стійкому розвитку національної економіки в цілому.

Проте моніторинг земель та ґрунтового покриву має певні недоліки. Так, за оцінками фахівців, Україна – одна з небагатьох країн Європи, яка не має моніторингових мереж і сучасної інформаційної системи про стан природних ресурсів, зокрема ґрунтового покриву, і як наслідок – не існує єдиної методики проведення спостережень. Вимогам моніторингу відповідає лише агрохімічне обстеження земель сільськогосподарського призначення, яке здійснює мережа регіональних центрів. За його результатами здійснюється паспортизація земельних ділянок з видачею агрохімічних паспортів

Регіональні структури Держгеокадастру повинні мати право:

- 1) виконувати проекти із збереження, відтворення і охорони родючості ґрунтів;
- 2) відігравати провідну роль у просвітницько-виховній ґрунтоохоронній роботі;
- 3) зупиняти виробництво промислової продукції, яку використовують в агротехнологіях, і вона призводить до погіршення властивостей та родючості ґрунтів;
- 4) виводити із ріллі малопродуктивні й деградовані землі, якщо це підтверджено відповідними даними;
- 5) отримувати матеріали інших міністерств і відомств про охорону ґрунтів, копії матеріалів ґрунтових обстежень, незалежно від того, за чиєї ініціативи і чиїм коштом їх виконували;
- 6) підвищити вимоги до перевірки стану рекультивованих земель, що повертаються до земель сільськогосподарського призначення після гірничо-видобувних робіт і біологічного етапу рекультивації

Висновки: В зв'язку з проведення адміністративної територіальної реформи публічне управління повинно здійснювати моніторинг земель на базі об'єднаної території-

альної громади, як первинної адміністративно територіальної одиниці .

Публічне управління потребує удосконалення організаційно-правового забезпечення ведення моніторингу земель шляхом створення спеціального органу на базовому рівні адміністративно територіального утворення , що здійсненню моніторингу земель і ґрунтів.

Інформація моніторингу земель повинна бути: публічною; достовірною; основою для прийняття управлінських рішень з ефективності контролю у сфері природокористування; впроваджуватись на основі новітніх технологій, діджиталізації.

Джерела:

1. Земельний кодекс України. URL: <http://code.leschishin.org/lc/>
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
3. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15>
4. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження положення про моніторинг земель» від 20.08.1993 № 661. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-93-%D0%BF>
5. Постанова Кабінету Міністрів «Про Положення про державну систему моніторингу довкілля» від 30.03.1998 №391. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>
6. Постанові Кабінету Міністрів України «Положення про державний моніторинг навколишнього природного середовища» від 23.09.1993 №785. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>
7. Медведев В. В. Мониторинг почв Украины. Концепция, предварительные результаты, задачи. Х.: Антика, 2002. 428 с.
8. Патица В. П., Тараріко О. Г. Агроекологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель. К.: Фітосоціоцентр, 2002. 296 с.
9. Рижук С. М., Лісовий М. В., Бенцаровський Д. М. Методика агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення. К. : ІН ЮРЕ, 2003. 64 с.

10. Родючість ґрунтів: моніторинг та управління / [В.В. Медведєв, Г.Я. Чесняк, Т.М. Лактіонова та ін.]; за ред. В.В. Медведєва. К.: Урожай, 1992. 248 с.
11. Стан родючості ґрунтів України та прогноз його змін за умов сучасного землеробства / [В.В. Медведєв, С.Ю. Булигін, С.А. Балюк та ін.] ; за ред. В.В. Медведєва, М.В. Лісового. Х.: ШТРИХ, 2001. 100 с.
12. Канааш О.П. Ґрунти – провідна складова земельних ресурсів. *Землеустрій і кадастр*. 2013. № 2. С. 68-76.
13. Ходаківська О.В. Екологізація сільськогосподарських земель: сучасний вимір та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2011. №10. С. 23-29.
14. Пересоляк В. Ю., Ходанич М. М.. Моніторинг ґрунтів Закарпаття. Монографія. Ужгород. Видавництво «ТУРпрес», 2013. 110 с.

Roman FILIPYSHYN

**ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT FRAMEWORK FOR
MONITORING THE LANDS OF THE ADMINISTRATIVE TERRITORIAL
UNIT**

Key words: *public management, land monitoring, soils, administrative territorial units, natural environment.*

Public administration for the rational use of land resources and their protection requires land monitoring. This is a system of monitoring the state of the land fund, with the aim of timely detection of changes, their assessment, reproduction and elimination of the consequences of negative processes. The introduction of a monitoring system based on a territorial administrative unit will ensure systematic monitoring of the state of the land fund. A systematic analysis of the state of the land fund will make it possible to predict future measures for each of the regions to improve the state of land resources and their rational use.

Public administration needs to improve the organizational and legal provision of land monitoring through the creation of a special body at the basic level of the administrative territorial entity that monitors land and soils.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

УДК 352-021.321(4)

Віталій ГУШТАН,

аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:

доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Анатолій КЛЮЧКОВИЧ

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

Ключові слова: публічна влада, територіальна організація, Центральна Європа, Вишеградська четвірка, ЄС.

Актуальність теми. Країни Вишеградської четвірки (Словаччина, Чехія, Угорщина, Польща) є прикладом успішної міжнародної регіональної інтеграції країн Центральної Європи, що зумовлено низкою причин: їх спільним історичним минулим, близьким географічним положенням, тісними політичними та економічними зв'язками, а також спільними регіональними інтересами. Для України відносини з країнами Вишеградської четвірки завжди мали важливе значення, оскільки три з чотирьох країн об'єднання є її сусідніми державами. Крім того, всі чотири держави стали прикладом відносно швидкого набуття членства в Європейському Союзі, тому їх підтримка важлива й для просування євроінтеграційних прагнень України [4, с. 167]. Країни Вишеградської четвірки здійснили доволі успішні реформи територіальної організації публічної влади, що зумовлює необхідність їх детального вивчення з позицій української управлінської науки.

Виклад основного матеріалу. У процесі реформування територіального публічного управління країни Вишеградської чет-

вірки переслідували такі цілі: демократизувати державу шляхом залучення громадян до процесу прийняття рішень; розбудувати місцеве та регіональне самоврядування; вдосконалити адміністративно-територіальний устрій; передати владні повноваження, фінанси та відповідальність органам публічного управління на місцевий рівень; адаптувати регіональну політику до вимог ЄС. Зазначені цілі зумовили те, що реформування територіальної організації публічної влади протікало у двох основних вимірах – децентралізаційному і євроінтеграційному [2, с. 142].

Після падіння комуністичного режиму ці країни стали на шлях децентралізації та деконцентрації публічного управління, а також розбудови демократичного місцевого самоврядування. У першій половині 1990-х рр. було ухвалено законодавчу базу для децентралізації влади та розвитку самоврядування. В контексті демократизаційних перетворень владу на місцях здобували політики, обрані у ході демократичних виборів. Водночас перетворення у сфері територіального управління були повільними та несистемними, а інколи відбувалося навіть гальмування змін з політичних мотивів (наприклад у Словаччині та Чехії в середині 1990-х рр.) [1, с. 59].

У другій половині 1990-х рр. країни регіону стали на шлях інтенсивних інституційних перетворень, зокрема і реформування системи публічного управління та адміністративно-територіального устрою. Ключовим чинником реформ у системі політико-владних відносин стала реальна перспектива вступу до ЄС. У процесі реформ відбулася адаптація системи публічного управління та адміністративно-територіального устрою до європейських стандартів.

У результаті було впроваджено регіональне самоврядування з подальшим поетапним перерозподілом повноважень між органами влади. Поступово між центральною владою і регіональними, місцевими органами самоврядування формується партнерство в процесі реформування регіональної політики. Після вступу до ЄС у 2004 р. у країнах Вишеградської групи відбувається вдосконалення територіальної організації публічної влади.

У процесі децентралізаційних реформ країни регіону зіткнулися з рядом труднощів і проблем. Процес децентралізації та діяльності органів самоврядних одиниць супроводжувався високим ступенем політизації. Країни поставали перед труднощами щодо визначення кількості, розміру та територіальних меж одиниць місцевого та регіонального самоврядування. Також дискусійним у політичних колах було визначення обсягу владних повноважень і адміністративних послуг, які розподілялися на національному, регіональному і місцевому рівнях. Під час реформ відбувалося послаблення державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в контексті реалізації делегованих повноважень, а також загострення проблем бюджетної системи в аспекті фінансування місцевого самоврядування. Низький рівень компетентності посадових осіб місцевого самоврядування вплинув на зниження якості місцевого управління та легітимності прийнятих рішень [2, с. 142]. Деякі з вказаних проблем не вирішені повністю й на сучасному етапі розвитку і потребують подальшого врегулювання.

Реформування територіальної організації публічної влади в країнах Вишеградської групи дозволило оптимізувати територіальне управління, впорядкувати взаємовідносини між органами публічної влади різних рівнів, вдосконалити адміністративно-територіальний устрій, запровадити багаторівневе управління за стандартами ЄС. Ці реформи дали можливість країнам Вишеградської четвірки отримувати переваги від європейської структурної політики, а також впливати на процес реалізації регіональної політики ЄС. В системі публічної влади змінився розподіл повноважень між центральними та самоврядними органами, а також відбулося впровадження принципів субсидіарності й суспільного діалогу в аспекті задоволення місцевих інтересів. На місцевому рівні посилилася ідентифікація жителів із місцевими громадами та регіональними структурами, відповідно з'явилась мотивація до більш активної участі у громадському житті на локальному рівні та ін.

Згідно з політико-правовим статусом регіонів і рівнем їх самоврядних прав у країнах Вишеградської групи інституціоналізувалася модель регіональної децентралізації. Ця модель пе-

редбачає, що інститути регіонального самоврядування мають можливість у нормативно визначених межах самостійно реалізовувати власні територіальні інтереси. Однак, на відміну від автономії, на регіональному рівні загальнонаціональні інтереси реалізуються через систему органів державної влади та делегування повноважень органам самоврядування. При цьому передбачено державний контроль за діяльністю цих органів як із погляду не лише законності, але й доцільності [3, с. 60-61].

Висновки. Отже, досвід країн Вишеградської групи засвідчив як успішність, так і складність реформування системи регіонального публічного управління. Адже такі масштабні перетворення повинні опиратися на комплексне нормативне, адміністративне, фінансове забезпечення, а також міжнародну підтримку та внутрішньополітичний консенсус щодо базових параметрів змін.

Джерела:

1. Ключкович А. Децентралізація публічного управління в Словаччині та Чехії в контексті постсоціалістичної демократизації. *Політика і державне управління*. Ужгород: Видавництво «Говерла», 2016. С. 58-62.
2. Ключкович А. Реформування регіонального публічного управління в країнах Вишеградської групи. *Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика [зб. наук. пр.]*. Київ-Тернопіль: Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри та ін. – «Бескиди», 2017. Ч. 1. С. 142-144.
3. Регіональне управління: підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. К.: НАДУ, 2014. 740 с.
4. Macháček V., Artymov I.V. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України. *Міжнародний науковий вісник*. 2013. Випуск 7. С. 167-176.

Vitalii HUSHTAN

FEATURES OF THE REFORM OF THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF PUBLIC AUTHORITY IN THE COUNTRIES OF THE VISEHRAD FOUR

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

Key words: *public authority, territorial organization, Central Europe, Visegrad Four group, EU.*

The countries of the Visegrad Four (Slovakia, the Czech Republic, Hungary, Poland) are an example of successful international regional integration of the countries of Central Europe, which is due to a number of reasons: their common historical past, close geographical location, close political and economic ties, as well as common regional interests. Relations with the countries of the Visegrad Four have always been important for Ukraine, since three of the four countries of the association are its neighboring states. In addition, all four states became an example of relatively quick acquisition of membership in the European Union, therefore their support is important for the promotion of Ukraine's European integration aspirations. The countries of the Visegrad Four have carried out quite successful reforms of the territorial organization of public power, which necessitates their detailed study from the standpoint of Ukrainian management science.

УДК 323.2(4-191.2):005.41

Василь БАБИДОРИЧ,

аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

Науковий керівник:

доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету
Анатолій КЛЮЧКОВИЧ

ЕВОЛЮЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Ключові слова: *регіональна політика, публічне управління, Центральна Європа, ЄС.*

Актуальність теми. У процесі переходу до демократії постсоціалістичні країни Центральної Європи пройшли

складним шляхом реформ, орієнтованих на розбудову ефективної політики регіонального розвитку та європейської системи публічного управління. Для України вкрай важливим є досвід еволюції регіональної політики країн Центральної Європи в контексті розбудови державності та реалізації євроінтеграційного курсу.

Активізація регіональної політики в країнах регіону почалася у другій половині 1990-х рр. В умовах посилення регіональних дисбалансів у соціально-економічній площині перед урядами постали питання щодо розробки стратегії регіональної політики з огляду на інституційну структуру, правову базу економічного розвитку і ресурси країн. Домінували дві стратегії: стратегія політики національної конвергенції – передбачає зменшення розриву між економічним розвитком країни порівняно із більш розвинутими країнами; стратегія регіональної конвергенції – переслідує зменшення внутрішніх регіональних дисбалансів. Проте до кінця 1990-х рр. у країнах Центральної Європи не було вироблено чітких концепцій регіональної політики [3].

На початок XXI ст. країни регіону обрали формування децентралізованої держави, що давало можливість регіональним структурам виконувати функції суб'єктів регіонального розвитку.

В Угорщині ідейною основою для реформування регіональної політики став пошук внутрішнього потенціалу для розвитку сільських територій, тому в спрямуванні та реалізації державної стратегії країни переважала модель регіональної конвергенції. Для інституційного забезпечення у системі центральних органів влади створено Національну раду з регіонального розвитку, яка опікувалася регіональним розвитком, а у регіонах за реалізацію регіональної політики з 1996 р. відповідали повітові ради. Угорщина залучила кошти ЄС для формування інституційної бази та реалізацію проєктів у регіональній політиці. [3].

У Польщі формування і реалізація концепції регіонального розвитку співпала з адміністративною реформою, ос-

новними ідеями якої були децентралізація влади та делегування значних повноважень регіональним органам відповідно до принципу субсидіарності, який є в основі регіональної політики ЄС. Якщо на початку 1990-х рр. у регіональній політиці переважало надання допомоги відсталим і депресивним регіонам, то згодом державна стратегія Польщі почала орієнтуватися на формування конкурентоздатної національної економіки більше, ніж на гармонізацію регіонального розвитку [3].

У контексті реалізації євроінтеграційного курсу в другій половині 1990-х рр. у Чехії та Словаччині почала реалізуватися комплексна реформа публічного управління, однією зі складових якої була регіональна політика. Відмітною особливістю реформ у Словаччині та Чехії було те, що перетворення відбувалися на розробленій концептуальній та нормативній основі, з широким громадським обговоренням проектів. Труднощі на перших етапах обумовлювала невідповідність між децентралізацією повноважень і децентралізацією фінансів при передачі повноважень та відповідальності від державного управління до місцевого самоврядування.

Узагальнення досвіду реформ регіональної політики у країнах Центральної Європи у ході підготовки до європейського членства засвідчило, що на інституційному рівні забезпечення регіональної політики важлива роль відводилася міністерствам і агенціям регіонального розвитку. Країни Центральної Європи пішли шляхом створення спеціалізованих міністерств, які покликані здійснювати регіональну політику. Наприклад, на національному рівні в Польщі функціонує Міністерство з регіонального розвитку, у Чехії – Міністерство з питань місцевого розвитку, у Словаччині – Міністерство транспорту, будівництва і регіонального розвитку. Значний вплив на регіональну політику здійснювали також агентства регіонального розвитку. Основні види діяльності, які здійснюють агентства регіонального розвитку в Центральній Європі: розробка стратегії

розвитку регіону; здійснення консультацій; проведення прикладних досліджень; адміністрування проєктів регіонального розвитку і залучення для цього необхідних інвестицій тощо. Завдання агентств регіонального розвитку в країнах ЄС з часом змінювалися і визначалися переважаючою в певний період парадигмою регіонального розвитку. У Польщі агентства регіонального розвитку відзначалися особливою активністю, вони сформували основу організаційної структури здійснення регіональної політики на субнаціональному рівні, тим самим компенсували брак представницьких регіональних органів (на відміну від Угорщини або Румунії) [1, с. 68].

Впровадження європейських стандартів в публічне управління зумовило деякі труднощі щодо виконання окремих інституційних вимог ЄС. Наприклад, адаптація національних систем публічного управління до європейських стандартів регіоналізації за системою NUTS не зовсім узгоджувалася з адміністративно-територіальним устроєм країн регіону.

З-поміж основних факторів успішності реформування регіональної політики варто виокремити: по-перше, політичну волю державних лідерів та консенсус політичних сил щодо необхідності реформування; по-друге, вироблення комплексної стратегії реформування та механізму управління реформою, який акумулює експертний і кадровий потенціал; по-третє, важливою була вчасно підготовлена законодавча база для реформування, узгоджена з міжнародними стандартами; насамкінець, важливою була допомога ЄС та міжнародних організацій [2, с. 144].

Досвід таких країн як Польща, Словаччина, Чехія у сфері регіональної політики засвідчує ефективність запровадження європейських моделей. В основі формування ефективної регіональної політики України доцільно запровадити принципи моделі регіональної політики ЄС: стратегічний підхід, розробка механізму перерозподілу фінансових ресурсів, посилення місцевих ініціатив, стимулювання внутрішнього розвитку регіонів на основі використання місцевих

умов і ресурсів, мотивація регіонів до саморозвитку, диверсифікація сфер економічної активності та подолання патерналістських очікувань [4, с.107].

Висновки. Таким чином, процес формування та реалізації регіональної політики в країнах регіону був складним, оскільки супроводжувався еволюційними і кризовими явищами, адже проходив у непростих суспільно-політичних та економічних умовах, особливо в 1990-х рр. Але завдяки впровадженню європейських механізмів, децентралізації, реформі територіального управління країни Центральної Європи долучилися до сучасних держав з дієвою політикою регіонального розвитку.

Джерела:

1. Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні / Дацишин М., Керецман В. К.: В-во «К.І.С.», 2007. 102 с.
2. Ключкович А. Реформування регіонального публічного управління в країнах Вишеградської групи. *Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика [зб. наук. пр.]*. Київ-Тернопіль: Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри та ін. – «Бескиди», 2017. Ч. 1. С. 142-144.
3. Пасічник О. С. Регіональна політика країн Центрально-Східної Європи в контексті інтеграційних пріоритетів. *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2007. Вип. 1. С. 197-204. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/16326>
4. Полікарпова О. Регіональна політика ЄС: практичний досвід для України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету: наук. журн.* / гол. ред. А. Ф. Мельник. Тернопіль: Економічна думка, 2008. С. 101-110.

Vasyl' BABYDORYCH

EVOLUTION OF REGIONAL POLICY IN THE COUNTRIES OF CENTRAL EUROPE

Key words: regional policy, public administration, Central Europe, EU.

In the process of transition to democracy, the post-socialist countries of Central Europe went through a difficult path of reforms, focused on the development of an effective policy of regional development and the European system of public administration. For Ukraine, the experience of the evolution of the regional policy of the Central European countries in the context of the development of statehood and the implementation of the European integration course is extremely important.

The process of formation and implementation of regional policy in the countries of the region was difficult, as it was accompanied by evolutionary and crisis phenomena, because it took place in difficult socio-political and economic conditions, especially in the 1990s. But thanks to the introduction of European mechanisms, decentralization, reform territorial administration of the Central European countries joined the modern states with an effective policy of regional development.

УДК 323.2(477):061.1ЄС:316.334.3

Ганна КУМАР,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

АКТУАЛЬНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ДОСВІД ЄВРОСОЮЗУ

Ключові слова: соціальна політика, соціальні служби, соціальні послуги, досвід.

Актуальність теми. Сутність реалізації державної соціальної політики характеризується глибоким змістом зв'язків між державою, громадянським суспільством і громадянином, рівнем розвитку економіки та ступенем розвитку людського і соціального капіталу. Соціальна держава, визнаючи людину найвищою соціальною цінністю, бере на себе зобов'язання створювати всі необхідні умови для гідної праці, надавати соціальну допомогу тим громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах (особливо під час війни), у практиці соціального обслуговування населення силами соціальних служб.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим завданням держави є підвищення добробуту громадян. Ефективність такої роботи вимірюється результатами, досягнутими у створенні держави, здатної задовільняти потреби людей на кожному етапі суспільного розвитку. На національному рівні держава володіє сукупністю державних і недержавних інституцій та нормативноправових, організаційних, фінансових та інших механізмів, на основі та за допомогою яких реалізує соціальну функцію в межах країни. На інтеграційному рівні у міжнародному (регіональному) масштабі спільними зусиллями урядів країн створюється інтеграційна структура з метою реалізації соціальної функції держави в її межах на узгоджених засадах.

Проблеми функціонування соціальної держави взагалі та діяльності соціальних служб зокрема достатньо повно розроблені в науковій літературі. Широкий спектр понять, які визначають суть процесів та явищ державної соціальної політики та практики її реалізації, вимагає застосування універсального терміну, що їх об'єднує, – «державна соціальна практика», який ілюструє роль держави у соціальній сфері. Недержавні суб'єкти, що діють у соціальній сфері також є складовою державної соціальної практики, оскільки саме держава легітимізує, унормовує, стандартизує та контролює таку діяльність. Зарубіжний досвід формування та функціонування соціальної держави, розкриває особливості функціонування національного механізму соціального захисту на фоні економічних, політичних, демографічних та інших чинників, що їх обумовлюють.

В Україні існує цілісна система органів державної влади та місцевого самоврядування, які забезпечують формування і реалізацію державної політики та здійснюють відповідні функції державного управління у сфері соціального захисту населення. І незважаючи на різні структурно-організаційні проблеми, а також війну з Росією, вона має перспективи європеїзуватися за кращими зразками демократичних країн світу.

На місцевому рівні соціальні служби можуть бути організовані за відомчим або територіальним принципом, водночас відомчі заклади є частиною територіальної мережі системи соціального обслуговування, хоча вони не завжди цілком інтегровані до неї. Динамічний розвиток інфраструктури соціальних служб забезпечує якісне наповнення соціального обслуговування, сутність якого часто розкривається через аналіз функціонування різноманітних суб'єктів соціальної роботи. Державні заклади соціального обслуговування є найширшою мережею реалізації державної соціальної політики, хоча останніми роками в Україні почали створюватися також благодійні і приватні соціальні служби.

Досвід демократичних країн свідчить про те, що державна соціальна практика країн-членів ЄС на сьогоднішній день переважно виробила механізми захисту соціально вразливих верств населення на національному рівні. У країнах ЄС ведеться наполеглива робота зі створення і нормативно-правового забезпечення ефективного функціонування соціальної інфраструктури на всьому інтегрованому європейському просторі шляхом гармонізації правових норм і стандартів та забезпечення прозорості процедур соціального захисту населення. Особлива увага на сучасному етапі приділяється вирішенню соціальних проблем трудових мігрантів, громадян інших країн, які перебувають на теренах ЄС.

Висновки. Отже, актуальним завданням для сучасних національних систем соціального забезпечення є модернізація інституцій та соціальних служб з метою надання громадянину активної ролі в системі соціального захисту, усунення монопольної позиції держави в цій галузі, підтримка недержавного сектору в соціальній політиці, лібералізації соціальної активності громадян, добровільних товариств та неурядових організацій. Пануючий у соціальній сфері патерналізм повинен бути замінений принципом партисипації, тобто активної участі самих громадян у вирішенні соціальних проблем. Громадянин повинен бути суб'єктом соціальної політики, навіть якщо він виступає її об'єктом.

Актуальні питання публічного управління в регіоні * Вип. 1

Втілення цього принципу можливе тільки за відмови від централізму і директивності та за умови створення децентралізованої системи соціального захисту на демократичних засадах.

Hanna KUMAR

RELEVANCE OF STATE SOCIAL POLICY IMPLEMENTATION IN UKRAINE AND THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION

Key words: *social policy, social services, social services, experience.*

The essence of the implementation of the state social policy is characterized by the deep content of relations between the state, civil society and citizens, the level of economic development and the degree of development of human and social capital.

The welfare state, recognizing a person as the highest social value, undertakes to create all the necessary conditions for decent work, to provide social assistance to those citizens who are in difficult life circumstances (especially during war), in the practice of social service to the population by forces social services.

УДК 352-047.64(477):330.3

Надія ДЕВІЦЬКА,

голова Тур'є-Реметівської територіальної громади
Закарпатської області,
стейкголдер

**УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК
ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ**

Ключові слова: *територіальна громада, ресурси, управління.*

Актуальність теми. Управління ресурсами територіальної громади є однією з найголовніших передумов успішної розбудови будь-якої спільноти. Механізм управління регіональним розвитком є чи не найскладнішим аспектом загальної системи управління територіями. Адже за будь яких умов

розвитку виникає питання ресурсного потенціалу територій. У це поняття вкладають сукупність усіх видів ресурсів і механізми їх використання, збереження та відтворення. Лише виходячи з конкретних ресурсів, технологій і системи управління кожна територіальна громада може реалізовувати свій потенціал, що передбачає не тільки ефективне використання, а й збереження та відтворення всіх відповідних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Управління названими процесами залежить від умов децентралізації, узгодження питань управління ресурсами. Тільки такий підхід дозволить контролювати збереження та відтворення відповідних ресурсів територіальної громади. В умовах війни складно говорити про перспективи. Але необхідно. Адже після війни слід буде сконцентрувати увагу на формуванні усвідомленого ставлення до ресурсів територіальних громад та їх ефективного управління і використання. Наголосимо, що раціональне використання відповідних ресурсів має свої особливості відносно кожної складової ресурсного потенціалу – природних, соціальних, людських, інформаційних, фінансових, земельних та інших ресурсів.

Варто підкреслити, що вивчення процесів раціонального використання наявних ресурсів мають мати результативну динаміку у вигляді різноманітних рекомендацій, механізмів управління, у тому числі за допомогою співпраці інституцій держави і громадянського суспільства. Наприклад, соціальні, людські та інформаційні ресурси потребують прискіпливої уваги з боку державних інституцій, органів місцевого самоврядування, представників громадянського суспільства. Різнманітні інституції, що займаються управлінням ресурсами, здійснюють неузгоджене управління. А саме ефективне управління та раціональне використання ресурсів вважається пріоритетом не тільки національних інтересів, а й життєво необхідним напрямком розвитку громади. Тому, важливим для органів публічної влади є створення належних умов для життєдіяльності населення на певних територіях. Зокрема, перед органами державної влади та органами місцевого са-

моврядкування завжди ставиться завдання необхідного підвищення ефективності використання ресурсів та формування збалансованої системи управління ними.

Існує принцип безперервного розвитку, який вимагає від органів публічної влади в центрах управління територіальними громадами відповідального ставлення до ресурсів як на місцевому, так і на регіональному рівнях. У процесі об'єднання територіальних громад було використано різні підходи, які б дозволили запобігти виникненню низки методологічних помилок у системі управління ресурсами. Експертні думки важливі і в контексті сприяння упорядкуванню й використанню системи цінностей в управлінні ресурсами як основи місцевого самоврядування.

Тому важливо залучати до практичної площини експертну думку й науковий інструментарій, використання якого спрямоване на удосконалення публічно-управлінських відносин у сфері управління ресурсами територіальних громад. Особливо це стане важливим в умовах післявоєнної відбудови України. Слід розробити алгоритм взаємодії державної влади й органів місцевого самоврядування, інституціями громадянського суспільства, іншими суб'єктами публічного адміністрування для прийняття ефективних рішень у ресурсних питаннях, уміння їх управління та ефективного використання.

Розвиток громади залежний, звичайно, від умов воєнного стану в Україні. Там, де російськими агресорами було нанесено найбільше шкоди, де найбільш гостро відчутні людські та інфраструктурні втрати, можливі у перспективі зміни. Можливим було б припущення й подальшого адміністративно-територіального уточнення меж громад. Об'єднання декількох територіальних громад в одну має допускаться за умов, що територія цих громад має бути нерозривною. А їхні ресурси мають бути розташовані в оптимальних межах управлінської відповідальності центрів управління територіальними громадами.

Згадаймо, що в основу децентралізації закладена передача повноважень від державних органів влади публічним органам місцевого самоврядування. Це зроблено для того, щоб надати якомога більше організаційно-управлінських повноважень тим інституціям, які знаходяться ближче до людей і де такі повноваження можна реалізовувати найуспішніше. Важливе значення відіграє бажання і спроможність громади користуватися наданими їй повноваженнями, а відтак і ресурсами.

Крім того, специфіка земельних ресурсів сіл, селищ, міст, територіальних громад полягає ще й у тому, що у складі земель виділяють також землі комунальної власності, які не надані в даний час або не надаються взагалі у користування юридичним і фізичним особам. До них відносяться землі загального користування та землі резервного фонду населеного пункту.

Важливою умовою є і соціальне забезпечення. Воно також впливає на ефективне використання бюджетного потенціалу різних її ресурсів, у тому числі й шляхом збільшення надходження коштів із тих джерел, що належать до комунальної власності, відповідно у доходи бюджетів територіальних громад. Але наявні можливості для цього на сьогодні обмежені й використовуються недостатньо.

Висновки. Отже, ресурсний потенціал об'єднаної територіальної громади зазвичай характеризується наявними ресурсами, основними з яких виступають певні просторові (локальні, територіальні), земельні та матеріально-фінансові ресурси. Від ефективності їх управління й використання залежить спроможність територіальних громад в їх життєдіяльності. Тому їхня можливість вижити і продукувати послуги, задовільняючи інтереси місцевих громадян також значною мірою залежить від результативного й ефективного управління та використання ресурсного потенціалу. Саме він і є надійним джерелом та засобом відтворення ресурсів, а також відіграє важливу роль у визначенні необхідних для розвитку функцій.

**MANAGEMENT OF TERRITORIAL COMMUNITY RESOURCES AS A
KEY TO EFFICIENT DEVELOPMENT**

Key words: *territorial community, resources, management.*

Management of the resources of the territorial community is one of the most important prerequisites for the successful development of any community. The regional development management mechanism is perhaps the most complex aspect of the overall territory management system. After all, under any conditions of development, the question of the resource potential of territories arises. This concept includes the totality of all types of resources and the mechanisms of their use, preservation and reproduction. Only on the basis of specific resources, technologies and management system, each territorial community can realize its potential, which involves not only effective use, but also preservation and reproduction of all relevant resources.

The resource potential of a united territorial community is usually characterized by available resources, the main of which are certain spatial (local, territorial), land and material and financial resources. The ability of territorial communities in their vital activity depends on the efficiency of their management and use. Therefore, their ability to survive and produce services, satisfying the interests of local citizens, also largely depends on effective and efficient management and use of resource potential. It is he who is a reliable source and means of reproducing resources, and also plays an important role in determining the functions necessary for development.

Наукове видання

Актуальні питання публічного управління в регіоні:

збірник наукових праць
аспірантів, викладачів, стейкхолдерів

Відповідальний редактор – Маріан Токар

Матеріали подані в авторській редакції

УДК 352/353 (063)

A-43

Актуальні питання публічного управління в регіоні: зб. наук. праць аспірантів, викладачів, стейкхолдерів; Відп. ред.: Маріан Токар; Редакційна колегія: М. Токар, В. Пересоляк, Ю. Остапець, Ю. Ковач, Г. Кумар, П. Габрин / УжНУ; Каф. політ. і держ. упр.; Наук.-прак. група здобув. осв. зі спец. ПУА; НДІ політичної регіоналістики. Вип. 1. Ужгород,, 2023. 200 с.

Пропонований збірник наукових праць містить науково-практичні напрацювання у вигляді тез молодих науковців та їхніх наставників, викладачів, стейкхолдерів, які спеціалізуються на дослідженнях у сфері публічного управління та адміністрування й були озвучені на 77-й підсумковій науковій конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет» в секції кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук 8 березня 2023 року.

Основна мета видання – презентація наукових думок та практико-виробничих орієнтацій, науково-дослідних інтересів авторів. Тематичне спрямування видання – сучасний погляд на розвиток української системи державного управління, публічного управління та адміністрування, історії державного управління, взаємодії публічно-управлінських суб'єктів, вдосконалення державної та публічної служби, еволюції громадянського суспільства, а також – на дослідження багатогранної регіональної специфіки названої сфери.

Видання стане в нагоді здобувачам різних рівнів вищої освіти, науковцям, викладачам, теоретикам та управлінцям-практикам, державним службовцям і службовцям органів місцевого самоврядування, представникам публічної влади, активістам неурядових організацій та іншим зацікавленим особам.

Видруковано з оригінал-макету